

YÖN

«DIŞ BORÇLARIN HEPSİ
TÜRK ULUSUNUN
BORCU DEĞİLDİR»

Arka sayfada okuyunuz

OKUYUCUDAN YÖNE

Prof. Dr. Sungurbey'in açıklaması

Sayın derginizin 81 inci sayısının 11 inci sayfasında «Amerikan Yardım Teşkilatı» ile Rockefeller Vakfı'nın yardımları aynı sayfede birbirine karıştırmaya yol açacak bir tarzda söz konusu edilerek Rockefeller Vakfı'nın bana «Kur'an Yorumu» için 3700 dolar verdiği bildirilmektedir.

Gerçekte ise, «Kur'an Yorumu» için değil, merhum hocam Ord. Prof. Ebül'ülâ Mardin'in «Fuzûl Dersleri» nin genişletilerek yayımlanması için, 3700 dolar değil, 15 ay sürecek büyük bir kısmı da bu uğurda harcanmıştır. Kaldı ki telif ücretini Üniversitemin vereceği bir eser hazırladım, bu emeğim için Üniversite Yayın Yönetmeliğine göre daha çok ücret alırdım. Bütün hayatında avukatlık müavini'ne resmi ya da özel yüksek okullarda hocalık gibi başkaca hiçbir iş yapmayıp maaşıyla geçinerek münhasıran akademik faaliyetle uğraşan tek medenî hukuk profesörü oluştum. Böyle maddî çıkarlar için çalışmadığım bu çıkarlar için görüşlerimi de değiştirmeyeceğim hususunda belki bir fikir verir.

Sonra da belki eyim ki, Rockefeller Vakfı, Amerika Birleşik Devletleri hükümetinden bağımsız hiçbir siyasi çiliim ve tutum olmayın özel bir kuruluşur. Vakfiyesinde de belirtildiği üzere, amacı «bütün dünya insanlığını daha iyi yaşaması uğruna çalışma» olup elli yıldanberi bu amacını gerçekleştirebilmek için, yücetim şekli ve bağı olduğu İktisadi doktrine önem vermesizin, dünyanın çeşitli ülkelerine yiyecek, sağlık, bilim ve kültür alanlarında yardımda bulunmuştur. 1963 yılında Polonya, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Gana, Cezayir, Endonezya, Hindistan, Seylan, Kosta Rika gibi Amerika Birleşik Devletlerinin bağı olduğu İktisadi ve siyasi doktrine karşı doktrinleri benimseyen ülkelerin bilim adamlarına araştırma fonları tahsis etmesi de, bu gerçeği açıkça göstermektedir.

Prof. Dr. İsmet Sungurbey YON'un notu: Sayın Sungurbey'in hassasiyetini anlıyoruz. Fakat 81. sayımızda yayımladığımız tablo, OECD raporundan ayrıntı alınmıştır. OECD'nin gerekli bilgileri Rockefeller'den sağladığı aşkardır. O halde açıklamaya mahsup, bu kurumların olması gerekir. Sonra yazımızda, kişilik sahibi bazı İlim adamlarımızın, bu gibi fonlardan yararlanarak değerli incelemeler hazırladıklarını belirtmiştik. Onun için bu konu-

da hassasiyete lüzum olmadığı inancındayız.

Sayın profesörün açıklamasında anhyamadığımız nokta, Rockefeller Vakfını savunma ihtiyacını duymamızdır. Vakfın Polonya gibi ülkelere fonlar ayırması, onun tarafsızlığını ve siyasetin dışında kalmasını sağlamaya yetmez. Amerikan hükümeti de, Komünist Yugoslavya'ya Türkiye'ye verdiği gibi daha fazla İktisadi yardım yapmıştır. Bu durum, Amerikan yardımının siyasi amaç gütmeyeceğinin delili olarak İleri sürülebilir mi? Önemli olan, fonların tahsis yerleri değil, fonun kullanış tarzı ve Vakfın çalışmalarına hâkim olan genel felsefedir. Rockefeller Vakfı, son derece çiliyetli ve bilim haysiyetine sahip kimselerin elinde bulunabilir, fonların ve bursların dağıtımında tam bir tarafsızlıkla davranabilir. Ama bütün bunlar doğru bile olsa, milyarder Rockefeller'in hayır işlerine yönelttiği fonların kapitalist değerleri yaymak için kullanıldığı gerçeğini değiştirmez. Sartre'in YON'de yayımlanan yazısında «Nobel armağanının objektif durumu» ile ilgili düşünceler, Rockefeller Vakfı için de geçerlidir. Bu sebeple, vakfın genel felsefesini, içinde doğup geliştiği Amerikan toplumunun genel tutumundan, yani kapitalizmin İktisadından ayırmaya İmkân yoktur. Sosyalist Sungurbey'in «bilimde objektiflik» konusundaki sosyalist görüşü bilmesi gerekir. Kaldı ki Amerikan hükümetinin, Vakıfları kendi politikası için kullandığı bir gerçektir. Vakıflardan yararlanarak uzman adı altında casuslar yollandığı konusunda bir Amerikan senatörün yaptığı ifşaat, sayın Sungurbey berhalde YON'de okunmalıdır. Hiç şüphesiz yok ki, Amerikadaki tetkik gezileri ve burslar, sosyalizmi beşen-dirmek için tertiplenmemektedir. Vakfın yöneticileri, Polonya'lı bilimlere, sosyalist sistemin üstünlükleri konusunda araştırmalar yaptırmayı ve bunları yaymayı herhalde akıllarının köşesinden geçirmemektedirler.

«Bütün dünya insanlığının daha iyi yaşaması uğruna çalışma» denildiği zaman, «daha iyi yaşamadan ne anlaşıldığını sormak gerekir. Bu anlayış, yani dünya görüşünü, Amerikan toplumunun dünya görüşünden ayırmağa İmkân yoktur. Tabii bu dünya görüşünün etki altında kalıp kalmaması bilim adamlarının kafa yapmalarına ve sağlanmalarına bağlıdır. Bizim de olumlu örneklerle göstermek istediğimiz bundan ibarettir.

Özel Yüksek Okullar

Son aylarda dış politika platformunda gelişen olayların çok yüklü olması, Türk kamu oyunu ilk defa ciddi bir şekilde dış olaylar üzerinde durmaya yöneltmiştir. Ancak şurasına da belirtmek gerekir ki Kıbrıs krizi etra-

fında gelişen olaylar Türk politika ve düşünce hayatına o derece hâkim olmuştur ki iç politika düzeninde, ekonomik ve toplumsal sorunlar son birkaç yıl içinde sağladıkları ilgiyi yitirmiş gibi görünüyorlar. Biz, bu yanda, bu genel İlgisizlik atmosferi içinde üzerinde pek durulmayan, eğitim alanındaki önemli bir oluşa değinmek ve gidisin sakıncalarını belirtmek istiyoruz.

Özellikle son aylarda gazetelerde çıkan İlanlardan öğrendiğimize göre hemen bütün bilim dallarında kurulan özel okullar Millî Eğitim Bakanlığında muadeletli olarak eğitime başlamak üzere bulunuyorlar. Üniversite kurmaya devlet tekeline bırakan Anayasanın 110. maddesi hükümünün - mantıklı ve gaf bir yorumu yapılmak suretiyle - gerek araştırma alan ve metodları, gerekse mezunlarına tanınan haklar ve ayrıcalıklar bakımından Yüksek Okulları da kapsamına aldığı sonucuna varmak zor olmamakla beraber, Özel Yüksek Okulların hukuk ve Anayasa sistemimizle uyumsuzluğu bir kenara, biz bu gidisin doğuracağı toplumsal sakıncaları ortaya koymak istiyoruz.

Aslında işin başına giderek, yurdumuzdaki özel eğitim kurumlarının durumunu ve bunlardan kimlerin yararlandıkları hususunu belirtmek konumuza açık-lık getirecektir. Bilindiği gibi, özel okullar, yabancı (Amerikan, İngiliz, Fransız v.s.) kültürünü ve eğitim sistemini benimsemiş olan ve eğitimlerinde ancak varlıklı aile çocuklarının yararlanabildikleri kurumlardır. Bu okullarda okuyan bir öğrencinin masrafı, bir işçi ailesinin veya baremin aşağı kademlerinde bulunan bir memur ailesinin geçim giderlerinden yüksektir. Ama bu okullarda eğitimini tamamlayan bir öğrencinin, normal zekâ seviyesinde olmak şartıyla, her bakımdan, özellikle yabancı dil bilgisi bakımından devlet liselerinde yetişenlere bakarak çok iyi bir durumda olduğunu kabul etmek gerekir. Ote yandan, devlet liselerinde 70-80 kişilik sınıflarda, eksik öğretmen kadrosu ve binbir sıkıntıyla öğrenimlerini bitiren öğrenciler işte bu varlıklı aile çocuklarıyla devletin çok ucuza sağladığı üniversite öğrenimi İmkân-e elde etmek için sinava girip yarışmak zorundadırlar. Üniversiteye giriş bu derece açık bir eşitsizlik içinde olur. Fakat ne gariptir ki İse öğrenimlerini en İleri İmkânlarda yapmış olmaları be-

rabcer, tabiatın herkese aynı cömertlikle bağışlamadığı zekâdan çoğunlukla yoksun olmaları ki varlıklı aile çocukları bu yarışmalarda genellikle Anadolu'lu gençlerin önüne pek geçemezler. Özellikle teknik öğretim kurumlarına daha çok devlet liselerinden yetişen fakir yahut orta halli aile çocukları İleri zekâları ve öğrenme kapasiteleri sayesinde girmekte ve yüksek öğrenim yapma İmkânını bulmaktadırlar. Yurdumuzun şiddetle muhtaç olduğu, mühendisler, kimyagerler, eczacılar v.s. genellikle bu gençler arasından çıkmaktadır. Bunlar serbest çahşarak, yahut çeşitli özel ve resmî işletme ve kurumların sevk ve idare yerlerinde görev alarak toplumuzun gerçek dayanacağı ve önderi olan aydın orta sınıfı meydana getirmektedirler.

Fakat, varlıklı aileler isterler ki kurucuları fabrikaları, laboratuvarları eczanelerini, ticarî işletmelerini v.s. başında kendi çocukları bulunsun. Bu durumda yapılacak şey yüksek öğrenim diplomasını zekâ ile değil de para ile elde etmektir. Bu da ya yurt dışında, (ki yakın zamana kadar bu yol seçilmekte, zengin çocukları, baskalarının ilâç almak için döviz bulamadıkları sıralarda, düşük resmî kurdan aldıkları dövizlerle Avrupa'da gezip tozduktan sonra, «doğu ülkelerinde geçen cinsten» diplomaları yurda dönmekteydiler) ya da yurt içinde olabilir. Paramızın dış değeri düşeli beri bu iş dışarda bir hayli pahalıya oturmakta İdi. Bu durumu gören İlim aşığı (!) özel yüksek okul kurucuları derhal kolları sıvadılar. Böylece yerden mantar biter gibi özel okullar türedi. Zaten devlet üniversite öğretim üyeleri-ne, yabancı meslekdaşlarıyla kayınlarsa, çok az maaş veriyordu. Bu bakımdan da hoca bulmak bir mesele olmazdı. İşte bu iş böylece ortaya çıktı. Şimdi biz birkaç noktaya dokunmak istiyoruz:

Önce laboratuvar, kütüphane, yardımcı v.s. gibi eksikler dolayısıyla bu okullarda üniversitelere ve resmî yüksek okullara göre daha düşük seviyeli bir eğitim yapılacaktır. Üstelik bu eğitime muhatap olanların hemen hepsi Devlet Üniversitelerine giremeyecek düşük öğrenme kapasitelerini ortaya koymuş kimseler olacakları için bu kabul okullardan mezun olup muadeletli diploma alanlar gerçekte mesleklerinin ehli olmayacaklardır. Ancak aile muhterleri dolayısıyla gerek devlet sektöründe, gerekse özel sektörde devlet üniversitelerinden mezun olanlardan daha rahat iş bulup, hattâ onların amiri pozisyonuna geçebilecekleri gibi isterlerse kendi sermayelerini bizzat işletebileceklerdir. Ama, her iki halde de onların çiliyetsizlikleri kendilerine ve özellikle topluma çok pahalıya mal olacaktır. Bu, bir.

Sonra, yukarıda da belirttiğimiz gibi devlet üniversitelerinin bi-

tiyecek Anadolu çocukları her sektörde ve meslek dalında emekleri ve bilgileriyle İgal edecekleri pozisyon dolayısıyla, toplumun varlıklı sınıflarıyla fakir halk tabakaları arasında, modern Batı demokrasilerinin temeli olan, aydın orta sınıfı meydana getirecekken, bu gidis sonunda, zamanla, Özel Yüksek Okullardan çıkan bir önceki paragrafta belirttiğimiz sebep yüzünden onların İgal edecekleri bu yerleri ellerinden alarak sadece vasıfı işçiler haline gelmelerine sebep olacaktır ki bu, hem orta sınıfın zayıflayıp yok olmasına, dolayısıyla toplumsal dengesizliklere sebep olacak, hem de halk tabakalarında öğrenime olan ilgiyi azaltarak, toplumu bilgisizlik uçurumuna İtecektir. Bu İki.

Son olarak, Üniversite öğretim üyelerinin bu okullarda ders vermeye ne derece hakları olduğu hususu üzerinde de düşünmek gerek. Gerçi devlet üniversite hocasına az maaş vermektedir, bu bakımdan onların İlimlerini Üniversite dışında hem de ucuz bir bedelle başkalarının yararına kullanabilecekleri, hattâ buna mecbur oldukları söylenebilir. Ancak önce şunu belirtelim ki devletin üniversite hocasına verdiği maaş onun İlimin karşılığı değildir. Zira, aslında o İlimin değeri çok yüksektir. Bunu anlamak için bir üniversite öğretim üyesinin ne kadar zor yetistildiği ve bu yetişme devresinde devlete neye mal olduğunu düşünmek kâfi gelir. Bu itibarla üniversite hocasının müktesebatı artık İzerinde rahatça tasarruf edebileceği ucuz bedelle başkalarına verebileceği bir meta değildir. Ancak toplum yararına kullanılmalıdır. Binaenaleyh bu İlim, üniversite kürsülerinden onu almaya İyâk olduklarını isbat etmiş gençlere değil de, bu İyâkâtı gösteremeyip, aynı İmkân zekâları yerine paralarıyla elde etmek isteyenlere verilmeye, çok büyük payına devletin ortak olacağı (zira hoca devlete çok pahalıya mal olmuştur) yüksek bir ücreti gerektirir. Takribî olarak söylemek gerekirse bir profesörün bir saatlik ders ücreti 500 İradan aşağı olmamalıdır.

İşte bu yüksek bedele rağmen bu İlim almak isteyenler, ve bu alış verişe vasıta olarak kültüre hizmet eden (!) özel yüksek okul kurucuları bu teşebbüslerini yürütebilirlerse, her türlü sakıncalarına rağmen bu kurumları bir dereceye kadar hoş görebiliriz. Aksi takdirde, özel yüksek okul kuran müteşebbislerin, devletin İmkân ve elemanlarından yararlanarak, kazanç sağlamak gayretinde olduklarını ve aslında bunun da Türkiye'de her alanda görülen, devlet İmkânlarından faydalanarak zengin olma pratiğinin yeni bir şekli olduğunu ifade etmekten kendimizi alamayacağız.

Şener CAN

Çayıralan Kaymakamı

YÖN YAYINLARININ İLK KİTABI ÇIKTI

İKİYÜZ YILDIR NEDEN BOCALIYORUZ?

Yazan: Niyazi FERKES

FIYATI : 5 LİRA

Genel Dağıtım: Sabri Özakar-Çağaloğlu-İstanbul

YÖN'ÜN yeni adresi:

Sümer Sokak No: 16/8

Yenişehir - ANKARA

HAFTALIK FIKIR VE SAN'AT GAZETESİ
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu - MÖmtaz Soyse - Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

ADRES : Yazı İşleri : Sümer sokak No: 16/8 Yenişehir - ANKARA
Telefon: 17 00 00. - İstanbul BİRO-SU (Satış - İlan ve Abone İşleri): Mülafenari sok. No. 32 Çağaloğlu - İstanbul. Tel: 22 00 70 - Posta Kutusu 312 İstanbul.

ABONE : Bir yıllık (32 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.- T.L., Üç aylık (18 sayı) 18.- T.L.'dir. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar İlavé yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 150 T.L.'dir.

İLAN : Beher sûtunda santim 25.- T.L.'dir. SÜREKLİ ÇIKACAK İLAN ve reklâmların kitap İlanları için özel İndirimler yapılır. İlan ve reklâmların yayımlanmasından Ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmeyecektir.

BAKIŞ

Türk dış politikası

belirli bir felsefeye dayanmalıdır

Kıbrıs meselesi, YON'un daha 2 ay önce belirttiği ve Türk hükümetinin de iyi kötü ayak uydurmaya başladığı tabii yönünde gelişmekte devam ediyor. Bir taraftan Kıbrıs içinde Girne yolu konusu ile beraber bütün tehlikeli iç çatışma sebepleri bir bir yok olurken, diğer taraftan üç NATO devleti Türkiye, İngiltere ve Yunanistan ile her türlü hukuk ve strateji bağlarından kopmuş gerçekten bağımsız ve nötralist bir Kıbrıs formülü gittikçe zihinlerde yerleşmeye başlıyor. Bu formülün ergeç NATO dışında Birleşmiş Milletler camiası içinde, Birleşmiş Milletler arabulucusu Plaza'nın çabaları ile Genel Kurul çalışmalarının birleşeceği bir noktada bağlanacağı meydandadır.

Son 2 aydanberi cereyan eden önemli milletlerarası olaylar da, Kıbrıs meselesini içine oturtuğumuz depolarize ve sot dünyanın gödisine uygun olarak gelişmiştir. Çin Halk Cumhuriyetinin patlatığı atom bombası, bugünün ve yarının kaçınılmaz büyük söz sahibi deve, dağılma ve yeniden birleşme içinde olan dünyamızın yegâne toplanma yeri Birleşmiş Milletlerin kapısını çatur çatur açmaya başlamıştır. İngiltere'de iktidarı sosyalistler almıştır ve Amerikan seçimlerinde Mahafazakârlar ve bunların kumaları arasında her kaldıraç harp hürriyetçi faşistler. 1932 yılından bu yana en mühim tokatı yemiştir. Rusya'da ise, Sovyetlerin kendi parlamenter usullerine uygun olarak 176 üyelik Komünist Partisi Merkez Komitesi içinde oy ile değiştirilen Kruşçev'den sonra da, «Barış İçinde Beraber Yaşam» politikası dindik ayakta. Yapılan açık beyanlardan başka, bunun böyle olduğunun en sağlam delili, yeni Sovyet idarecilerinin «Co-existence» 1 red eden Çin'e karşı prensip tutumlarında, münasebetlerdeki yumuşamaya rağmen, bir değişiklik yapılmamış olduklarıdır. Çok şükür, ilerici bir çizgi üzerinde ve sulh içinde birleşme yolunda olan dünyamızın çarkları muntazam ve emin hareketlerle dönmeye devam etmektedir.

Dönelim Kıbrıs meselesine: Zürih ve Londra andlaşmaları ve bunlarla beraber müdahale hakkının kadük hale geldiği gerçeğini benimsedikten, NATO ile bağlantısı olmayan nötralist bir Kıbrıs'ın başka bağımsız bir Kıbrıs olamayacağını anladıktan ve kahve politikası yaratmış Kıba Kıbrıs kuruntusunu kafamızdan attıktan sonra, geçen yazılarımızda da belirttiğimiz gibi, federatif devlet formülü etrafında enteresan imkânlarla doğması için sebep kalmamaktadır. Moskova tebliği bunu açıkça meydana çıkarmıştır. Tebliğde «Birleşmiş Milletler Yasasına sıkı bir surette riayet olunmasının zaruretini» ve «Kıbrıs'ın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne riayet esası» gibi sözler, 4 Mart tarihli Güvenlik Konseyi kararından önceki konsey müzakerelerinde Sovyetlerin, tezlerini, devletlerin Birleşmiş Milletler'e olan vebcelerinin diğer andlaşmalardaki vebcelere nazaran üstün durumda olduğuna dair Birleşmiş Milletler Yasası 103. maddesi üzerine oturttukları ve müdahale hakkını Kıbrıs'ın toprak bütünlüğünü zedeleyici olarak gördükleri hatırlanursa, Rusya'nın Zürih ve Londra andlaşmalarına işlemez saymaya devam ettiğini göstermektedir. Tebliğin diğer bir yerinde «Andlaşmalar ile milletlerarası hukukun diğer kaynaklarından hasil olan taahhütlere saygı gösterilmesi» cümlesi içindeki «Andlaşmalar» sözünü Zürih ve Londra andlaşmalarına ciddi bir atfı saymak yan-

lıştır. Sovyetlerin baştan itibaren karşısında oldukları ve Kıbrıs'ın bir NATO karargâhu haline getiren andlaşmaları, Türkiye'nin hatırı için dünya görüşlerini bir anda değiştirerek makbul saymaları ve bunu bir bildiri ile ilân etmelerini beklemek büyük saffillik olur.

Buna mukabil tebliğde, Kıbrıs'ın yeni bağımsızlığına esasları böylece çizildikten sonra, «Her iki millî cemaatin kanunî haklarına riayet ve Adada iki millî cemaatin varlığını tanıma esası» ortaya atılmakla, federasyona giden yol açılmıştır. Ancak bu, Rusların federatif devlet tezini muhakkak destekleyecekleri anlamına da gelmez. Fakat hiç olmazsa ehliyet, çapsız ve modern bir dünya görüşünden mahrum liderlerin eline geçebilecek veto yetkisi ve devlet mekanizmasını sekteye uğrattıkları haklar yerine, Türk cemaatinin ekonomik ve sosyal gelişmesini sağlayacak ve Birleşmiş Milletler garantisi altına sokulacak imtiyazlar tanınmasını savunabileceklerini gösterir. Sözün kısası, biz makul olmayı kabul ettikten sonra, Türk Cemaatinin gerçek menfaatlerini korumak için en iyi imkânların gittikçe doğacağı ve çoğalacağı meydandadır. Önemli olan da budur.

Enosis'e gelince, Sovyetlerin ve diğer Komünist memleketlerin aslında modas geçmiş bir emperyalist özentiden başka bir şey olmayan bu fenomenin bizimle beraber karşısında oldukları, etrafında yorum yapmayı lüzumsuz kılacak kadar açıktır.

Federatif ve Enosis kapısı kapanmış bağımsız Kıbrıs tezini Birleşmiş Milletlerdeki diğer guruplar arasında yürütme imkânlarını geçen yazımızda araştırmıştık. O günden bu yana toplanan ve sadece dinleyici localarına yetişebildiğimiz Kahire Tarafsızlar Konferansında, Kıbrıs'a tahditsiz «Self - Determination» tanınması, daha evvelki başarı tahminlerimizi çürütür gözükmektedir. Ancak, Konferansla ilgili olarak gelen diğer haberlere bakılırsa, Makarios Kıbrıs'ın NATO'ya bağlanmayacağı hususunda delegelere özel olarak teminat vermek zorunda kalmıştır. Bunun da Enosis'ten vazgeçmeden olmayacağına göre, durum 50 kilit tarafsızlar oyu bakımından o kadar ümitsiz değildir. Yapılacak şey, NATO'lu devletlerden bütün bağları kopmuş bağımsız Kıbrıs tezine samimiyetle sarıldığımızı tarafsızlara inandırmak ve «Kayıtsız Şartsız, Self-Determination» un arkasında yatan emperyalizmi durmadan belirtmektir.

Yeni Güney Amerika devletleri ve bunların yarısından az olan SEATO Devletleri arasında bu tezin başarı kazanma şansı pek tabii olarak çok daha azdır. Fakat Doğu ve Tarafsızlar bloklarının toplamı yanında önemsiz kalan bu guruplar içinde hattâ NATO'da, Kıbrıs konusunda görüş ayrılıkları vardır ve bu ayrılıklar lehimize kullanılabilir. Yalnız, Latin Amerika gurubunun nüfuz etme yolunun Madrid'ten fazla Meksika'dan geçtiğini de bilmek lazımdır. Diğer taraftan SEATO'ya açılan kapının bizim için Pakistan olduğunda herkes müteffektir zannındayız. Kıbrısın içinde ise, gerilla kumandanları Lassarides ile Samson arasındaki kavgadan Makarios ile Grivas arasındaki rekabete kadar Rumların Enosis konusunda bölünmüş olduğu görülmektedir. Bu bölünmeden de azami ölçüde istifade etmek gerektiği açıktır.

Bütün bu işlerin çok iyi işlenmiş bir metod içinde uygulanması gerekmektedir. Dışişleri Bakanlığında şu anda böyle bir metodun kurulmuş olduğu şüphelidir.

Daha önemlisi, Kıbrıs meselesinin esasında bile bir açıklığa kavuşulmadığı görülmektedir. Bir taraftan muhtelif beyanlar tamamen bağımsız ve nötralist bir Kıbrıs'ın yeni tezimize esas kabul ettiğimiz intibahı verirken, diğer taraftan, İlhamî Soysal'ın bildirğine göre, Türk heyeti Moskova'da Zürih ve Londra andlaşmasını kabul ettirmek için çabalara girişmiştir. Soysal, Erkin'in zaten Enosis'in aleyhinde olan Sovyetlere bir defli havası içinde Kıbrıs'ı Rumlarla Yunanistan Enosisi ilân ederse harp ederiz demesi, teneciye tere satmak gibi yersiz ve biraz da Don Kişot'vari bir hareket olmaması mıdır?

Bunlar doğrudan doğruya Kıbrıs'la ilgili vuzuhsuzluklardır. Bir de, imzalanan kültür anlaşmasına rağmen, Moskova yolculuğunun sadece Kıbrıs konusunda bir prestij zaferi (üstelik gene o yürümez yolda) kazanmak için yapıldığı havası var. Oysa, Türkiye Moskova'ya yalnız Kıbrıs'ı halletmek için değil, dış politikasında yeniden bir bağımsızlık aramak için gitmiştir. Türkiye dış politikasını Kıbrıs meselesini haletmek için değiştirmiyor. Kıbrıs ancak dış politikayı değiştirmek için bir vesile, Kıbrıs'ın arkasında yatan ve 10 yıldanberi bir türlü sezilemiyen yeni dünya akımlarını tanımak için bir fırsat olmuştur. Türkiye dış politikasını bu yeni dünyaya uymak için değiştiriyor.

Biz Dışişleri Bakanlığında Kıbrıs meselesi ile bağımsız bir dış politika arasında böyle bir mantık bağı kurulamadığı kanısındayız. Ve bu kanının tabii sonucu olarak, yeniden düzenlenmek istenen dış politikamızı bir sisteme, bir felsefeye oturtmak için çalışmalar yapıldığından da şüphe etmekteyiz. Üstelik, dış politikada bağımsızlığa giden yolun sadece bir tarafa bağları gevşetmek ve diğer bir tarafa bağları sıkılaştırmaktan ibaret sayıldığı intibahı da yaratılmıştır. Oysa, dış politikada bağımsızlık taraftarı arasında All-cengiz oyunu ile elde edilemez.

Önce bir dünya görüşüne sahip olunur, ve ancak ondan sonra kibar deyimli ile diplomasi denilen bu oyunlara geçilir. Dış politikada felsefe esas, diplomasi sonuçtur.

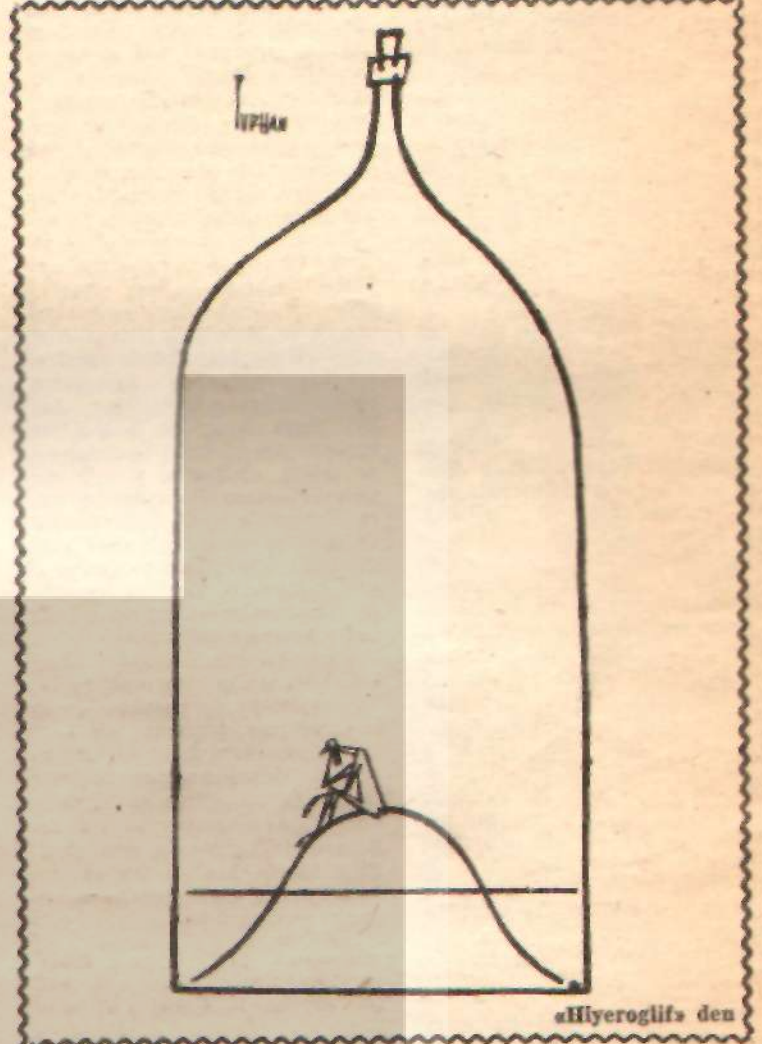
Durum bu olduğuna göre, burada, yeni Türk dış politikasının doktrinini ne olabilir sorusu sorulabilir. Bize kahrına, bu dünyanın bugünkü gelişimi içinde hali ile nötralist olacaktır. Nitekim Avrupa Birliğinin öncülerinden Monnet, kendisine iki Almanya'nın birleştirilmesi konusunda ne düşündüğü sorulduğunda, dünyadaki birleşme ve kaynaşma içinde bu için kendi kendine hallolacağını söylemekle, bugünkü dünya içinde bütün devletlerin otomatik bir tarafsızlığa gideceklerine işaret etmiş değil midir? Şu anda Dışişleri Bakanlığımızdan bu kadar uzun vadede ve bu kadar geniş hatlı bir düşünce sistemi beklemek belki de biraz insafsızlık olur. Daha müşahhas ve daha aktüel bir çerçeve içine girelim ve Dışişleri Bakanlığımızın artık resmî ve gayri resmî olarak kullanmaya başladığı bağımsızlık sözü ile ne kasdettiğini aşağıdaki sualleri sormakla anlamaya çalışalım.

Maksat sadece Batı içinde bağımsızlık, şu sorular akla gelmektedir:

1 - Adli hükümlerimizi zedeleyen Türk Amerikan Kuvvetler Statüsü Andlaşması gerçekten değişecek midir?

2 - Nasıl bir hukukî metine dayandıkları belli olmayan Türkiye'deki NATO dışı Amerikan üsleri ne olacaktır?

3 - Bizimle birlikte diğer bazı Orta Doğu memleketleri ile CEN-TO dışında aktedilen ve mah-

yetleri dedikodulara yol açan Türk - Amerikan ikili andlaşması ne olacaktır?

4 - Su üstü gemilerinin taşıyacağı Polaris füzelerinden müteşekkül Çok Taraklı Nükleer Kuvvet konusunda hükümet ne düşünüyor? Fransa bu Amerikan projesini reddetmiştir. Sosyalist İngiliz hükümeti şimdi yan çizmektedir. Almanya atomun kontrolüne yaklaşabileceği için projeye taraftar. Eski günlerin otomatizmi içinde hayhay demiş olan bizler şimdi ne düşünüyoruz?

5 - Gelelim Ortak Pazar'a: Tarım ürünleri etrafında Almanya ile Fransa arasında çıkan anlaşmazlık Ortak Pazarı hırpalamaktadır. Diğer taraftan yeni sosyalist iktidarı ile İngiltere'nin ortaklığa girmesi artık tamamen ihtimal dışına çıkmıştır. Son günlerde iktisadi bağımsızlıktan çok söz eden bizler bu konuda hâlâ sevk içinde miyiz?

6 - Yardım anlaşmalarında bağımsızlığa kavuşmak için ne yapılacaktır?

Çerçevemizi biraz daha genişleterek şu soruları da soralım:

1 - Silâsızlanma ve kontrol konusunda tutumumuz nedir?

2 - Atomdan tecrid edilmiş bölgeler hakkında, özellikle Rapaki plânına dair düşüncemiz nedir? Böyle bir plânın Akdeniz Bölgesine uygulanması bizim için faydalı mıdır?

3 - Berlin için ne düşünüyoruz? Amerika'da bile Birleşmiş Milletler vesayeti altında «Serbest Şehir Berlin» için konuşanlar var. Biz hâlâ resmî Amerikan görüşü içinde miyiz? İki Almanya hakkında düşüncelerimiz nedir?

4 - Bütün Hindi-Çini Bölgesinin tarafsızlaştırılmasını isteyen Fransız plânı karşısında tutumumuz nedir? Vietnam'ın Amerikan elinden kaydığımız farkında mıyız?

5 - Kızı Çin'in Birleşmiş Milletlere girmesi konusunda ne düşünüyorsunuz? Menderes, Sıgman Ree, Diem ve diğerlerinin irtica kulübünün son ayakta kalan üyesi Çan Kay Çek bizim için hâlâ muteber mi? Ve İngilterenin Amerikaya rağmen Çin'in nükleer konferans teklifini dikkate aldığı biliyor muyuz?

YON, bu soruların cevabını Feridun Cemal Erkin'den merakla beklemektedir.

NOT: Bu yazı yazıldıktan sonra dış politika ile ilgili önemli iki beyanat verildi. Birincisi Dışişleri Bakanının Senatodak gündem dışı konuşmasıdır. Bu konuşmada Erkin, Asya ve Afrika devletleri ile daha yakın münasebetler kurulacağı, etrafımızda bir «Sulh Çemberi» yaratılacağı, ideolojileri ne olursa olsun, milletlerin bir sulh çabası içinde oldukları ve Türkiye'nin de buna katılacağını söylemiştir. Gerek Asya ve Afrika devletlerle daha sıkı münasebetler kurulması, gerek dünyadaki sulh gayretlerine Türkiye'nin de fikri bir çaba sarfederek ve dünya meselelerine çözümler arayarak katılması çoktan yapılmış gereken ve bizim de en az iki yıldanberi ısrarla üzerinde durduğumuz işlerdir. Ancak bu vaatler, hele «Etrafımızda bir sulh çemberi yaratacağız» gibi yuvarlak sözler, muayyen bir dünya görüşü üzerine oturtulmadıkça, kulis arası Osmanlı politikasını getireceğinden fazla bir şey doğurmaz. Bu bakımdan yazımızdaki soruların cevabını azalmayacak bir merakla beklemeye devam etmekteyiz.

Sovyetlerin yerden yere vurdukları «Çok Taraklı Nükleer Kuvvet» katılmaması menfi karşılama duklarına dair Dışişleri sözcüsünün demeci ise, hâlâ nasıl bir ken di kendimizi aldatma havası için de yürüdüğümüzün son misali dir.

Ibrahim Çamlı

Partiler gene huzur peşinde

Huzur nasıl gelecek? Politikacılarımız teşhis edemedikleri hastalığın tedavisiyle uğraşıyor

Görünen köy

Bu sefer gazeteciler bile şimşekli pavya sezemediler. Durum politika piyasasında, Sunay'ın uyarma mektupları beklenmedik bir atom bombası gibi patladı. Sunay, «Senatör ve Milletvekilleriyle bir takım basın organları tarafından yapılan bu tahrikler orduyu meşru ve kanlı bir ihtilale ve silâhlı çatışmaya itmektir. Bu tahrikler ordunun alt kademesinde huzursuzluk yaratıyor ve üst kademe de alt kademeceyi yatıştırmayı başta mesle haline getiriyor» diyordu.

Sunayın mektubunu parti liderleri ve grup başkanları dahi ancak Pazartesi günü, «önemli ve acele» kaydıyla Meclis Başkanı tarafından çağrıldıkları başkanlık odasındaki toplantıda öğrendiler. Fakat mektup Meclis ve Senato Başkanlarına, Cumhurbaşkanına ve Başbakan Pazartesi'den bir hayli önce ulaştırılmıştı.

Sunay, ordu kademesindeki huzursuzluktan ve kıpırdanışlardan Başbakan İnönüye 10 Kasım günü Atatürk'ün kabrinde saygı duruşu yapacağı saatlerde söz etmişti. Nitekim o gün, Anıt Kabirdeki törenden sonra, Başbakan İnönü'nün Çankaya'daki evinde Sunay ile İnönü arasında bu konuda bir görüşme de yapıldı, ama etrafa bu konuda hiç bir şey sızdırılmadı. Dışişleri Bakanı Erkin'i de bu görüşmeden önce İnönü'yü ziyaret, dikkatleri dış meselelere çektiğinden, Sunay'ın ne maksatla İnönü'yü ziyaret ettiği meselesi karanlıkta kaldı.

Inönü bu görüşmeden sonra dur ki birdenbire ve durup dururken, torunlarından birinin ameliyatını bahane ederek İstanbul'a gitti ve İstanbul'da Pazartesi günü akşamına kadar özel olduğu belirtilen bir sıra ziyaretler yaptı. Bu ziyaretlerden sadece biri, Birinci Ordu Karargâhına yapılan ziyaret dikkat çekiydi. Fakat basın bu ziyaretin üzerinde durmadı.

Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanları ise mektupları ancak İnönü İstanbul'a gidip bir takım temasları yapmaya başladıktan sonra haberdar oldular. Orgeneral Sunay'ın mektubu ellerine Cuma günü geçti. Mektubun biraz deha değişik bir kopyası da istirahatette olan Cumhurbaşkanı Gürsele iletilmişti. Bu mektuptan sonraki ki, Cumhurbaşkanının yatıştırıcı de- meçleri türlü vesilelerle radyolarda ve gazetelerde yayınlanmaya başladı. Hem de ardarda...

Partiler toplantısı

Başbakan İnönü, İstanbul'daki ziyaretlerinde ne buldu bilinmez ama, Pazartesi günü akşamı hiç beklenmeyen bir saatte ve son uçağla Ankara'ya döndü. Ertesi sabah Millet Meclisi Başkanı Fuat Sirmen tarafından, Ankara'da bulunan parti liderleri ve partilerin grup başkanları saat 10'da Başkanlık odasında, «önemli ve acele» olduğu kaydedilen bir toplantıya çağırıldılar.

Toplantının başlayacağı saatlerde, İzmirde bulunan Cumhurbaşkanı Gürsel, tatilini yarında bırakarak birden bire Ankara'ya döndü ve Esenboğa Hava Alanında Başbakan İnönü tarafından karşılandı. Gürsel İzmirden uçakla gelirken Etimesgut Askeri Hava alanından kalkan bir başka uçak da İzmir Deniz Üssüne doğru gidiyordu ve içinde Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Sunay ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları vardı. Millî Güvenlik Kurulunun o gün yapılması gereken toplantısı, Komutanlar tarafından bir hafta geriye bırakılmıştı.

Pazartesi sabahı Meclis Başkanı Sirmen'in odasında toplanan liderlere ve partiler grup başkanlarına, toplantı sebebinin TBMM Başkanı Fuat Sirmen açıkladı. Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Sunaydan bir mektup almıştı. Aynı mektubun bir eşi Senato Başkanına da verilmişti. Bilgi için mektubun Gürsel ve İnönü'ye de birer suretini verildiği yazılmıştı.

Sirmen bu girişten sonra mektubu okudu. Mektup bir daktilo sayfasıydı. Genel Kurmay Başkanlığı başlıklı bir kâğıda yazılmıştı. Mektuba ilk itiraz, usul meselelerine düşkünlüğü ile tanınan CKMP Genel Başkanı Ahmet Oğuz'dan geldi. Ahmet Oğuz, Anayasaya göre görev ve yetkileri bakımından doğrudan doğruya Başbakanı bağlı bir devlet memuru prosedürü içinde olması gereken Genel Kurmay Başkanının, Hükümet Başkanına arz etmesi gereken bir takım hususları, onu atlayarak Meclisler Başkanlarına bildirmesinin Anayasamın 110 uncu maddesine aykırı olduğunu söyledi.

Ne var ki, biraz önce mektup muhteviyatından haberdar olan diğer liderler ve parti yöneticileri Oğuz'un bu itirazını, konunun önemi karşısında pek fazla ciddiye almadılar. Konu, usul tartışmalarını kaldırmayacak kadar kritikti. Toplantıya katılan CHP. illerden Zihni Betti, bu durumda Anayasaya aykırı bir davranışın olamayacağını şöyle

izah ederek etraftakileri bir ölçüde tatmin etti:

Gerçi Genel Kurmay Başkanı görev ve yetkileri bakımından Başbakanı bağlıydı ama, Türk Silâhlı Kuvvetleri Başkomutanlığı doğrudan doğruya Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunmaktaydı. Genel Kurmay Başkanı onun temsil ediydi. Anayasamın 110 uncu maddesi ise «Başkomutanlık, T.B.M.M. nin manevi varlığından ayrılmaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur» derdi. Sunay ise mektubunda Cumhurbaşkanı'nın da seçildiği merci olan T.B.M.M. Başkanlığına başvurarak Türk Silâhlı Kuvvetlerinin şikâyetini ilgili mercie iletiyordu.

Inönü'nün sözleri

Ahmet Oğuz'un itirazına ilk cevabı YTP Genel Başkanı Ekrem Alican verdi. Durum vahimdir. Usul münakaşalarıyla kaybedilecek zaman yoktur. Sunay bir takım gerçekleri ve tehavür yaratan vak'aları dile getirmişti. Müracaatın şekli üzerinde değil esas üzerinde tartışmak daha kestirme bir yoldu.

Başbakan İnönü ise, Sunayın mektubundaki sözlerin güdetti yeterli değilmiş gibi meseleyi şöyle ortaya koydu:

«Her an bir patlama olabilir... Süratle tedbir almak durumundayız. Bu patlama Meclisten olur, halktan olur, ordudan olur... Durum vahimdir ve bize düşen derhal tedbir bulmaktır.» Sunay'ın tedbir alınmasını isteyen mektubu, İnönü'nün bu mektuba teyit eden sözleri ve nihayet bütün bunların yanısıra Millî Güvenlik Kurulu toplantısına tehir edilmesinde, Komutanların, 21 Mayıs olaylarından önce Konyaya gitmeleri ve orada toplantılar yapmaları gibi, Ankara'dan ayrılmaları ve İzmir'e gitmeleri, Sirmen'in odasında toplanan liderler de tereddütlü düşünceler yaratıyorsa da, bir bozgun havasına sebep olmadı.

Bunun sebebi, aslında sadece AP. yi değil, hemen bütün politikacıları ve partileri hedef tutan Sunay'ın mektubunun C. H.P. ilerce, sadece AP. nin ve bu parti mensuplarının kongrelerinde ve Mecliste yaptıkları konuşmalarla, muhalefet basınına gerçekten zaman zaman ölçülü ve seviyeyi iyice kaçıran yayınlarına bir reaksiyon olarak tehir edilmesinde ve alınacak tedbirlerin sadece bu patriye karşı işleyecek tedbirler olacak düşünceydi. Nitekim, mektubun okunması ve usul münakaşalarının dan sonra sözü Adalet Bakan-

Ali Sepici

Adana Skandalı

Adana Belediye Başkanı Ali Sepici ile çapkınlık arkadaşı Celâl Serin'in acı bir tebesümle izlenen macerası, başından sonuna kadar, halkın epasının açılmayacağı kapı yoktu inancını haklı çıkaracak şekilde cereyan etti. Bununla Adana'da da rüyetin işlediğini söylemek istemiyoruz. Ama ancak zengin ve nüfuzlu insanlar, hatırı dost ve abbası, bir sürü avukatı seferber ederek arap saçına dönen bir meseleyi rekor süratle mutlu bir sonuca ulaştırabilirler. Aynı durumda bir fakiri düşününüz... Yıllar yılı hapis hanceden kur tulanmadı. Fakat iki nüfuzlu ve paralı çapkın için, dönüştürülen çarklar gibi bir elin itiyile dönmekte dir. Çarkların dönüşünde acayiplikleri kısaca sıralayalım:

1 Mahkemece tevkif kararı verilmiştir. Fakat Ali Sepici bir türlü yakalanamamıştır. Mahkemenin verdiği karar kâğıt üzerinde kalmıştır. Bu işsizliğin adalet otoritesini ne kadar sarstığı ortadadır.

2 Derhal ortadan kaybolma durumunda kalan

sapsağlam Ali Sepici'ye yokluğunda bir haftalık hastalık raporu verilmiştir.

3 AP'li Ali Sepici'ye raporu sağlayan Sağlık Müdürlüğü'nün başında CHP nin eski il başkanlarından Nevzat Arman vardır. CHP'nin milletvekili adaylarından Mehmet Sisi de boşanma davasında, «Celâl Serin'in karısı ile arası açık. Serin, yataкта değil, mutfakta yatıyor» diyerek çapkınlığın işlerini kolaylaştırmıştır. Demek ki, eşraf dayanışması, parti çekişmelerinin üstündedir.

4 Serin hapisteyken, avukatları, karısı ve iftâl ettiği kızın ailesi ile pazarlığa girişiyorlar. Üç yaşığı beş yukarı pazarlıkta sonra karısı ayrılmaya, iftâl edilen kızın ailesi de evlenmeye razı oluyorlar. Yıldırım boşanmadan sonra, yıldırım nikâhı kayıyor. Böylece mesele, hukuka uygun şekilde çözülmüş oluyor. Ama yine de hukuka tamamen uyulduğu söylenemez. Zira boşanmanın kesinleşmesi için, 15 günlük temyiz süresinin geçmesi gerekir. Tarafaların «Temyize gitmeyeceğiz» diye yazılı taahhütlerde bulunmaları, hukuka bir sonuç doğurmaz. Serin'in eski karısı, taahhüdüne rağmen boşanma kararını temyiz etse, Yargıtay elbette bu davaya bakacaktır. Bu sebeple, nikâh memurunun temyiz müddetini dolmadan nikâhı kıymaması, daha doğrusu başkâtilin kararı kesinleşmiş saymaması gerekir. Adalet, bir hapsedilen, diğeri kendini hapsedmek zorunda kalan çapkını daha 15 gün sükkatada tutmamak için zorlanmıştır.

5 Celâl Serin, Mihmandar Kooperatifi Müdürüdür. Belli bir ücret alır. Fakat Serin, masraflı bir çapkınlık hayatı yaşamaktadır. Son olay dolayısıyla, yüksek paralar ödemek zorunda kalmıştır. Belli bir ücret karşılığında çalışan bir insan, bu masrafları nasıl karşılayabilir? Bu sebeple Mihmandar Kooperatifinin hesapları inceden inceye gözden geçirilmelidir. Mal mübayaalarının anormal fiyatlarla yapıldığı yapılmadığı araştırılmalıdır. Zira bu tip kooperatiflerde, bazı büyük ortaklarının malının, kooperatif kârının azalması pahasına, peşin parayla ve yüksek fiyatla satın alınarak öntümlü menfaatler sağlandığı söylenir.

«Huzur Komisyonu» toplantı halinde. «Tedbir ne ola?»

di. Ama hükümet de aynı şekilde itham altında bırakılıyordu. AP. ileri de Sayın Sunay gibi düğünüyordular. Hükümet herşeyden önce mevcut kanunları tam olarak tatbik etmeliydi. Tedbirler ondan sonra elbirliğiyle düşünülmeli.

Neticede, liderler seviyesinde ki toplantıda, teferruata inilemeyeceği anlaşıldı ve ana meseleler etrafında bir görüş birliğine varılmadı, daha sonra da teşkil edilecek bir komisyonun teferruatın görüşülmesi kararlaştırıldı. Ama meseleler şöyle sıralandı:

- 1 — Hükümetçe alınabilecek tedbirler.
- 2 — Partilerce alınabilecek tedbirler.
- 3 — Meclislerce alınabilecek tedbirler.

Pazartesi günü üçbuçuk saatte fazla süren bu ilk toplantıda varılan sonucun diplomatik bir lisanla formüle edilerek kamu oyuna açıklanması görevi de Alican verildi. Alican, toplantıdan çıkarken gazetecilere şu açıklamayı yaptı: «Meclis içinde ve Meclis dışında partilerarası münasebetlerin daha huzurlu olması esasları üzerinde görüşmeler yapıldı.»

Komisyonla havale

Liderler toplantısında alınacak tedbirler ne olmalıdır yolundaki bir soru üzerine Başbakan İnönü'nün «Herşeyden önce zaman kazanmak zorundayız» de mesai hazır bulunanlarda az çok rahatlık yarattı. Demek ki İnönü de ordunun asabının yatışmasından yanaydı. Gene İnönü-

nün bir ara, tenkitler üzerine, «biz kanunları tatbik ediyoruz ama bazı kimseler ve gazeteler kendilerini kanunlardan koruyorlar. Gayretlerimizle muvafak olamyorsak, söyleseniz, çekiliriz sözleri işe, liderler arasında o an için haklı bir telâş yarattı ve hemen, «böyle bir şeye lüzum yok» cevabıyla karışıldı.

Aradan bir gün geçtikten sonra ise aynı liderler bir kısmı, tıpkı daha önce yaptıkları gibi, «Bir Millî Koalisyon kurulması çok daha iyi olur. Davalar böylece millî bir cephe ele alınır» demekten de kendilerini alamadılar.

Liderlerin detaya inmeyen, daha doğrusu itirazlar karşısın da inlemeyen toplantısından sonra kurulan komisyon, Salı sabahından itibaren çalışmalarına başladı. Komisyonun adına da «Huzuru Sağlama Komisyonu» dendi. Tıpkı bir zamanlar yapılan Yuvarlak Masa toplantılarında sonra kurulan «Partilerarası huzur komisyonları» gibi. İşte bu komisyon ilk günlerdeki çalışmalarında, parti kongrelerinin savcılar tarafından izlenmesi konuşmalarının teyp bandına alınması, zedelenmemesi gereken kurumlar hakkında partilerarası bir protokol imzalanması ve partiler kanununun bir an önce çıkarılması gibi tedbirler üzerinde durdu.

Temeldeki buhran

Bütün bunlar her buhrandan sonra sözü edilen, sonra unutulmuş saman alevi tedbirlerdir. Esasen huzursuzluğun kaynağı,

elbetteki, bir iki münasebetsizin ölçsüz sözleri değildir. Buhran, bütün dünya ülkelerinin kalkınma ve ilerleme çağına girdiği bir dönemde, Türkiye'nin yanlış yolda olduğu ve boş yere zaman kaybettiği endişesinden doğmaktadır. Plân, reform ve sosyal adalet sözlerinin güllünlüğüne ve inçir çekirdeğini doldurmayan mesleklerle vakit geçirilmesi politikalarının memleketi yönetecek ehliyetten yoksun oldukları kanısın kuvvetlendirilmiştir. Üstelik bugünkü gidişle bir alter-atif gözükmemektedir. 1950 de istenmeyen CHP ve karşı bir DP. alternatifi vardı. 1960 da CHP. bir imitti. Bugün ise AP. iktidar partisinden çok daha fazla kızılın bir muhalefet partisi olmak gibi garip bir durumdan kurtulamamıştır. İktidardan ümitler yitirilmiştir, fakat muhalefete asla güvenilmemektedir. Sonuç, her geçen gün derinleşen bir çıkmazdır. Aşında bu çıkmaz, değişme halinde ki toplumlarda, sık sık görülen bir olaydır: İç ve dış bütün şartlar, köklü değişikliklere zorlamaktadır. Fakat hâkim sınıflar, yeni şartlara itibak etmek şöyle dursun, en ufak değişikliğe bütün güçleriyle karşı çıkmaktadırlar. Böylece, reformcu Türkiye ile statükocu Türkiye arasında gerginlikler ve çatışmalar doğmaktadır. Türkiye için burjuva kalkınma safhası kapanmıştır, fakat ağı-aracı koalisyonuna dayanan bir düzen ortadadır. Bu temel çelişme çözülmeyecek, buhran sürüp gidecek ve buhranlar içinde yeni Türkiye doğacaktır.

ÇİFTÇİLER, DIŞ TİCARETTE DEVLETÇİLİK İSTİYOR!

Dış ticaretin nasıl bir soygunculuk kaynağı olduğunun her gün yeni örneklerle ortaya konması, kamuoyunda dış ticaretin devletleştirilmesi hususunda güçlü bir akım yaratmıştır. Ne var ki, özel sektör temsilcileri, kamuoyunu hiçe sayarak, yıllardır kamu sektörünün yaptığı ithalat ve ihracatın önlenmesini isterler. Nitekim, geçen haftaki Bakanlar Özel Sektör toplantısı dolayısıyla, bu talep tekrarlanmıştır. Fakat bu talep, «artık bu kadar fazla» şeklinde sert tepkilere yol açmaktan başka sonuç vermedi. Bir plânlama yetkilisi «Zaman zaman dış ticaretin bazı kollarını devletleştirmeyi düşünebileteyiz... Gerçek bu şekilde olduğu halde, Odalar Birliğine kurulan bir alt komitenin tüm ithalat ve ihracatı özel sektöre devretmek isteyişini yanlış bir düşüncenin sonucudur» dedi. Ticaret Bakanlığında bir yetkili, «Paravana şirketleri azaltılmak istiyoruz, bu tedbir paravana şirketleri çoğaltır» görüşünü savundu. Devlet Mahkeme Ofisi yetkilisi «İthalata mecburuz. Aksi halde devlete zarar vermiş oluruz» fikrini ileri sürdü.

Sadece devlet değil dış ticaret oyunları yoluyla nasıl sömürüldüğünün farkına varmaya başlayan tüketici de dış ticaretin özel sektör eliyle yapılmasına karşı çıkmaktadır. Bunun son bir örneğini çiftçiler verdi. Tarım Odaları Başkanı Arif Ertunga (İzmir), Kemal Sarıbrahimoğlu (Adana) ve Ahmet Şener (Trabzon) imzalarını taşıyan bir kanun teklifiyle ziraat alet ve makineleri ile kimyevi gübre ve ilaçların ithalinin ve memlekette satışının münhasıran Ziraat Donatım Kurumu tarafından yapılması istendi. Kanun teklifinin gerekçesinde, bunun sebebi şöyle belirtilmektedir: «Serbest piyasada 55 bin liraya satılmakta olan lastik tekerlekli traktörlerin 1962 yılı itibarıyla gümrüğe geliş fiyatının 17 bin 492 lira, gümrük vergileri tutarının 4 bin 981 lira. com'an 22 bin 373 lira olduğunu söylersek, Türk çiftçisinin her yıl yüz milyonlarca lirayı haklı sayılmayacak şekilde ve vasıtaları ödemek zorunda bırakıldığını anlatmaya lüzum kalmaz». Evet, 22 bin liraya mal olan bir traktör yüzde 150 oranında 33 bin liralık kârı tüketiciye intikal ettirilmiştir. Bu korkunç bir soygundur.

Milletvekilleri, Ziraat Donatım Kurumunun özel ithalâta olan üstünlüğünü ise şu sözlerle belirttik: «Türkiye Ziraat Donatım Kurumu geniş teşkilâtı, tamir atölyeleri ve yetiştirilmiş personeliyle bu hizmetleri senelerden beri başarıyla yürütmektedir. Bilhassa sattığı malların her türlü yedeklerini temin etmek hususunda hassasiyet göstermektedir. Bugün dahi çiftçilerimizin ihtiyaçlarını en iyi ve en ucuz şekilde temin eden müessesemizdir, hâlen satmakta bulunduğu Fortson traktörleri ve Fort biçerdöğeri emsallerinden 5—30 bin lira civarında ucuz ve en iyi kalitededirler. Nitekim, Türkiye Ziraat Donatım Kurumundan traktör almak için saraya girmiş kimselerimizin sayısı 6 binin üzerindedir.»

Aynı soygunculuk kimyevi gübre ithalinde de olmuştur. Yayın hayatına atıldığı ilk günden beri, bu soyguncular teker ortaya koyan, YÖN, gübre ithalinin Ziraat Donatım Kurumunun tekeline verilmesini ilk olarak ortaya attı. Bu fikrin doğruluğu, zamanın Tarım Bakanlarının YÖN'e gönderdiği tekliflerden sonra anlaşılabilir ve hükümet gübre ithalini, Ziraat Donatım Kurumuna bırakmıştır. Şimdi bu ilk adımla, ziraat makine, alet ve ilaç ithali tekelini de kuruma vererek tamamlamak gereklidir. Milletvekilleri, «Teklifimiz kanunlaştığı takdirde, sayısız mahdud bir kaç müteebbis vatanşas, belki de kazançlarından mahrum olacaklardır. Ancak, asırlar boyu yurt uğruna herşeyini vermiş ve karşılık almamış ve beklememiş olan 20 milyon Türk köylüsü her yıl vermekte olduğu bir nevi acayip verginin yüz milyonlara bahli olan ağır yükünden kurtulacaktır... Ziraat Donatım Kurumunun kârlarının süratle artması, hattâ sözü edilen mevzularda yerli sanayiyle kıyafetle ve verimli şekilde kurması mümkün olacaktır» diyerek, çiftçinin özel ithalâta elinden kurtarılmasını istemektedirler.

22 bin liralık traktörü 55 bin liraya satanlar ise hâlâ, «Devlet, ithalat ve ihracat yapamaz» diyecek kadar utançtan yoksundurlar.

Şükrü Koç
«Soruşturma açılсын!»

Saadet Evren
Atatürkçüleri suçladı

siyasi notlar

İftira makinaları

Millî Eğitim Bakanı hakkında açılan Gensoru, Meclis kürsüsünün, ciddiyetten yoksun bazı gazetelerin elinde, o kürsüde konuşma imkânından yoksun Atatürkçülere iftiralar yağdırmasından başka sonuç vermedi. Kör Said'in torunu Saadet Evren'in iftiası ko mik olmaktan öteye gitmedi. Suçlanmak istediği Şevket Gedikoğlu, Hayrettin Uysal, Emirhalioğlu, Bakanlık mensupları, parıparı Atatürkçülerdi. Halk Eğitimi Genel Müdürü Şevket Gedikoğlu, Kıbrıs'ta Türk okullarında millî eğitimi 1960 yılından önce, yani Tevfik İleri zamanında organize eden bir vatanşerverdî. İhtilâl, Gedikoğlunu Halk Eğitimi Müdürü muavinliğine getirmişti. Hakkında en ufak bir tahkikat, takibat dahi olmamıştı. Örnek bir öğretmen olan Federasyon Genel Sekreteri Hayrettin Uysal'ın da durumu aynıydı. Emirhalioğlu hakkında bir soruşturma ile herazt ile sonuçlanmıştır. Evren bu tertemiz insanın hakkında bir sîrri yalanlar uydurmakta mahir olduğunu göstermiştir.

Bakan Öktem, bu iftiraları sert ve güzel bir konuşmayla cevaplandırdı. «Sayın Evren'in rengine gelince, bunu ben söylemeyeceğim. Bunu Türk halkı ve siyasi tarih söyleyecektir. Yakın tarihimizin sayfalarına geçen olaylar etkisi altında gelişen miyaç ve kışkırtıcı, sayın Evren'in renk ve kadere damgasını vurmuş bidun maktadır. Kendisini bu renk ve kadere ile başbaşa bırakırımı diyor. Öktem'in kapalı şekilde dö kündeği meselesinin iç yüzünü koruduğana Avni Doğan açıkladı. Evren'in dedesi, Kürt Tâatî Cemiy-

ti Genel Sekreteri yüzlekliklerden binbaşı Kör Said idi. Doğan «İstiklâl Mahkemesi savcısı «ken onu ben astırdım» diyor.

Diğer bir deşyetli hatip, Çelikbaşın belirttiğine göre, Millî Emniyet raporları üzerine Tevfik İleri tarafından öğretmenlikten terd edilen İhsan Ataöv'dü. Ataöv bir sîrri iftira arasında Doğan Avcıoğlunun Hariciyeye tehlikeli kişi sayıldığını, fakat Avcıoğlunun Satrika işbirliği yaptığını söyledi. Erkin'in seyahatleri dolayısıyla sık sık Dışişleri Bakanlığında, ve kâlet atma durumunda kalan Satrika, Bakanlığın tehlikeli saydığı biriyle işbirliği yapacaktı! İddialar bu derece komikti. Ne var ki, bir sîrri insan ve Federasyona ağır iftiralar yağdırıncılar, Şükrü Koç'u Federasyon hakkında bir Meclis Araştırması yapılması teklifine bir türlü yanaşmadılar. Zira söylediklerinin bir sîrri ipe sapa gelmez yaalnlar olduğunu kendileri de bilmekteydiler. Yalnız bu tehlikeli bir oyundu. Oyunun tehlikesini, Ankara Hukuk Fakültesinde düzenlenen bir açık oturum dolayısıyla konuşan Prof. Dr. Muammer Aksoy açıkladı: «Arkadaşlar, bunlar bütün Atatürkçülere komünist diyorlar. Bu memleketin kalkınmasını, milletin mutlu olmasını isteyen Atatürkçüler komünist! Bunları yaptıkları komünistliğe hizmettir.»

Öktem, Gökse, Babeuf ve Brecht!

Atatürk Türkiye'sinde ve 1964 yılında Millî Eğitim Bakanının nasıl tenkid edilmesi gerektiğinin örneğini YTP Diyarbakı rMilletvekili Adnan Aral verdi. İşte, Aral'ın konuşması:

«İlginç gazetelerde okunmuşsunuzdur. Kayseri Liseli Edebiyat öğretmenlerinden Sadık Gökse adındaki vatanşerverdî vazifesinden savıyonası alınmadan, suçlu mahkeme hükmüyle sabit görülmeyen atılmıştır. Nafakası elinden alınmış, kendisi ve efradı ailesi açlıkla karşı karşıya bırakılmıştır. Hâlen de ak'batî meclisindedir. Millî Eğitim Bakanı arkadaşımız bu olay üzerinde itihah vermeye ââvet ediyorum.

Sadık Gökse'nun işinden atılmasının içyüzü nedir? Bu vatanşas Anayasadan teminatından neden mahrum bırakılmıştır? Anayasaya karşı güçlü çıkan kuvvetler kimlerdir?

Onun burnu hâtal: hissi takdir ölçüleriyle hiç kimse birbirini suçlayamaz. Buna kimsenin hakkı da yoktur. Başınuz mahkemeleriniz adaletini yegâne teminatı olduğu halde mahkemelere gidilmemesi güvensizliği nereden geliyor? Mahkemelerin mahkûm etmediği kimseleri suçlamak, mahkemelerinizi

suçlamak olur. Mahkemesiz bir rejimin tasavvuru dahi insanı ürpertiyor. Allah milletimizi böyle bir felâketten korusun.

Sadık Gökse olayı ve Anayasanın ihlâl e'ldiğine, korunmadığına kaantım.

Sayın Bakan arkadaşımız Anayasanın hazırlanıp ilânında çile çekmiş, mücadele vermiş bir kimse dir. Böylesine ağır, gâfle ve delâlete kolay kolay sapmaması gerektiren olay acı da olsa bugün bir gerçektir. Bakanın yanında bir takım kimseler buna sebep olmuştur. Bunu bir öziir olarak kabul edemem. Zira Sayın İbrahim Öktem emeğinin geçtiği bu eseri korumak imkânına ve gücüne sahip olan bir mevkidedir. Gücünün keldiğini hissettiği anda költüğünü terke sine millete dönebilirdi. Bunu da yapmamakla kusurlu olmuştur. Bu kusur onu bağışlamamıza mândir. Olayı itihah ettim. Artık bundan böyle Anayasayı korumak Büyük Meclisin görevi olmaktadır. Sadık Gökse bu hususta durumuna rağmen açlık ise hâmen vazifesine kabullü lâzım gelmektedir.

Hükümet bu hususu önemle ele almaldır. Sadık Gökse gibi bugün devlet hizmetinde vazife kabû etmek «stedikle» halde talepleri reddedilen Doğulu Yüksek Tahsil mezunu bazı kimselerin de olduğunu Hükümet isterse bunların

isimlerini derhal vermeye âmade olduğumu hazırlarımda açıklamak isterim. Eğer hükümetin de güçlü Anayasayı tatbik etmiyorsa, ben şahsen Güven oyu verdiğim bu hükümetten oyumu geri alıyorum.

Millî Eğitim dâvamız yurdun ve ulusun geleceğiyle ilgilidir. Çoğlaş uygarlığa ulaşmak Batı Kültürünü öğrenme ve öğretmele olur. Nitekim bu zaruretledir ki merhum Millî Eğitim Bakanlarımızdan Hasan Ali Yücel 18 sene evvel Humanist düşünce uğrunda kendin «da smektan çekimemiş, yiğit bir vatan evladı idi. O tarihten bugüne kadar geçen devrin son Millî Eğitim Bakan olan İbrahim Öktem'in zaman idarelerinde bu şekilde bir terciime faaliyet olmuş mudur? Bu eserler kaç tane'dir, nelerdir? Geçmiş yıllara nazaran nisbetti ne kadardır? Lütfedecekleri bilgiye simdiden teşekkül ederim.

Kanaatınca Sayın Bakanlık 18 yıl evvel yapılan terciime faaliyetine nazaran yaya kalmıştır. 1964 yılı 1946 yılına nazaran iler bir tarih olmasına rağmen gerilerden takip etmektedir. 250 yıllık bir mücadeleden sonra kavuşulan teminatl ve kuvvetleri bir Anayasa 170 yıl evvel yazılan ve terciimesi yapılan bir eser karşısında yazıl

seydiyor Anayasayı 'halden korukuluyor, fakat bu 170 yıl önce yazılmış eserden korkuluyor. Görevi icabı tercüme yapılmaması lazım gelirken bunu yapmayı, yapmak istiyen Cumhuriyetin genç aydınlarını gölge düşürüyor. Geçen yıl bir tiyatro eseri karşısında ayaklanan güruba karşı tek başına yiğitçe çıkan kabine arkadaşları Ecevit'i yalnız bırakıyor. Böyle bir politikayla çağdaş uygarlığa nasıl ulaşacağız? Bunun yolunu Sayın Bakan lütfen bize de gösterirler.

YABANCI PETROL ŞİRKETLERİNİN TAARRUZU

Yabancı Petrol Şirketleri, milli petrol kurumumuz olan TPAO'nun satışlarını genişletmesi ihtimali karşısında şimdiden taarruza başlamış bulunuyorlar. Bu taarruzun ilk belirtisi NATO ve CENTO desteğiyle çıkan «Durum» dergisinde, yabancı petrol şirketlerinin görüşünü yansıtan uzun bir yazı oldu. Dergi kapakta «Petrolde tekel geliyor» haberini anons ederek bir propaganda kampanyasına başladı. «Yeni Gazete»nin de belirttiği üzere, «Türkiye Yunanistanla iyi geçinirse, Amerika kendisine yardım edecektir.»

İkinci elçi, Spartaküs filminin ünlü aktörü Kirk Douglas idi. Gençliğin başarılı bir aktör olarak sevdiği Kirk Douglas, prestijinden faydalanarak gençlik arasında gittikçe yaygınlaşan Amerikan aleyhtarı havayı düzletecekti. Ne var ki, sanatçının sanatçı olarak değil de politikacı olarak sahneye çıkartılması, bekleneni değil, aksi sonucu verdi. Daha Yeşilköy Havaalanında politikacılık başladı. Douglas «Yunanistan'dan geliyorum. Yunanistan'da Kıbrıs meselesinden dolayı Amerikan aleyhtarı bir hava sezdim. Eğer aynı hava Türkiye'de de görülecek olursa o zaman Amerikanın bu iki dostunu kaybetmiş olacağına kanaat getirmiş olacağım.» diyor. Ziyaretin gerekçesi böylece açıklanmış oldu.

Ziyaret Amerikan Kız Kolejinin başladı. Kolejliler genç kızlar, aktöre büyük tezahürat yaptılar. Fakat, ünlü aktörün, programına bir Amerikan öğretim kurumundan başlaması gençlik arasında iyi karşılanmadı.

Kirk Douglas, gelişinin ikinci günü Türkiye Millî Talebe Federasyonunun Belediye Sarayında düzenlediği «Sanatın kaynakları» konulu açık oturumunda bir sanatçı olarak, sanat üzerinde tartıştı. Salon tıklım tıklım doluydu. Kirk Douglas, salona gelişinde bir sanatçı olarak bol bol alkışlanıyordu. Herkes, ünlü aktörün neler söyleyeceğini merakla bekliyordu. Ne var ki, açık oturumun başlamasıyla beraber, aktörün sanat dışı konuşmaları da başlıyordu. TMTF'nin gençlik gelişimi ve az gelişmiş ülke sanatçılarına topluma karşı sorumluluklarını ele aldıkça, Kirk Douglas, daima konunun dışına çıkıyor, daha doğrusu gençlerin bütün sorularını cevapsız bırakıyordu. Durmadan, daha önceden hazırladığı sözleri tekrar edip duruyordu. Sebep olarak da kendisinin Türkiye bilmediği için konuşmacılar izleyemediğini ler sürüyordu. Bir de gençlerin, ülkeleri ve toplumları geliştirmiş, az gelişmiş diye ikiye ayırmalarına üzüldüğünü yufka yürekli Kirk Douglas! Ne demekti gelişmiş/az gelişmiş. Amerikan hükümeti Türk hükümetlerine milyonlarca lira yardımı bulunmuştu. Bu paralar aynı zamanda Amerikanın Türkiye'ye sadakat bağını göstermek için verilmişti. Ünlü aktör, bir yandan bu sözleri söy-

Kirk Douglas TMTF Başkanı Ketenci ile. Siyasal misafir

Amerika'dan gelen elçiler

Geçen hafta Türkiye'ye Amerika'dan iki «elçi» geldi. Bunlardan biri Senatör Javits idi. Javits politikacılara yardım müjdesi getiriyordu. «Yeni Gazete»nin de belirttiği üzere, «Türkiye Yunanistanla iyi geçinirse, Amerika kendisine yardım edecektir.»

İkinci elçi, Spartaküs filminin ünlü aktörü Kirk Douglas idi. Gençliğin başarılı bir aktör olarak sevdiği Kirk Douglas, prestijinden faydalanarak gençlik arasında gittikçe yaygınlaşan Amerikan aleyhtarı havayı düzletecekti. Ne var ki, sanatçının sanatçı olarak değil de politikacı olarak sahneye çıkartılması, bekleneni değil, aksi sonucu verdi. Daha Yeşilköy Havaalanında politikacılık başladı. Douglas «Yunanistan'dan geliyorum. Yunanistan'da Kıbrıs meselesinden dolayı Amerikan aleyhtarı bir hava sezdim. Eğer aynı hava Türkiye'de de görülecek olursa o zaman Amerikanın bu iki dostunu kaybetmiş olacağına kanaat getirmiş olacağım.» diyor. Ziyaretin gerekçesi böylece açıklanmış oldu.

Ziyaret Amerikan Kız Kolejinin başladı. Kolejliler genç kızlar, aktöre büyük tezahürat yaptılar. Fakat, ünlü aktörün, programına bir Amerikan öğretim kurumundan başlaması gençlik arasında iyi karşılanmadı.

Kirk Douglas, gelişinin ikinci günü Türkiye Millî Talebe Federasyonunun Belediye Sarayında düzenlediği «Sanatın kaynakları» konulu açık oturumunda bir sanatçı olarak, sanat üzerinde tartıştı. Salon tıklım tıklım doluydu. Kirk Douglas, salona gelişinde bir sanatçı olarak bol bol alkışlanıyordu. Herkes, ünlü aktörün neler söyleyeceğini merakla bekliyordu. Ne var ki, açık oturumun başlamasıyla beraber, aktörün sanat dışı konuşmaları da başlıyordu. TMTF'nin gençlik gelişimi ve az gelişmiş ülke sanatçılarına topluma karşı sorumluluklarını ele aldıkça, Kirk Douglas, daima konunun dışına çıkıyor, daha doğrusu gençlerin bütün sorularını cevapsız bırakıyordu. Durmadan, daha önceden hazırladığı sözleri tekrar edip duruyordu. Sebep olarak da kendisinin Türkiye bilmediği için konuşmacılar izleyemediğini ler sürüyordu. Bir de gençlerin, ülkeleri ve toplumları geliştirmiş, az gelişmiş diye ikiye ayırmalarına üzüldüğünü yufka yürekli Kirk Douglas! Ne demekti gelişmiş/az gelişmiş. Amerikan hükümeti Türk hükümetlerine milyonlarca lira yardımı bulunmuştu. Bu paralar aynı zamanda Amerikanın Türkiye'ye sadakat bağını göstermek için verilmişti. Ünlü aktör, bir yandan bu sözleri söy-

lerken, öte yandan da ayaklarını masasının üzerine koyuyordu.

İşte ne olduysa bundan sonra oldu. Kirk Douglas'ı alkışlayan elçiler, Türk psikolojisini ve hassasiyetini anlayamayan bu davranışın karşısında bu kez protesto için havaya kalkıyor, ıslık, yuh ve go home (evine dön) ler çekiliyordu. Neye uğradığımız şaşırın Kirk Douglas, oturunu yarıda bırakarak kaçıyordu.

Türkiye Millî Talebe Federasyonu yöneticileri, sinema oyuncusuna, gerçek bir sanat gösterisinde bulunmak, Türk halkının kendi öz benliğini yansıtan folklorumuzu tanıtabilmek amacıyla, aynı akşam Şan sinemasında Kirk Douglas'ın sahneye çıkmasını bekliyorlardı. Aktörün yorulabileceğini de göz önüne alan yöneticiler, en güzel oyunlarını birinci bölüme koymuşlar ve bu hususu da kendisine bildirmişlerdi. Fakat sadece Amerikalıyı «şirin gösterme» sevdasında bulunan aktör, nefis folklor ziyafetini izlemek lüzumunu duymadı. Gündüz, başına gelen olaylar, en iyi kendisi acemiliğinden ler gelen olaylar, onu ürktürmüştü. Hem de o kadar ürktürmüştü ki, seyircilerle 20 dakika sohbet etmesi kararlaştırılan Kirk Douglas, sahnedeki ancak 5 dakika kalabiliyor, sadece ve sadece beş cümle konuşabiliyordu. Bu belki de kendisini korumakla görevli otuzun üzerinde yerli ve yabancı polislerin Kirk Douglas'a bir tenbihiydi. Kirk Douglas sahnedeyken, 10 kadar Birinci Şube görevlisi sahnenin ortasına kadar gelmişlerdi bile. Onlar da en az Kirk Douglas kadar heyecanlıydılar. Ve Kirk Douglas, Şan sinemasında da beklenen coşkun gösteriyi bir türlü bulamıyordu. Coşkunluk nâraları atan filân da yoktu. İkinci sınıfta bir yerli sinema oyuncusu bile belki Kirk Douglas'tan daha çok alkışlanılabirdi. Şan sinemasında coşkun seyirci tezahüratı, Kirk Douglas'ın bir saniye dahi seyretilmek lüzumunu duymadığı ve tamamen üniversite illerden kurulu folklor ekiplerinin, nefis gösterilerine yapıyordu.

Kirk Douglas'ın Türkiye'deki gezisi Amerikan Haberler Merkezi tarafından idare ediliyordu. Ve Kirk Douglas'ın karşılanması ve konuşmaları işlerinin gençlik, evet bundan birkaç ay önce «Amerikalı evine dön», «Biz dolarlarımızla satın alamazsınız» diye Amerikan aleyhtarı gösterilerde bulunan gençlik tarafından yapılması ısrarla isteniliyordu. Bu fikir gençliğe âdeta empoze ediliyordu. Bu maksatla gençlik teşekküllerine gönderilen yazılar; Millî Türk Talebe Birliği yöneticilerini isyana

GERÇEK SAYGISI

ŞAŞKINLIK

Fethi Naci

Gazetecilerimizin Moskova izlenimleri tam bir şaşkınlık örneği. Şimdiye kadar yaptıkları yayınlarla besledikleri, biçim verdikleri kamu oyunun şimdiki anlatımlarına gösterecekleri tepkiden korkuyorlar. Kendilerinin kabul ettirdikleri hükümlerden artık speşin verilmiş hükümlere diye söz ediyorlar. Ya kendilerine inanılmazsa, ya haklarında bazı şüpheler uyanırsa... En büyük kaygıları bu.

Gazetecilerimizin bu şaşkınlığı yaşamaları, bu kaygıları duymaları, basını sorumluluğu üzerinde düşünmelerine yol açarsa, olayları ve gerçekleri sadece kapitalist dünyamıza çıkarılmaya göre yansıtmayı bırakarak objektif bir tutumla yansıtmayı benimsemek gereğini duymaları sonucunu doğurursa, olumlu bir şaşkınlık olacak, bu.

Türkiye'nin Dışişleri Bakanı, 1937 yılında, Türk — Sovyet ilişkilerinden söz açarken bir yabancı gazete'ye, «Biz hiçbir zaman bolşevist olmayacağız, ama bolşevist düşmanı da olmayacağız» diyordu. O zamanlar içinde bolşevist olmamak, dışarda da «bolşevist düşmanı» olmamak mümkün görülüyordu; yani değişik sosyal sistemlerin varlığı tabii karşılanıyordu.

Türkiye'de «antikomünizm»ün bir politika haline gelmesi İkinci Dünya Savaşından sonraki yıllara rastlar. Yeni — sömürgecilik sistemi, az gelişmiş ülkelere ihraç ettiği sermaye ve «yardım» la nasıl kendisine sıkı sıkıya bağlı bir zümreyi besliyor ve destekliyorsa, az gelişmiş ülkelere ihraç ettiği «antikomünizm»le de bu zümrenin eline bir ideoloji veriyordu. Emperyalizmin imal ettiği «antikomünizm», gerçekte, emperyalizmin işbirlikçi yerli zümrelerinin her türlü hür düşüncüyü boğmak ve statükoyu olduğu gibi sürdürmek için kullandıkları bir silâhtir. Toprak reformu mu istiyorsun? Suçlama hazır: komünist! İktisadi hesapları kurcalamak, kimlerin ne yoldan zengin olduklarını mı açıklamak istiyorsun? Gene aynı suçlama: komünist! Düşünce özgürlüğünü, batı kültür mirasının türkçeyi kazandırılmasını mı istiyorsun? Gene aynı suçlama: komünist! Barış mı istiyorsun, haysiyetli bir dış politika mı istiyorsun? Komünist!

İkinci Dünya Savaşı sonundaki haksız Sovyet istekleri, «antikomünizm»ün, emperyalizmin bir ihraç metali olduğunun, sadece işbirlikçi çevrelerin sömürme düzenlerini pekiştirmek için kullanıldığını Türkiye'de uzun zaman farkına varılmasına yol açtı. Egemen çevrelerin dört elle sarıldıkları «antikomünizm», bağımsızlığın ve özgürlüğün temel şartı olarak ileri sürüldü. Ve bunu, yabancı bir devlete Türkiyeden toprak kiralayanlar yaptılar.

Oysa gerçek durum bütünü başkadır; «antikomünizm», özelliikle, yeni sömürgecilik etki alanına girerek önce ekonomik bağımsızlıklarını, sonra da siyasi karar alma imkânlarını kaybeden az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkar; yani bir yarı sömürge ideolojisidir, milli bağımsızlık özlemiyle bir ilişki yoktur; gelişmiş ülkelerde ise faşizmin resmî ideolojisidir.

Millî bağımsızlık sözlerinin yeniden ön plâna çıktığı günlerde «antikomünizm»ün niteliğini, kimler tarafından ihraç edildiğini ve kimlerin işine yaradığını gözler önüne sermek şarttır.

Bunun, elbette, komünizmden yana olalım demekle bir ilişki yoktur.

sevmeden ve Kirk Douglas'ı Millî Türk Talebe Birliğini ziyaretten meneden mektup, Amerikalıların durumunu kavrayamadıklarının en son örneğidir. Mektupta «Kirk Douglas'ın karşılanması ve istikbal edilmesinde gereken ilginin gösterileceğinden emin bulunulduğu» belirtiliyordu. Boynunda «şirinlik muskası» eksik aktör, coşkunca karşılanmalıydı. Amerikan Haberler Merkezi, bunun böyle olmasını istiyordu. Bu davranış belki olurdu da. Ama mektup gençleri kızdırmıştı. Kirk Douglas İstanbul'a adımı atar atmaz bir Amerikan kurumunda soluğu alınsaydı ve Türkiye'ye, M.T.T.B. nin belirttiği üzere «bir sanatçı olarak gelseydi, sanata ve sanatçıya saygı olan bir millet olarak kendilerini en iyi şekilde konuşturmayı bir görev sayardık».

Millî Türk Talebe Birliği yöneticileri emirname mahiyetindeki mektup dışında, Amerikan Haberler Merkezine üç defa ısrarla arandılar. Ve üç defasında da red cevabı aldılar. Millî Türk Talebe Birliği yöneticilerinin çok maddar bir diğer davranışları, Kirk Douglas'ın kabul edilmeceğinin aynı zamanda İstanbul Emniyet Müdürlüğüne de telefona bildirilmiştir.

Sendika düşmanlığı

Snai Kalkınma Bankası ile Bank—İş arasındaki toplu sözleşme müzakerelerini yarıda kesen anlaşmazlık, hükümetin aracılığına başvurulmasına rağmen, hâlen çözülmüş değil. Banka ile sendika arasındaki anlaşmazlık bir uzlaşmaya bağlanmakla görevlendiril-

len Sanayi Bakanı Muammer Erten, 3/4 Kasım günü taraflarla son bir görüşme daha yaptı. Fakat aradan geçen zamana rağmen, bugüne kadar bir uzlaşma teklifi ortaya çıkmadı. Geçen zaman, Bakanın sendika düşmanı Genel Müdürü lehine çalışıyor. İşyerindeki grev oylamasında çoğunluk sağlayan sendika, eli kolu hakem kararını beklerken, Genel Müdür, muhtemel grevi tersine kılacak tedbirler peşinde. Baskı ile sendikalardan uzaklaştırılan memurlar, servisten servise nakiller sen dikacılık faaliyetleri yapanlara seçilmiş disiplin cezaları yağdırılması bu tedbirlerden birkaçıdır. Sendika yöneticileri, Sanayi Bakanın kararını bildirinceye kadar, «Ats alanın Üsküdarı geçmesinden» endişe ediyorlar.

Lüzumsuz kabadayılık

Çanakkale Zaferi ile ilgili bir film çevirmek için Sıldırı Kuvvetlerinden yardım gören yapımçı Turkut Demirağ ile Çanakkale Zaferi gibi bir millî meselede haklı bir hassasiyet gösteren basının arası iyice açıldı. Yapımcı, çalışmalarını basından gizlemeli gayretini arttırdıkça, acaba saklanacak ne var tarzında mesleki bir tecüssüle gazeteciler de işin peşine daha fazla düşüyorlar. Bu çekişme için de ölçülü kaçırın yapımçı Demirağ, geçen hafta bazı gazetecileri terslemiş ve yakışsız tehditlerde bulunmuştur. Fakat yapımçı unutmamalıdır ki, Sıldırı Kuvvetleri kendisine millî bir konuyu ele aldığı için yardım etmektedir, yoksa ona buna kabadayılık etme si için değil.

Seçim usulünde öngörülen değişiklik kime yarar?

Prof. Dr. Lütü Duran

Bugünkü İktidar partisi, 1963 sonbaharında yapılan mahallî seçimlerde elde ettiği neticelere bakarak, ertesi yıl çoğunluk sistemiyle ıcrası gereken Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçiminde bazı tedbirler almak ihtiyacını duymuş. Bilindiği gibi, bu konudaki başlıca tedbir, Milletvekilleri seçiminde uygulanan nisbi temsil sisteminin Senato üyelerine de teşmil gibi hukukî bir tedbirden ibaret kaldığı ve 1964 ilkbaharında yapılan kısmî seçimlerde büyük bir fayda sağlamadı.

İktidar partisi, bu seçimlerin sonuçlarından endişelenmiş olacak ki, geçen ay içinde toplanan XVII. Kurultayın da, Genel Başkanının ağzından, küçük partilerin silinmesinin arzu edilmediği gerekçesiyle, nisbi temsil sisteminde değişiklik yapılmasını öngördüğünü açıkladı. Aynı partinin fikirlerini de aksettiren bir dergi, Kurultaydan önce yayımlanan sayısında, Seçim Kanununda yapılması düşünülen değişikliğin, «millî bakiye usulü» nün kabulü şeklinde olacağını ve bu sayede küçük partilerin bazı merkezlerde tasdikları nisbi ehemmiyeti devam ettirebileceğini «Not» etmiş bu lunuyordu.

Memleketimizde siyasî seçimlerde bir kısım idarî seçimlere uygulanan nisbi temsil sistemi «seçim kat sayısı» ile birlikte d'Hondt usulüdür. Ayrıca, partiler tarafından hazırlanan aday listeleri «sabit» olup, seçmenlere sadece sıralamada müessir bir tercih hakkı tanımaktadır. Nisbi temsil sisteminin bu uygulama tarzının, küçük partiler aleyhine ve büyük partiler lehine işlediği doğrudur. Gerçekten, «bir seçim çevresinde kullanılan müteber oy pusulaları toplamının o çevreden çıkacak milletvekilli (veya Senato üyesi) sayısına bölünmesiyle elde edilen» seçim katsayısını dolandıran partiler ile bağımsız adaylara verilen oylar temsilden yoksun kaldığı gibi; d'Hondt usulünde de nazara alınmayan reyler artmakta ve daha ziyade büyük partiler yararına bir hesap şekli kabul edilmektedir. Onun için bu usullere yaklaşıklık nisbi temsil» denilmektedir ve bu sistemin tam olarak gerçekleşmesini sağlayacak bazı yollara başvurulmaktadır.

«Tüm nisbi temsil» diye anılan bu usuller, bir üyelik için gerekli reylerle tekahül eden bir «seçim sayısı» tesbit etmekle beraber; müteber oyların mümkün olduğu kadar temsili temin maksadıyla, seçim çevrelerinde san datyaların tahsininde kullanılan reyler, o bölge ölçüsünde, ya da ülke çapında bir leştirildikten sonra, açık kalan üyelikleri partiler arasında kazandıkları oy toplamına göre paylaşmaktadır. Böylece bazı partiler, seçim çevrelerinde ne kadar zayıf olursa olsun, buralardan elde edecekleri reyler, birkaç çevreyi içine alan bölgelerde veya bütün yurtta biraraya getirilince, «seçim sayısı» nı tutturabileceklerinden; parlamentoya temsilci sokmak

şansına sahip olacaktır. İşte, nisbi temsil sisteminin bir çeşidi olan «millî bakiye usulü» diye adlandırılan mekanizma budur.

Ancak, aslında siyasî partilerin çoğalmasına ve parçalanmasına yol açan nisbi temsil sisteminin, bu etkisini son haddine çıkaran tüm şekli, daha başka sonuçlar da doğuracak niteliktedir (x). Öyle ki, bölge veya ülke ölçüsünde, partilere ayrılan sandalyalara oturacak üyeler, gerçekte hiç kimsenin seçmediği ve partilerin tayin ettiği temsilciler olup, genellikle siyasî teşekküllerin mutlak seçilmeleri istenen kodamanlarından ibaret kalmaktadır. Her seçim döneminde aynı kişilerin, bölge veya ülke çapındaki «millî liste» lerde yer alması muhakkak değilse, kuvvetle muhtemel bulunduğu; siyaset sahnesinde bir «gedikli politikacı» lakımı ortaya çıkacak ve olanca kudretiyle hüküm sürecekler.

Gerçi, nisbi temsil sistemi memleketteki cereyanların ve halk tabakaları menfaatlerini yasama meclislerine intikalini ve burada temsil ve müdafasını sağlamak bakımından, bir çeşit demokrasi anlayışını gerçekleştiren bir seçim usulü sayılabilir. Lâkin, siyasî partilerin alabildiğine çoğalmasına sebep olacak veya hiç değilse mevcutlarının sun'î şekilde devamını temin edecek böyle bir usulün, yerleşmiş ve yeni teşekküllere yer kalmaması baki demokrasilerinde fazla bir mahzuru görülmesi bile, Türkiye gibi az gelişmiş bir ülkeye getirebileceği fayda ve zararları iyice tartımak lâzımdır. Nitekim, yukarıda işaret edilen dergiye nazaran, «seçim kanununda yapılması düşünülen bazı değişikliklerle bu (küçük) partilerin hiç değilse bir devre daha ayakta kalmaları sağlanmak istenmekte» ve fakat bu sonuç «hiç» sadece ihtimal dahilinde görülmektedir. «Aksi halde ise, bir taraftan C.H.P. ve diğer taraftan A.P. parlamentoya temsilcilerini aralarında paylaşacakları mı? «Bu ise, nisbi temsille rağmen iki partili bir siyasî hayata ve onun bütün fertlerine yeniden dönme olacaktır» mı?

Ancak görünüşte, «1961 seçimlerinden sonra «ciddî» memleket meselelerini halletmede müessir» olduğu söylenen ve fakat İktidar ve muhalefet partilerinden farklı bulunmayan küçük partileri «adaletli» çözümlenmiş eşitlikten çekip kurtarmak için seçim usulünde yapılması tasarlanan söz konusu değişiklik, gerçekte yalnız «gedikli politikacı» ların siyaset hayatında kalarak, buna hâkim olmalarına ve dolayısıyla bugünkü durumun sürüp gitmesine yarayabilir. Her ne kadar, «millî bakiye usulünden henüz yasama meclislerinde temsil edilmiyen siyasî cereyan ve teşekküllerin de «dalanacağı» hatıra gelebilirse de, bu değişikliği yapacak olan «şimdiki» parlamentoya «edilmeyenlerin oraya girmesini önleyecek hükümleri koymasına bile, Yüksek Seçim Kurulunca, son Senato üyeleri seçiminde emsali verilen ka-

Az gelişmiş Türkiye'de Tarım Ekonomisi ve TOPRAK REFORMU

—Urfa Milletvekili Sayın Osman Ağan'a—

TURKIYE, toprakları kalabalık köylü nüfusuna yetmeyen, bununla birlikte geçmişi geniş ölçüde Tarım Ekonomisine dayanan, Millî Sanayi kuruluş halinde az gelişmiş bir ülkedir.

Bu sebeple, Türkiye'nin de, bütün öteki «az gelişmiş» ülkeler gibi, toprağı, çifti çubuğu, gübresini, sulaması, yatırımı, teknoloji, işletme usulü, toprak hukuku gibi çeşitli yanlarıyla tarım yapısının tümünde temel değişimlere şiddetle ve süratle ihtiyaç vardır.

Şiddetle ve süratle ihtiyaç vardır; çünkü: Az gelişmiş bir ülkenin kalkınması, sanayileşmesine ve sanayileşmesi de önceden tarımın ıslahına bağlıdır. Halbuki, Türkiye toprakları bugünkü koşullarıyla hızlı bir sanayileşmenin istenilenine cevap verebilmek şöyle dursun, mevcut nüfusu bile geçindirememektedir.

Yıllardanberi, dışardan buğday getirtmekteyiz; 1956 da 198 bin tondan başlayan ithalat, son yıllarda 500 bin tonun da üstüne çıkmıştır.

DİŞ ödeme dengesi sürekli olarak önemli oranda açığıdır.

Bu açıklar, dışarıya karşı borçlanılarak kapatılabilmektedir. Çünkü, tek başına dış ticaretimiz, belli ihtiyaç maddelerinden başka millî kalkınmanın bütün ağırlığını kaldıracak güçte değildir. Nitekim, 1947 de 60 milyonla başlayan Dış Ticaret açığı, 1962 yılı sonu da 2,2 milyar liraya yükselmiştir.

Bu cihiz dış ticareti besleyen ihracat maddelerinin hemen hepsi, tütün, fındık, incir, üzüm, pamuk, hayvan olmak üzere tümü, tarım Ticaret dengesininin 3.430.777 lira olan aktif ürünlerinden ibarettir. Nitekim, 1962 yılı Dış Ticaret 2.817.376 lirası, yani yüzde 82'si tarımsal ürün ve maddelerden elde edilmiştir.

OTE yandan, bağ, bahçe, bostan ve tarla olarak ekilen ve dikilen tarım toprakları son 15 yılda yaylak ve otlakları da açık işleyen makineli tarımla genişlemiş, 16 milyon hektardan 25 milyon hektara ulaşmış ve orada duraklamıştır.

Türkiye'nin köyleriyle, köy karakterindeki kasaba ve kentlerinde oturup, yaşantılarını tarımdan sağlayan ya da tarıma bağlayan nüfusu, bugünkü Türkiye nüfusu toplamının ortalama yüzde 70'ini kapsadığı hesaplanmaktadır. ki bu da bugün 30 milyon biraz aşmış olduğu bilinen Türkiye nüfusunun 21 milyonuna tekabül eder.

Buna göre, bağ, bahçe, tarla olarak bütün tarım topraklarından bir tarım nüfusunun 1,2 hektar (12 dönüm) toprak düşmektedir, ki bu ortalama Kuzey Amerika, Kanada gibi geniş topraklı ülkeler bir yana, Almanya, Fransa, Danimarka gibi Avrupalıların 1leri derecede sanayileşmiş birçok ülkelerindeki ortalama miktarı çok aştırmaktadır.

TURKIYEDE, tarım verimleri de, çok düşüktür. Türkiye buğday verimi ortalama hektar başına 1 tondur. Yani bir dönümden alınan brüt hasıl 100 kilogramdır. Bu, Almanya ve Macaristan gibi verimi çok yüksek ülkeler bir yana, Türkiyeden daha az toprak üzerinde buğday tarımı yapan ve nüfusun kalabalığına rağmen zaman zaman buğday ihracatçısı olan Fransanın verim ortalama sayısını üçte biridir.

Türkiye Tarım Topraklarının ürün çeşitliliği 350 - 1000 gram (kabuklu) arasında oynarken, bu miktar İtalya'da 4 katıdır. Pamuk, tütün, süt, yün gibi bütünsel ve hayvansal ürünlerimizin verimi ise daha da acınacak halde- dir.

Türkiye Tarım Topraklarının ürün çeşitliliğine göre dağılışı da anormaldir. 25 milyon hektar tarım toprağının 23 milyonu hububata bağlanmış tarlalar, geriye kalan 2 milyon hektarı bağ, bahçe ve zeytinliktir.

Görüldüğü ki, Dış Ticaretimizin kaynağı olan tütün, fındık, üzüm - incir, pamuk, bu 2 milyon hektardan elde edilmektedir.

nunun zorlanması ile aynı netice hâsil olabilir.

Oysa, bütün sorunları yüzüstü bırakılmış bu yurt ve fertleriyle başbaşa kalmış bu halk, küçük partilerin hukukî tedbirler sayesinde ayakta tutulmasıyla değil, ancak ekonomik ve sosyal gerçekte siyasî teşekküllerin kurulması ve gelişmesiyle kalkıp kurtulabilir. Bunun için de, nisbi temsil sisteminin, Devleti «partileştirerek» aşırı derecede yıpratacak ve zayıflatacak olan «millî bakiye usulü» ne kadar uzatılmıyorsa, mütecanis ve disiplinli gruplardan mürekkep Parlamen-

to ile «kuvvetli ıcras» organı kurulmasını sağlayabilecek nitelikteki çoğunluk sistemine dönmek gerekir. Ancak, korulan iki partili siyasî hayatın 1960 dan önceki bütün fertlerinin yeniden geri gelmemesi için, batılı mânada demokrasiye samimiyetle inanmak ve gerçek siyasî partiler rejimine yol açmak şarttır.

Böylesine bir değişiklik, siyasi hayatın mihreri yapılmak istenen «millî irade» nin gerçeğe en yakın şekilde ortaya çıkmasına elverişli olduğu gibi; İktidar partisininin 27 Mayıs ertesinde derhal yapılmasında sayısız faydalar

Türkiye'de gereğince sulanabilen ve gübrelenebilen toprakların bütün topraklara oranı, pek düşüktür. Türkiye'nin ortalama 2 milyon ton gübre ihtiyacına karşılık kullanılabildiği miktar 200 bin ton, yani ondabiridir.

MİKROEKONOMİ açısından da durum parlak değildir. Tarla, bağ ve bahçelerde «cüce» işletme rejimi yaygındır. Büyük çoğunluğu okuyup yazmadan, hattâ en ilkel görgü ve bilgiden yoksun bu «cüce» işletmelerinde, sulama, gübre, teknik bilgi, sermaye gibi üretimin ana unsurlarının yokluğundan başka, parsellerin ufanması, birbirinden uzak yerlere serpilli bulunması da verimli düşürmekte, maliyeti yükseltmektedir. Bu ufanmayı, özellikle nüfusun üstün bir hızla sürerek artması ve Medeni Hukukun miras hükümleri de teşvik etmektedir.

OTE yandan, köylü üretmen (müstahsil) bu türlü elverişsiz koşullar içinde bir yandan birşeyler üretmek için uğraşırken, bir yandan da dış çevrenin türlü olumsuz etkileri altındadır. Bu çevresel değişiklikler, ve özellikle «toplumsal ekonomi ilişkileri» açısından ise, Türkiye'nin Doğusu vardır, Batısı vardır. Doğu güneyi, Batı güneyi vardır. Karadeniz kıyıları, Ege bölgesi vardır. Orta Anadolu vardır. Ormanlarda yerleşmiş sayısız köyleri vardır.

Bütün bu bölgeler, halkın görgüsü, geleceği, köy - kasaba ilişkileri, toprak bolluğu ve darlığı gibi birbirinden tüm ayrı koşullarla ayrı karakterler taşımaktadır.

Türkiye'nin kuzey kıyılarındaki çok yüksek insan yoğunluğuna karşılık, doğu ve doğu - batı güneylerde, Orta Anadolu'nun kimi yerlerinde durum tersinedir.

Görüldüğü ki, Türkiye'nin toprak ve tarım davası çok yanlış bir bütündür.

TAR anlamı ile, yani topraksız köylüye bir parça toprak vermek, parçalanmayı, dağılmayı önlemek gibi topraklı insan ilişkilerinin ıslahına gevrek dar bir alan kapsayacak bir (toprak reformu) nun da faydalı olduğunda şüphe yoktur. Nitekim, hâlen yürürlükte olan 1945 tarihli kanundan önce de sonra da bunun yapılmasına çalışılmıştır ve çalışılmaktadır. Herhalde bugünkü toprak reformu davası bundan ibaret değildir.

Türkiye'nin en geç 20 - 25 yıl gibi belli bir süre içinde Batı uygarlığına ayak aydurmış bir yaşama düzeyine ulaştırılması, Türkiye'de hızlı bir sanayileşmeyi ve bu da hiç vakit yitirmeden Türkiye'nin ilkel koşullar içindeki tarımının bu halinden kurtarılması gerektirmektedir.

Bunun yanı sıra, fakirlik, cahillik, görgü-süzlük gibi çeşitli etkiler altında, ağaya, şehir ve kasaba efrasına, esnafına, tefeciye sümürge olan köylü ve köylüye, bu durumundan kurtarmak, acil bir zaruretler.

Böylece, toprak ve tarım reformunun iki ana amacı tesbit edilmiş bulunuyor:

Biri, Türkiye Toprak mülkiyet ve işletmelerinin, sanayileşme hareketlerine paralel olarak ıslahı.

Ötekisi, ilkel koşullar altında da olsa, toprak ekonomisine dayanarak bir çeşit derebeylik döküntüsü halinde birçok şehir ve kasabalarda sürüp giden «insan - toprak - insan» ilişkilerini ıslah için, hâkim azınlığın elinde hâkimiyet aracı olan toprak alıp köylüye dağıtmak ve bununla birlikte bu küçük köylü işletmelerini kooperatifler ve yarıdevlet teşekkülleri aracılığı ile teşkilâtlandırmak.

Bu amaçlara ulaşmak için nasıl bir yol denetimlidir?

Cumhuriyetin ilk yıllarında, Türkiye Maliyesinin temel direği olan Aşarı bir maddelik bir kanunla kaldırılan, sonra da Türkiye'de bugünkü Millî Sanayin temelini atan devrimci siyasal kadronun cesurluğuna en az denk bir cesurlukla davaya inanmış, bağlanmış, bilgili ve ülküli bir kadro için bu yolu bulmak zor değildir.

Bu dava, Köy Enstitülerini, Halkevlerini, laik öğretimi, adil vergiyi, aklı ve halkçı devletçiliği getiremeyecek telifçi, tâvnel siyasî kadroların işi olmazsa gerektir.

Cemal Resit Eyüboğlu

umduğu seçimlerin tâbi bulunacağı sisteme de uygun düşecektir. Bu itibarla mer'î seçim kanunlarını hazırlayan Kurucu Meclis içinde de çoğunluk sistemini ısrarla savunan İktidar partisi, üç yıl gibi kısa bir müddet zarfında, nisbi temsil sisteminin tek mil seçimlere teşmil ederek, nihayet tüm şekli benimsenip uygulamak isterken her halde memleket ve millet menfaatlerini ön planda tuttuğunu ıleri sürmesi gerektir.

(x) Georges Vedel, Manuel de Droit Constitutionnel, Paris 1949, s. 151.

İlhami Soysal, Moskova'da Nâzım Hikmet'in mezarı başında

RÖPORTAJ

Bir Türk şairinin ölümü

Moskova'da Kızı Meydan Moskova Üniversitesi'ne doğru giden yollardan birinin üzerinde, şehrin kenar semtlerinden birinde Novodeviçya Manastırı mezarlığı diye bir mezarlık var. Bu mezarlıkta, sayısı belki de bin bulaş mezar var. Kiminin üstüne bir büst, kiminin bir heykel, kiminin bir büyük kaya parçası, kiminin haç, kiminin de bir kitabe var. Bu mezarlıkta ara yollar betondan yapılmış; temiz, bakımlı bir mezarlık.

Novodeviçya Rusçada Yeni Kız demek. Yeni Kız Manastırı mezarlığının ortalarında bir yerde, ara yolların kesiştiği bir köşe başında, üstü yeşil çimlerle kapalı bir tümsek, tümseğin baş tarafında da gül fidanlarıyla yarı örtülmüş basit bir kitabe var. Kitabın üstünde Rusça şunlar yazılı:

Tanınmış Komünist Türk Şairi
NAZIM HİKMET
1902 — 1963

Novodeviçya Manastırı mezarlığı, Komünist İhtilâlinde bu yana bir sanatkar meşheri halini almış. Moskovada ölen, Moskova civarında ölen bütün tanınmış fikir adamları, sanat adamları, sahne adamları, yazarlar, şairler, balerinler bu mezarlığa gömülmüş. Yüzlerce yıllık tarihi olan manastır binası, mezarlıktan bir duvar bir kapıyla ayrılmış. Şimdi bir müze gibi geziyor.

Novodeviçya Manastırı mezarlığında dolaşan bir sanat meraklısı kendisini herhangi bir antolojinin yapraklarını çeviriyor sayabilir. Şurada bir meşhur ressam, az ötede bir büyük balerin, onun yanında bir romancı, daha ötede bir büyük âlim... Novodeviçya mezarlığı bir antoloji ama, sadece bir şiir antolojisi, sadece bir hikâye yahut roman antolojisi değil. Topyekün bir düşünce antolojisi. Bu antolojinin bir yaprağı da bir Türk, vatanını ter kedip kaçan, Rusyaya ikinci vatanını diyen ama gene de öz vatanının hasreti ile ölen bir Türk aittir. Türk edebiyatını ve Türk şiirini dünya edebiyatı ve şiiri içinde sözlü ediliş bir yere getiren, Türk edebiyatına Anadolu'nun sesini, Kurtuluş Savaşımızın destanını kazandıran, bir şairin yadellerdeki mezarını görmek, Moskova'ya kadar gitmişken en tabii görevimizdi.

Gerekliyse ölümü bahasına da olsa vatanını, memleketini bırakmamasını temenni ettiğimiz edebiyatımızın en büyük şairinin mezarını gördükten sonra, Moskovadaki son günlerini nasıl geçirdiğini de merak etmememiz imkânsızdı. İdeolojisinin ötesinde, mısralarında buram buram memleket kokan bir şair olarak, edebiyatımızın en büyük şairi olarak Nâzım Hikmet son günlerini nasıl geçirmişti? Ölümü nasıl olmuştu? Sovyetler Birliğinde neler yapmıştı?

Kitapçı vitrinlerinde sık sık, Novodeviçya mezarlığındaki kitabesinde gördüğümüz slav alfabesi ile yazılmış «Nâzım Hikmet» imzasını taşıyan kitaplara rastlıyoruz. Yabancı dillerde basılmış kitaplar olan bir büyük kitapçı mağazasında Nâzım Hikmetin Türkçe basılmış kitapları olduğunu sorduk. Çince'den Erme-

İlhami Soysal

niceye, Azericeden Litvanya tisanına kadar çeşitli dillerden basılmış belki 20 yabancı dilde kitapları vardı da Türkçesi yoktu. Halbuki Nâzımın Türkçeden başka dilde tek mısra yazmadığını biliyorduk. Bize Nâzım Hikmetin kitaplarının Türkçesinin sadece Bulgaristanda basıldığını, Moskovada bunu bulmanın ise çok zor olduğunu söylediler. Nâzım Hikmetin kitapları hakkında bilgi de verdiler. 1960 yılına kadar Nâzım Hikmetin Sovyetler Birliğinde, 17 Sovyet dilinde eserleri 52 defa basılmış. Bunların tiraj yekünü bir milyon 407 bin imiş.

Asya Halkları Enstitüsüne gittiğimiz de, etrafımızdan alın Türk dili, edebiyatı, tarihi, arkeolojisi uzmanlarıyla konuşurken, bunlardan birisi Nâzım Hikmetten de birkaç cümle ile söz etti. Bakılın Gence şehrinde bir Azeri Türkü olan Ekber Babayef, Asya Halkları Enstitüsünde Modern Türk edebiyatı uzmanıydı. Babayef, «Nâzımın 13 sene yakın arkadaşlık ettim» dedi.

O günkü resmi ziyaretten sonra, akşam Ekber Babayef'le buluştuk. Akşam yemeğini beraberce «Bakü» adını taşıyan bir Azeri lokantasında yedik. Nâzım Hikmet hakkında bildiklerini anlatmasını istedim. Anlattıkları şunlar oldu:

«— Moskovadaki en yakın ahabası bendim. Bu onüç yıl sürdü. Türkçeden başka dil konuşmak istemedi. Bunun için de sabah akşam beraberdik. Bir şiir yazdı mı, ne eder eder beni bulur, ya Enstitüye gelir, ya telefon eder ve mutlaka şiirini bana okurdu. Onun burada yazdığı şiirleri hemen daima ilk dinleyen ben olmuştumdur.

Ölümünden bir gün önce pazardı. Sabah bana telefon etti. Buluştuk. Karısı akrabalarını ziyarete gitmiş, evde yalnız canı sıkılmış. Beraberce çarşıya çıktık. Biraz öteberi aldık. Nâzım çok iyi ve meraklı bir ahçıydı da. Bugün köfte yapalım dedi. Köftelik et, mayna, bir takım konserveler ve sarap aldık. Eve geldik. Nâzım köfteleri pişirdi. Yemek yedik. Sarap içtik. Daha doğrusu o içti. Ben otomobil kullanacağım için içki içmiyordum. Akşam üzeri şöyle ormanlara doğru gidelim, hava alalım istiyordum. O bana gene şiirlerini okudu. Son zamanlarda şiirlerinde sık sık ölümden bahsedermiş. Hatta, ölümünden bir ay kadar önce de, gene ölümlüyle ilgili bir şiir yazmıştı da bunu bana verip saklamamı istemişti.

Bana oğlum derdi. Ben de onu bir baba gibi severdim. Şiirini vermek istediği zaman çok bozulmuş ve bunu almayla böyle şeylerle uğraşmayı da barak demiştim. Oysa bütün şiirlerini daima çift kopya daktilo eder, birini mutlaka bana verirdi. Ben dâğık adamım, kaybederim, biri sende dursun derdi. Halâ da dururlar. Ama o ölüm şiirini almamışım. Nâzımın ölebileceğini düşünmüyordum. Bir enfarktüs geçirmişti. Doktorlar

kendisine çok dikkat etmesini söylemişlerdi. Gerçekten de dikkat ederdi. Sonra dan bir aralık Fransaya gittiğinde bir kere daha musyene olmuş ve doktorlardan enfarktüs tehlikesinin tamamen geçtiğini öğrenmişti.

Önceleri doktorlar ona uçağa binmeyi yasak etmişlerdi. Fransadaki muayenesinden sonra ise doktorlar bilâkis uçağa binmesinin daha iyi olacağını, uçağın insanı daha az sarsacağını söylemişlerdi. Artık ondan sonra da bütün seyahatlerini uçakla yapmaya başlamıştı.

Nerelelere gitmedi ki. Küba, Kongo, Bulgaristan, Çekoslovakya, defalarca ve defalarca Fransa, Polonya. Birkaç defa da ben otomobilimle onu 2500 kilometre lik Baküye kadar götürdüm getirdim. Bilhassa Azarbecyanda kırallar gibi karşılıyordu. Onunla Azerbecyana, Baküye gittik mi, Bakülüler onu evlerinde misafir etmek için birbirleriyle yarış ederlerdi. Bir keresinde Azerbecyanda bir ay kaldık. Bizi misafir etmek isteyen kırktan fazla ev vardı. Birine gidip birine gitmiş isek bize küsüyorlardı. Onun için çok kere bir günde iki üç ev dolaştığımız oldu.

Haa ne diyordum? Pazar günü yemek yedik, şiir okuduk, konuştuk. Vakit bir hayli geçikti. Zaten onunla olum mu vakit nasıl geçer anlamazdım. Haydi dedim, otomobile biraz ormanlara gidelim. Hava ahır, şehir gürültüsünden uzaklaşsın...

Son zamanlarda televizyona merak sarmıştı. Birde bu akşam televizyonda ne var dedi. Gazetede programa baktım, bir polisiye film vardı. Daha önce seyretmiş beğenmemiştim. Seyretmeye değmez, ben daha önce seyrettim dedim. O, olsun ben gene de seyretmek istiyordum. Uzunam hem biraz okur hem de televizyonda filmi seyredirim, dedi. Bana da kal diye ısrar etti ama ben ormana gitmeyi aklıma koymuştum. Vedâlastım çıktım.

Akşam eve oldukça geç geldim. Hayli yorulmuşum, hemen yattım. Aklıma da hiç Nâzım'ın telefon etmek gelmedi. Oysa sık sık telefon ederdim. Daha doğrusu o akşam geç vakit üşendim, yeni bir eve taşınmıştık, daha dairemize telefon boğlanmamıştı, aşağıya inip kapıcının da iresinden telefon etmek lâzımdı. Nâzım'la da bütün gün beraberdik. Nasıl olsa uyumuşturm diye düşündüm.

Ertesi sabah uyandım. Enstitüye gitmek üzere tıraş oluyordum, karımı aşağıdan çağırıldıklarını duydum. Karım aşağıya kapıcının daireesine gitti ve biraz sonra döndü. Nâzım dedi, Nâzım.. Sonra ağlamaya başladı. Suratımın yarısı daha sabunluydum. Ne olmuş Nâzım'a? diye sordum. Hasta mı? Karımın hicirliklerinden cevabını alıyaymışım. Sakalımın yarısı kesilmiş yarısı kesilmemiş suratımdaki sabunları sildim. Karım o arada, Nâzım'a birşey olmuş, diyebilirdi. Oldukça da uzak bir semtte oturuyorduk. Hemen arabaya atladım evine gittim. Baktım kalabalık, baktım Nâzım'ın bir divana yatmışlar, çıplak. Öldüğünü anlamadım. Karısı ve etrafındakiler ağlıyordu.

Nâzım Münevver hanımdan sonra sahne artisti olan bir Rus hanımı evlenmişti. Onunla oturuyordu. Münevver Andaç oğlu Mihmetle birlikte Varşova'ya yerleşmişti. O akşam ben ayrıldıktan sonra akrabalarına giden karısı dönmüştü. Bir müddet oturmuşlar, konuşmuşlar, sonra yatmışlar. Aynı ayrı odalarda yatıyorlardı.»

Sözün burasında ben, Nâzımın evlendiği Rus hanımının kaçınıcı karısı olduğunu sorduğumda Ekber Babayef gülmeye seddi. «Ooo, onda karının sayısı çoktu. Çok uçarıydı. Ama son hanımı, üçüncü nikaahlı karısıydı. Birincisini bilirsiniz herhalde, Piraye hanımınmış Galiba. Ak Fuat Paşanın yakınıymış. İkincisi Münevver hanım, Ressam Nurullah Berkin'in eşi karısıydı. Çok hanım bir kadındı. Şimdi Nâzımdan olma oğlu Mehmetle Varşova'da yaşıyor. Mütercimlik yapıyor. Mehmet öndördüne girdi. Tıpkı babası. Son karısını Nâzım tiyatrodan görüp aşık oldu. Sarışın güzel bir kadındı. Çok genç olmasına rağmen Nâzımın ölümünden sonra evlenmedi. Onun evinde tek başına oturuyor. Eşyalarını olduğu gibi muhafaza ediyor. İstersen seni evine götürürüm.»

Nâzım Hikmetin Moskovada son günlerini geçirdiği evini merak ediyordum. Memnuniyetle gitmek istediğimi söyledim. Bakü lokantasından çıktık. Sokakta sık sepeken bir kar yağmaya başlamıştı. Moskovaya geldiğimiz günden beri en soğuk günü yaşıyorduk. Oysa Türkiyeden ayrıldığımızda daha pardesi bile giymiyorduk. Ekber Babayef'in otomobile bindiğimize de o ahlattmaya devam etti:

«— Karısı sabahleyin, açık duran evin kapısından Nâzımın kalktığını hissetmiş. Uyku arasında kapıya doğru sürüklenen terliklerinin sesini duymuş. Sonra birkaç dakika geçmiş bir daha ses seda gelmemiş.

Uykuya uyanıklık arasında, Nâzımın sesini duymayınca yatağından doğrularak kocasına seslenmiş. Cevap alamayınca, herhalde, gazeteler gelmemiş de aşağıya onları almaya indi diye düşünmüş. Ama gene beş on dakika geçip ses seda gelmeyince merak edip yataktan kalkmış. Koridora çıkınca arkasından sürgülü kapak kapısının gerisindeki vestiyerinin altında Nâzımın çıplak ayaklarını görmüştü.

Kadın uykusu sersemi paltoları maması aralayıp bakmış ki Nâzım sırtını bezaz önce açmaya uğraştığı kapıya yapışmış hareketsiz duruyor. Daha önceleri doktorların herhangi birşey olursa sakat kımıldatmayan kolp hemen durabilir dediğini de düşünen kadın, zaten Nâzımın devamlı tedavi görmeye çıktığı Lenin Hastahanesine telefon etmiş. Hemen birkaç dakika içinde bir cankurtaran ile doktorlar gelmiş. Ama Nâzım sırtı kapıya dayalı oturuyor. Onu kımıldatmadan kapıyı açmanın imkân yok. Çaresiz içerden karısı Nâzım'ı hafifce yana çekmiş, kapı açılmış, doktorlar Nâzım'ı gideli çok olmuş demişler...

İşte ben eve o sırada geldim. Nâzımın son görüşüm o oldu, bir divanda çıplak uzanmış yatıyordu. Başucunda kana kan na ağladım.»

Ekber Babayef bir taraftan, sulu süzken kar altında otomobilinin direksiyonunu büyük bir dikkatle kullanırken yandan da usul usul şu mısraları mırıldanıyordu:

«Çok yorgunum beni bekleme kaptan
Seyir defterini başkası yazsın
Çınarlı kubbeli mavi bir liman
Beni o limana bırakamazsın.»

Bu Nâzımın son şiiriydi. Babayef için çekerek şöyle konuştu:

«— Edebiyatımızın ve belki de dünyanın en büyük şairlerinden biriydi. Yaşamayı sever, ölümden korkardı. Moskovada bütün büyük şöhretine rağmen etrafındaki büyük sevgi halesine rağmen kendisini yalnız hissediyordu. İki bir ah İstanbul derdi. En çok Baküye'de Varnaya gittiği zaman memnun oluyordu. Buralar benim memleketimin havasını kokuyor, bulutlar olmasa memleketimin kıyılarını görecekmiş derdi.

1957 de Varnada bir şiir yazmıştı. Dağından hemen hiç düşmezdi, şöyleydi: «Yürek değil be, çarkmış bu, manda günden Teper ha babam teper.—Paralel maz.—Teper taşı yolları.—Bir vapur geçer Varna önünden.—Uy Karadeniz gümüş telleri.—Bir vapur geçer Boğaz doğru, Nâzım usullücek okşar vapuru. Yanar elleri.»

Leningrad caddesinden Şeremetye Hava alanına doğru giden yolda, sırtı ra dizilmiş blok apartmanların arasında bir yola saptık. Saat gecemin onbirine geçmişti. Kar lapa lapa yağıyordu. Ekber Babayef blok apartmanlardan birinin önünde otomobilini stop etti ve önüne durduğumuz binanın üçüncü katındaki küçük balkonlu karanlık bir daireye giret ederek,

«— İşte burası, burada yaşadık, burada öldü» dedi.

Evde kimse yoktu. Dolayısıyla Nâzım Hikmetin son yıllarını, son dakikalarını geçirdiği ve 1963 den bu yana da olduğu gibi muhafaza edilen evi ve son karısını göremedim. Daha sonraki bir iki günümüzde de imkânın olup oraya tekrar gidemedim.

Ekber Babayef, daha sonra beni otelime getirdi. Yolda Gorki caddesinde bir tiyatronun önünden geçtik. Vitrinlerdeki afişlerde Nâzım Hikmetin adı vardı. Dört yıldan beri afişten inmeyen bir piyesi: Ensiy... Ekber Babayef. «Moskovada halen dört tiyatrosu onun piyesleri oynanıyor.» dedi. Sonra anlatmaya devam etti:

«Sovyet Yazarlar Birliği Nâzım Hikmetin Edebi mirası komisyonu adıyla bir komisyon kurdu. Onüç yazar Konstantin Simenof bu komisyonun başkanı. Simenof Edebiyat Gazetesinin başyazarıdır. Komisyon sekreter olarak da beni tayin etti. Surkof, Poloyov, İlya, Erinburg gibi Sovyetler Birliğinin en ünlü yazar ve şairlerinden 12 kişi de komisyonumuzun üyesi.

Komisyonumuz, Nâzım Hikmetin yayınlanmış yayınlanmamış bütün şiirlerini, romanlarını ve yazılarını, Nâzım Hikmete ait ne kadar eşya, el yazısı vesaire varsa hepsini ve hepsini toplamak görevli. Nâzım Hikmet külliyyatını isim bir seri halinde altı ciltte toplayarak yayınlıyacağız. Bulabildiklerimizden mikro filmleri, alıyoruz. Muazzam bir arşiv yaptık. Devlet Hazine binasında bunları saklamak için daire vardır Gorkinin, Pasternakin falan da edebî mirasının arşivleri buradadır.

Nâzımın külliyyatını toplarken, beni yandan da onun için bir anı kitabı hazırlıyoruz. Nâzımın tanışmış dünyanın en büyük yazarlarının, şairlerinin Nâzım Hikmet için özel olarak yazdıkları yazılardan meydana gelecek bir kitap bu. Şimdiden meşhur Fransız düşünürü Sartre, Amerikalı Romancı Steinbeck, bizim İlya Erinburg, Kübanın, Çinin en meşhur düşünür ve şairleri bu kitap için yazılarını yazdılar ve gönderdiler.

Komisyonumuz ilk toplantılarından birinde resmen karar aldı. Nâzım Hikmetin toplanacak edebî mirası ve nasıl istendiği takdirde derhal memleketine gönderilecek. Bunu zabta geçirdik. Biz onları burada bir emanet olarak saklıyoruz.

Bulgaristanda da Nâzım Hikmetin edebî külliyyatı Türkçe olarak basılacak. O da altı cilt olacak. Beni Bulgaristana da

Nâzım Hikmet için dikilecek anıt

vet ettiler, önümüzdeki günlerde gidip bu işe nezaret edeceğim.»

Ekber Babayef beni otelin önüne getirmişti ve belki yarım saatten beri otelin önünde motoru bile stop ettirilmiş otomobilin içinde onun anlattıklarını dinliyordum. Vakit hayli gecikmişti. O ise hâlâ anlatıyordu.

1963 de Moskova'ya gelen bir. Brodway Prodüksörü Nâzım Hikmetin iki piyesini seyretmişti. Enayi ve Damoklesin Kılıcı adlı bu piyesleri Amerikada oynamak için satın almıştı. Piyesler Amerikada hâlâ afişteydi. Nâzımın İtalyada 6 kitabı yayınlanmıştı. Dünyanın en lüks baskılı kitaplarını basan bir basımevi Nâzımın Portreler adlı kitabını İtalyanca ve Türkçe olmak üzere Abidin Dino ve tablolarının her biri Amerikada birkaç yüzbin dolara satılan Kutuzov'un bu kitap için özel olarak yaptıkları resimlerle süsleyerek basmıştı. Bu iki cilt İtalyada elli dolara satılıyordu. Kitabın bir sayfa şairin Türkçesi, karşı sayfasında İtalyancası vardı. Türkçe bir nüsrâm uzunluğu ne ise İtalyancası da tam aynı uzunluktaydı.

Ekber Babayef gene anlatmaya devam ediyordu: Amerikada basılan Yirminci Yüzyılın En Büyük Şairleri adlı bir antolojide yer alan 25 şairden biri de Nâzım Hikmetti. Aynı antolojide Eluard,

Mayakovski, Yesenin gibi gerçekten dünyaya çapında şairler vardı. Nâzım Hikmet bunların içindeki tek Türk şairiydi. Fransada Nâzım Hikmetin plakları dolurmuştu. Bu plaklar Türkçe olduğu halde satış rekoru kırmıştı. Cezayir, Mısır, Suriye, Irak gazetelerinde hemen her gün Nâzım Hikmetin şiirleri yayınlanıyordu.

Doğu Almanyada, Çekoslovakya'da, Romanyada, Bulgaristanda ve Yugoslavyada piyesleri oynanıyordu. Arif Melkof adlı müzisyenin seslendirdiği Bir Aşk Masalı veya Ferhat ile Şirin bale olarak bir yıldan fazla zamsındır Kahirede temsil ediliyordu. Bulgarlarla Çekler ortak olarak bu baleyi renkli filme almışlardı. Çeşitli sinemalarda bu film gösteriliyordu. Nâzım Hikmet Orta Asya halkları arasında da çok yaygın bir şöhrete sahipti. Özbekistanda Çin Türkistanında dahi adı biliniyordu.

Ekber Babayef Nâzım Hikmetin Edebi Mirası Komitesinin, büyük şairin bir heykelinin mezarı başına dikilmesine karar verdiğini, bunun için heykeltıraşlar arasında bir yarışma açıldığını ve Modern Rus heykeltıraşlarından ikisinin ortak maketinin bu yarışmayı kazandığını. Üç metre boyundaki gri bir kaya parçası üzerine yontmak suretiyle Nâzım Hikmetin normal boyunda bir rölyefinin çizileceğini ve kayanın bu haliyle, üzerinde Nâzım imzasıyla mezarının başına dikileceğini de anlattı. Sonra üğün bir sesle 6800 rubleye mal olacak heykelin ölümünün ikinci yıldönümü olan 1965 Haziranının üçüncü gününde yerine konacağını söyleyerek, şöyle devam etti:

«Keşke mezarı da heykeli de memleketinde olsaydı. Hep beni memleketime gömün. Orada ölmek isterdim derdi.»

Ekber Babayef, Sovyetler Birliği hükümetinin bu büyük Türk şairinin hatırasını yaşatmak için Yugoslavyaya sipariş ettiği .c inşası ilkbaharda tamamlanacak bir transatlantiğe Nâzım Hikmet adını verdiğini geminin 1965 Mayısında Nâzım Hikmetin çok sevdiği Boğaziçinden geçerek Odesaya geleceğini ve orada Nâzım Hikmetin Edebi Mirası Komitesi tarafından törenle karşılanacağını, gemide bir kamaranın Nâzım Hikmete tahsis edileceğini, Odesa ile Küba arasında sefer yapacak ve ayda aşağı yukarı bir kere Boğaziçinden geçerek bu gemide Nâzım Hikmetin kitaplarının turistlere satılacağını da sözlerine ekledi.

Ekber Babayefin son olarak anlattığı

bir hatırası var ki büyük şairin ideolojisi ne olursa olsun, Türkiye'yi ne kadar çok sevdiğini gösteriyordu. Babayef sulu sep kenden lapa lapa çeviren kar altında ve soguk bir Moskova gecesinde, gözleri hafiften sulanarak hatırasını şöyle nakletti:

«Nâzım Hikmet, Moskovaya bir Türk geldiğini duymaysa görsün. Yerinde duramazdı. Hemen koşmak, gellerle konuşmak isterdi. Ama buna cesaret de edemezdi. Bu konuda çok kötü hatıralar vardı. Bir keresinde Baküde yapılan bir kongreye, Türkiye'li yazarlardan Ağah Şirri Levend de gelmişti. Dünyanın çeşitli memleketlerinden gelmiş yazarlar vardı. Fransuzlar, İngilizler, Amerikalılar, Avrupalılar, Almanlar, Ruslar...»

Nâzım Hikmet Kongrenin şeref misafiriydi. Başkanlık kürsüsünün altında bir koltuk kendisine ayrılmıştı. Nâzım Hikmet kongreye bitaben nutkunu söyleyip yerine oturduğunda, salon toptan ayağa kalktı ve onu ayakta alkışladı. Bir kişi müstesna. Nâzımın hemen yanında bir koltukta oturan Ağah Şirri... Oysa biraz önce Nâzımın Ağah Şirri Levend konuştuğu zaman, mer' ketlisi olarak onu ayakta alkışlamayı tercih etmişti. Ağah Şirri ise politika de, ideoloji ile hiç ilgisi olmayan tamamiyle sanatla, edebiyatla, dile ilişkin bu kongrede kendi dilinin en büyük şairin alkışlamak elini sıkarak tüzumunu bile duymadı.

Bu hareketi ile de Nâzımın ne kadar yaraladığını bilemezsiniz.

27 Mayısın sonraki aylarda Moskovada gene bir kongre toplanmıştı. Çeşitli milletlerden delegeler gelmişti. Bir yat kongresiydi. Türkiye'den de kalabalık bir heyet gelmişti. Profesör Fahir İzzet beyin başkanlığı heyette Ömer Lütfi Barkan, yanılmıyorsam Ahmet Sükrü Esmer, gazetecilerden Ömer Sami Coşar, Orhan Karaveli vardı.

Nâzım, Türklerin geldiğini öğrenince gene yerinde duramaz oldu. Memleketinin toprağının kokusunu getirmişlerdir, diyordu. Ama tam kongre günü geldiğinde kongreye gitmek istemedi. Gene Baküdeki gibi olur, birşey söylerler, bir kırılır, diyordu. Ben ısrar ettim. Kongreye gittik. Türkiye'den gelenlerle de karşılaştık. Çok iyi davrandılar. Üstadım diyerek boynuna sarıldılar. Nâzım çok içlendi, adeta ağlayacak gibi oldu. Birini bırakıyor, ötekine dönüyordu.

Onlar burada kaldıkları sürece uzun uzun görüştüler. Hemen her akşam beraber yemeğe çıkıyorduk. Nâzım hastalığını falan unutmuştu. Şiirler okuyor, İstanbul'dan, Boğaziçinden bahsediyordu. Canlanmış, neşelenmişti. Bir akşam bir lokantada yemek yerken bir ara Türkiye'ye gelenler hemen hiç birinin parmağında alyans olmadığını görünce, hayrola artık Türkiye'de alyans takılmıyor mu diye sordu. Galiba Ömer Sami yahut da Fahir İzzet cevap verdiler. Türkiye'de 27 Mayıs ihtilali olmuştu. Halk hazineye bir yardım kampanyası açmıştı, kadınlar ziynetlerini, evliler ve nişanlılar alyanslarını hazineye bağışlıyorlardı. Onlar da böyle yapmışlardı.

Nâzım Hikmet söylenenleri bir an dalgın dalgın dinledi. sonra gözleri dolu dolu parmağındaki alyansı çıkardı. Fahir İzzet'e uzattı, bunu alın. Türkiye'ye döndüğünüzde hazineye verin, ben memleketimden kaçmış bir adamım, ama memleketimin severim. Bu kadarlık olsun bir hizmetimi çok görmeyin. Adım bahis konusu değil, ama nihayet ben de bir Türk'üm. Yüzüğün benim olduğumu söylemeye lüzum yok, dedi.

Masada kısa bir sessizlik oldu. Nâzım alyansını Profesör Fahir İzzet'e doğru uzatmış duruyordu. Hepimizin gözleri dolmuştu. Fahir Bey de heyecanlanmıştı, ama çekiniyordu da, biz dedi günün ortasında geçerken alyansız geçtik, şimdi dönerken bir alyansla dönersek başımız derde girer...

Nâzım Hikmet uzattığı elinde alyansı, bir süre önüne eğdi ve durdu. Öldüğü gün Nâzım Hikmeti bu alyansıyla birlikte gömdüler. Şimdi Alyans da Nâzım gibi toprağın altında..»

Ekber Babayef karanlıklar içindeki otomobilin camından dışarda lapa lapa yazan kara baktı ve sustu. Bir süre de ben sustum, sonra vedalaştık, ben otomobilden çıkıp otele girdim, o evine gitti... Otelde düşündüm. Nâzım Hikmeti, istediğimiz kadar reddedelim, bütün dünya onu büyük bir Türk şairi olarak tanıyacaktı. Biz Türk değil desek, o dünyanın gözünde Türk şairi kalacaktır. Dünya, Nâzım Hikmetin şiirlerini okuyarak, bir kötü propagandanın barbarı diye tanıtmak istediği Türklerin, büyük şairler çıkararak kültür zenginliğine sahip bir millet olduğunu düşünecektir. Nâzım, istesek de istemesek de, Türk kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır. Bu gerçeği değiştiremeyiz. Değiştirmeye çalışmak, kendi kültürümüzü inkâr olur.

Bu otobiyografi 1961 yılı 11 Eylül'ünde Doğu Berlinde yazıldı

1902 de doğdum
Doğduğum şehre dönmedim bir daha
Geriye dönmeyi sevmem
Üç yaşında Halep'te paşa torunluğu ettim
On dokuzunda Moskova'da komünist üniversite öğrenciliği
Kırk dokuzumda yine Moskova'da Tseka-parti konukluğu ve
On dördümden beri şairlik ederim.

Kimi insan otların, kimi insan balıkların çeşidini bilir ben ayrılıkların
Kimi insan ezbere sayar yıldızların adını ben hasretlerin

Hapislerde de yattım büyük otellerde de Açlık da çektim, açlık grevi de içinde, tatmadığım yemek yok gibidir

Otuzaımda asılmamı istediler
Kırk sekizimde Barış madalyasının bana verilmesini verdiler de

Otuз altımda yarım yılda geçtim dört metrekaare betonu
Elli dokuzumda on sekiz saatte uçtum Prag'tan Havana'ya
951 de bir denizde genç bir arkadaşla yürüdüm üstüne ölümün
52 de çatlak bir yürekle dört ay sırtüstü bekledim ölümüm

Sevdiğim kadınları deli gibi kıskandım
Şu kadarcık haset etmedim Şarlo'ya bile
Aldattım kadınlarımı
Konuşmadım arkasından dostlarımın

İçtim ama akşamcı olmadım
Hep alınının teriyle çıkardım ekmeğ paramı ne mutlu bana

Başkasının hesabına utandım yalan söyledim
Yalan söyledim başkasını üzmemek için
Ama durup dururken de yalan söylemedim

Bindim tirene, uçağa, otomobile
Çoğunluk binemiyor
Operaya gittim
Çoğunluk gidemiyor adımı bile duymamış operanın

Çoğunluğum gittiği kimi yerlere ben de gitmedim 21 den beri

Camiye, kiliseye, tapınağa, havraya, büyücüye
Ama kahve falına baktırduğum oldu
Yazılarım otuz kırk dilde basılır
Türkiyemde Türkçemle yasak

Kansere yakalanmadım daha
Yakalanmam da şart değil
Başbakan falan olacağım yok
Meraklısı da değilim bu işin
Bir de harbe girmedim
Sığınaklara da inmedim gece yarılari
Yollara da düşmedim pike yapan uçakların altında
Ama sevdiğim alıtımına yakın
Sözün kısası yoldaşlar
Bugün Berlin'de kederden gebermekte olsam da
İnsanca yaşadım diyebilirim
Ve daha ne kadar yaşarım
Başımdan neler geçer daha
Kim bilir?

Nâzım Hikmet

ŞU RADYONUN ROMANI

Nimet Arzık

«Artık hiçbir şey iyi kurulamaz», «Tabii yeni teşkilât bir arpalık olacak», «Ehliyetli, ehliyetsiz parti gözdelelerinin barınağı olacak, iktidar artık hangi partideyse...»
Vatandaşın görüşü

Birinci bölüm

Bir meslekte, a çağrı ve onunla şakaktan sohbet:
Sayın Aziz Nesin,
Türkiyenin «en yankılı» yazarı olduğunuz ve koskocaman bir yürek taşıdığınız için size başvuruyorum. Eğitimsizliğin trajik - komikliğini defalarca yaşamış insan

sınız. Onun için şu TRT konusunda beni destekleyin! Şu radyonun romanı çünkü, dramı diyelim, bir memleketin dramıdır: Eğitimsizliğin dramı...
Bizim kuşak, Allahın yetiştirdiği çetin otlar gibi, kavurup küllü edici bir çoraklığa alışık. Bu çoraklıkta bir türlü yaşamıyorsa, bir türlü de ölmüyor. Bilmem

lerde, çocuklarımız aynı havada nefes alabilecekler mi, onlara alıncakları mı o nefesli...
Aziz Nesin Bey kardeşim, ona buna yükleneciğimize, evvelâ bir-birimize yüklenelim: Hangi harekette, hangi mücadelede, hangi tehlikede, biz yazarlar birleştik ki? Ama artık birleşelim! Bu mektup, bir yazardan bir yazara ilk çağrı zannederseniz...

Cumhuriyetin 41 nci yıldönümünden hemencecik sonraki pazarı. Yaşının destanını yaşayan oğlum, balkondaki bayrağı kaldırmaya kıyamıyordu. Onbire geliyordu saat. Ankarasını «yankısızlığını» duymamak için radyoyu açtım.

Yeni TRT, yeni programasyonu hakkında vatandaş «tenezzül» aydınlatıyordu. Evet tenezzül. «Bizi dinler misiniz?» emisyonunun tonu hırçındı. Karşıda sessiz ve haklı bir isyan sezip bastırılmayanların tonunca hırçın!...

Anlatıyordu ses: Kuruluşundan bu yana, yan 136 senedenberi, Türkiye radyoculuğunun için bir meslek haline gelmeğini anlatıyordu.

Takıntısız suşmuş meselenin: Türkçe eser yokmuş radyoculuk hakkında, kepçe kazan aranmış taranmış ta, ancak üç tanecek bu-

lanabilmiş. Eser bulunamadığı için de, bu işi kimsecikler öğrenememiş. Çünkü, eser denince ille ve ille Türkçe olacaktı. (O Bertrand Russell'e dahiyanı cevaplar tıkıştırır ve dünyanın yarısını aptal haline düşürenlere, dünya kadar dilde, dünya kadar radyo hakkında eser, broşür, rapor, sadece UNESCO'nun tonlarca yayını, o «bizi dinler misiniz» cilere yetmiyormuş).

Şimcik efendim, «erbab» hummalı bir çeviri çabasına girişmiş. Dinleyici bu hummalı çabanın sonunu beklemeliymiş. Zaman lüzummuş, ne kadar zamana lüzummuş, ne kadar zamana lüzummuş... O zamanın sonunda da radyoda zambaklar, televizyonda da güller açılacaktı. Hem deste destel.

Güller zambaklar açtı dursun, yetiştirici kurslar açılmışmış TRT de yeni elemanları yetiştirmek için. Bu yeni elemanlar, mükemmel yetmişmiş olduklarını seneler senesi ispat etmiş olan eski elemanlar tarafından yetiştirilecekmiş. Eski elemanların hiç mi hiç kusuru yokmuş, yalnız sayıları azmış.

Aziz Nesin bey kardeşim, ben olsam, kursların adı «Bunca senede bu radyoyu nasıl bu hale getirdik» koyardım. Siz?...

«Radyo ve televizyonun politikadan kurtarılması ve genel reformu için 46 Avusturya gazetesi, bir kanun teklifi hazırladılar. Teklifi 200 binden fazla vatandaş imzaladı. Şimdi Avusturya Parlamentosu, Anayasa hükümleri gereğince, gazetelerin hazırladığı kanun teklifini müzakere edecek.»

L'EXPRESS,
2-8 Kasım 1964

Bir de tamamlayıcı kurslar açardım:

«İlle ve ille bu acıklı halde radyoyu tutmak için, hangi metodu seçmeliyiz...»

Şu Karagöz de olmasa hani, bir de ortaoyunu, dünya yaşamağa değmez. Sözü suz, frenkçe propaganda yayınlarında nedense hep o akıllara dâmlar!...

«Bizi dinler misiniz» de bu konuda iç açıcı bir anons yapıldı. Dinlemiş olmanızı isterdim Aziz Nesin bey. Belki dinlemişsinizdir de...

Efendim TRT bir de beklilik yapacaktı. Türk kültürünün bekliliğini... Demokrasinin bekliliği, nizamın bekliliği, nizamsızlığın bekliliğine bir de Karagöz'ün bekliliği katılacaktı. Şimdi anlıyorum, çocuk tiyatrolarında, hırız beklilin pestilini çıkardığında neden seyirciler, doyulmaz bir keyifle güller!...

Türk kültürünün bekliliği, Karagöz'ün ve orta oyununun ihyasıyla başlar mı? (Kendileri söylediler...)

Fransız kültürü denince, neden kimse Guignol'dan bahsetmez ki? O, onların Karagözüdür brel!

İtalyan kültürü denince, kimin akına o nef. İtalyan marionetleri gelir ki? Kimsenin. O da onların Karagözüdür brel!

Bizim aklımıza neden Karagöz geliyor ki kültür denince!... Karagöz ve Orta oyunu, muayyen bir çevrenin, muayyen bir devirde eğlencesiydi. Kültürle ilgisiz nedir?... Bugün, günümüze göre değerlendirilebile. 7 - 8 yaşlarındaki çocukları ilgilendirir ancak On yaşındakileri sikar!

Sonra, bir de radyoda, buna hiç mi hiç ihtiyaç yok. Çok geniş ölçüde, çooook geniş sahnede bu bekliliği yapmaktayız biz, bu işin natürel bekliliğini...

Aziz Nesin bey, bu teşkilât diğer çarklar dönmese bile, iyi şeyler yapabilir, havırli şeyler yapabilir. Acaba başında bulunan efendiler, TRT'yi nereye, neye doğru götürmek isterler ki?... Sızce?...

«Göt onlara sor» demeyin.
«Teknik eleman azlığı... Param vetersizliği O-tamın durumu...» gibi evleme delevme, devekusu kovalama lâflar duymak istemiyorum.

Biliyorum, «tamam durumu hak karda hükümleri çok sert TRT'cilerin sert olmasaydı o gene aynı pazar günü oynatılan pivesi sunmava cesaret edemezlerdi dinlevicilere... (Seviyenir bunca düşük olduğunu düşünmenin hakkını sizce kimler verdi ki efendiler?... Tetkikatta mı bulununuz?... Sondağlar mı yaptınız?... Nabızlar mı yokladınız?)

Türk kültürünün bekliliği Karagözle mi başlar. Orta oyunuyla mı biter?...

Peki, meselâ folklor, halkın nefes alışı demektir. Adeta Meselâ, müzik başında S-licuk Türklerin «seslerini» TRT tespitine yanaşmış mıdır? Veya Hittit devrinin seslerini?... Böyle bir çalışma var mı: «hummalı» çabalarımızın içinde?... Türkiye'de bu konuda elbette sanat eserleri vardır. Onlardan faydalanılıyor mu?... Folklor, yani halkın nefesi, bugün de yaşıyor. Bugün de bu nefes hakkında, Bağı teknikle yazılmış eserler var. Bunların yazarlarıyla hiç teması geçilmiş midir?

Türk kültürünün bekliliği... Yalnız dünya de mülbhasır değildir di mi? Bugünkü kültür için ne yapıyor?... Ne yapıyorsunuz? Bugünkü kültürün demek bekliliğe ihtiyacı yok!...

Yarınki kültür için ne düşünüyorsunuz? TRT bu konularda sudan sabundan olmayan etidlere girişmiş midir?...

Bırakın etidleri, iki orta insa-

POLİSİN DERTLERİ

Bir «Polis muhabiri» emniyet teşkilâtında çalışan personelin durumunu açıklıyor

Devletin kanun düzenlerini korumakla görevli polis politikacılar tarafından daima istismar edilmektedir. Bu tutum yüksek yöneticileri politikamın emrinde olan polis teşkilâtını, halktan ve bizzetlerinden uzaklaştırmakta, keyfi bir statü ile halk karşısına çıkarmaktadır. Bugün ne kitlelerin polise, ne de polisin sokaktaki adama yeteri kadar güven ve sevgisi vardır. Sokaktaki adam polisin, gayrimişru kazanç sahiplerinin sağladığı maddi gelirlere boyun eğdiğini iddia etmektedir.

Geçtiğimiz yıllarda da tehlikeli politika görüşleri, «Belki bir gün» gerekçesiyle polisi iktidarların elinde fikirleri karşı silâh olarak hesaplamış. 27 Mayıs hazırlayan olaylarda bu gerçek kanla meydanlara yazılmıştır. Başka türlü de olamazdı. Çünkü: «Vur» emriyle dışını ve silahını sıkan polis çok uzun bir süreden beri asıl görevine yönettirmemiş ona sadece nüfuzlu bir sistem önünde itirazsız eğilmesi telkin edilmiştir. Birakin yönetmeyi, dünya polisi daima venleşen: suç metodlarına karşı hazırlanırken, böyle teşkilâtta hiç bir eğitimi programı getirilmemiştir. Burada bir soru ortaya çıkmaktadır: Polis bilerek yani politikacının hesabına mı eğitim-siz bırakılmış vokesı sarıvari bir ilgisizlik mi bu durumu yaratmıştır?... İkisi de affedilemez... Zira polis bir disiplin ve inisiyatif müessesesidir...

Kızgın adamlar

Mensuplarının yüzde 76'sı ilk okul mezunu olan polis teşkilâtı, iki konu ile karşı karşıya bırakılmıştır. Mesela başlangıç devresindeki okul süresinde ilköğretim katına kalın kitapların binlerce maddesi vikiçlenmev' çalıyan teşkilât mensupları, oku' dönüşü karakol hayatı ile yetişmeleri arasında korkunc bir boşluğa itilmişlerdir.

Bu boşlukta yaşayabilmek için amansız bir mücadele ve küçük hesapların getirdiği rivaklık yer almaktadır. Çünkü polisin başında tutulan «Terfi», «Nakil», ve «Tenzil» tehditleri teşkilâtta vazife anlayışı verince bikkilik ve kızgınlık yaratmaktadır. Kızgın

adamların doldurduğu karakollar da da olaylar küçük bir sopa veya rüşvet olarak meydana çıkmaktadır.

Mesele şu: Polis yöneticileri için de mesleğin meselelerini gerçekten bilen idareci sayısı cidden çok azdır. Çeşitli yerlerden gelen idareciler masalarını muhafaza etmek için daima politikaya «Evet» demişlerdir. Dikkat edilecek bir nokta da polis konularını bilenlerin uzun bir süre teşkilâtta tutulmadığıdır. Bu olay, sayısız örneklerle doğrulanabilir.

Merkezî sistem

İstanbulda cerevan eden bir olay polis idaresinin tınik bir örneği olmuştur. Karta' Polis karakolunun 5 kişilik kadrosu, Genel Müdürlükten gelen bir emirle mahallî yöneticilerin bilgileri dışında tasrava tâyin edilmiştir. İstanbul Emniyet Müdürlüğü dahi bu olaydan ancak geller emirinden sonra bilgilisi olmuş ve sebebi bilmediğini basın mensuplarına açıklamıştır.

Ayrıca polis, bulunduğu bölgenin özelliklerine göre şekillendirilen bir teşkilâttır. Genel Müdürlük, ancak mahallî özellikleri dikkate alarak ve tâyin ettiği mahallî yöneticilerle istişareten sonra gerekli karar alabilir. Daha doğrusu almazdır. Böyle olmadıkça için nakli çıkan, terfi bulunmayan teşkilât mensupları adamları bulmak için daima Genel Müdürlüğe tasarruflar. Kısaca demokratik bir nizam içinde masa başı idaresi devam ettirilmeve çalışılmaktadır.

Bir vanda da nüfus kesafeti artan büyük şehirlerdeki polis problemi ortada durmaktadır. Meselâ İstanbulda 3 bin kişiye ancak bir polis düşmektedir.

İki hatıra

27 Mayıs takip eden ilk vilda Emniyet Genel Müdürlüğü keyfi idarenin saheser bir örneğini vermiştir. Bir Galatasaray - Fenerbahçe maçı için İstanbula gelen Genel Müdürlük yöneticileri kendilerine bile bulamayan o devrin Emniyet Amir'i dönüşlerinde tepeden inme bir emirle, «Görülen lüzum» gerekçesiyle Çorlu'ya tâyin ettirmişlerdir. Devrin Emniyet

Ahmet Demir
Değişen ne?

Müdürü Necdet Uğur yumruğunu masaya vurarak «bu otamız» diye hırsından bağırmıştır. Günlük bir gazetede olayın açıklanması, Genel Müdürlüğün hissi kararının düzeltilmesini sağlamıştır.

İkinci hatıraya gelince İstanbul cinayet masası gazete sütunlarında «bu yer alan bir soygun olayı ile meşgul olmaktadır. Bu arada teşkilâtı yakından görmek isteyen Ahmet Demir de İstanbul'a gelmiş çatik çehre ile sert direktifler v. me. başlamıştır. Basın mensupları Genel Müdürün geldiğini, her zaman girip çıktıkları kapıların yüzlerine sert olarak kapanmasında ve selâmlaşmaları polislerin kendilerinden vebalı gibi kaçmalarından sezmişler. 24 saat sonra da «bu suç masasından bir komiserin silahını alması» duyulmuş. Ardı Genel Müdür tarafından silâh alınır komiserin suçu olayda şüpheli olarak yakalanan bir suçlu delilleri değerlendirme bakımından polis takibiyle, «göz altında serbest bırakılması» olmuştu. Silâh alınması olayına herkes için gülerken Ahmet Demir, hâtasız ancak mahallî yöneticilerin tekrar tekrar ikazları, anlayabilmiştir.

İki trafik uzmanı

İspanyada bir trafik kongresi var. Beynelmillel bir kongre. İstanbul Trafik Müdürü değişmiş, Trafik Şubesinde büyük bir yol-suzlu delilleriyle meydana çıkarılmıştır. Genel Müdür Ahmet Demir beraberinde Ankara Valisi ile Trafik Kongresine katılmak üzere Yeşilköyde uçağa binmeğe hazırlanmaktadır. O anda Genel Mü-

dür ile yanına sokulan bir gazeteci arasında şöyle bir konuşma geçer:

Gazeteci — Ahmet bey.. Beynelmillel bir trafik kongresine gidiyorsunuz. Türkiye'de, özellikle İstanbul'da da bir trafik konusu var. Bu beynelmillel kongrede sizin nasıl bir tezniz var?

Ahmet Demir — Ne tezi? Onlar anlatır, biz dinleriz. Hem İspanyanın trafiki bize uymaz ki...
Gazeteci — Peki Ankara Valisi de aynı şekilde mi düşünüyor? Elinizde bir program olmadıkça göre kongrede ne yapacaksınız?

Ahmet Demir — Vali Bey seyahat arkadaşım. Programa gelince onlar hazırlamıştır. Bize de veriler efbette birkaç lâf ederiz.

Bu olay aynen yaşanmıştır. Hiç bir kelime katılmadan yazılmıştır. Ve bu Genel Müdür gene aynı seyahat arkadaşı ile Güney Amerika'da bir Interpol kongresine gitmiştir. Hem de bir hava yolları acentasından rica ile temin edilen bedava biletle!

Böyle yönetilen bir polis teşkilâtından hizmet beklemek komik bir hayaldir. Polis teşkilâtı gündüne gününe tohum için bir mesele olmaktadır. Bu arada eski nizamnameye göre bir polisin nakli 3 yıl süre ile tahdit edilmesine rağmen, veni bir taddile bu da İç İşleri Bakanlığının inisiyatifine terk edilmiştir. Bakanlığın emrindeki Genel Müdürlüğün mahallî teşkilâta bir ayda vazide emirlerin vâdini ortasına 8 bin bulmakta, bunlardan ancak onunun tabii kabiliyeti görülmektedir.

Bir örnek daha

İstanbul Polis teşkilâtı reviri halen bugün ancak en kısa zamanlarında görevi basında bulunan bir başhekim ile bir çocuk hastahıkar mütebaassısı tarafından idare edilmektedir. Buna rağmen teşkilâtın hizmetinde çok büyük ilerlemeler yapan bir doçent ile bir asabiyeçil keyfi idare sonunda işlerinden uzaklaşmaya mecbur kalmışlardır.

Ayrıca polisin ilâç tahsisatı, özel bir eczahaneye ödenen yılda 85 bin liradan ibarettir. Polis, yılda en az beş ayda «tahsisat yok» gerekçesiyle ilâçsız kalmaktadır.

Şu sütunlara sığdırmaya çalıştığımız olaylar günlük gerçekler yanında bir biçimdir. Polis elindeki copu, tabanca ile bir kukla haline getirilerek istenmiştir. Ve bu kukla sahnede zaman zaman vatanı kendini idare edenlerin yarattığı kızgınlıkla dövülmektedir. Demagoji, buna cahil polis, az maaslı polis demektir. Ama gerçekler, demagojiden daima çok kuvvetlidir ve zaman içinde mutlaka onu yenerek kendilerini kabul ettirecek güçtedir.

S. A.

POLİTİKA ve ÖTESİ

FİKİR SAPIKLARI

Mehmed Kemal

Bugünede ekonomik konular üzerinde tartışmayı yasaklamışlardır ya, tartışmaya girişenleri «tıkakak»lıyorlar, yasağ bölgeye itiyorlardı ya, haklıymışlar, Görüyorsunuz, böyle bir tartışma açılınca nasıl güçsüzleşiyorlar, nasıl bocalıyorlar, nasıl bağı oldukları ilkeleri savunamaz hale geliyorlar. Başkalarının yetişmesine engel olmuşlar ama, bu ara kazandıkları zamanı kendileri de değerlendirememişler, düşünürlerini, yazarlarını, savunucularını yetiştirememişler, bir fiske ile gideceklerini anlıyorlar. Bu telâşları, bu korkuları, bu dikkatleri başka yöne çekmeleri bundan!..

Ekonomik tartışmaya girdiniz mi, gelsin bir sınıfın üzerinde egemenlik kurması suçlamaları ve Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddeleri..... Bu maddeler Faşist İtalyan Ceza Kanunundan alınmış, Faşist İtalya yıkılmış, yerine geçen demokrasi İtalya bunları bırakmış yıllar geçmiştir... Anlatamazsınız. Bir kez ellerine bunu geçirmişler ya, artık bırakmazlar. Bir sınıfın bir sınıf üzerinde egemenliği imis... Dönüp sorsanız:

«Alınan tedbirlerle, yürütülen usullerle, çıkarılan kanunlarla, hangi sınıf egemendir? Toprak ağalığına, ithalât - ihracat vurguncululuğuna ve yabancı para ile işbirliği yapan sermayeye dayanan çoğunluk mu, azınlık mı egemendir memleket?»

Bu maddenin uygulanması ile bir suçluluk aranacaksa «suçüstü» yakalanacak olanlar bellidir.

Ekonomik konuların anlatılmasından ve tartışılmasından çekinenleri biliyoruz. Bunun anlatılmasından ve tartışılmasından büyük bir çoğunluğun çekinmesi ve sakıncası yok. Bu anlatmayı ve tartışmayı, vaktiyle, yasaklayıp rehavete düşenler korkuyor ve çekiniyor. Hem de radyolar, gazeteler, türlü yayın araçları ellerinde iken korkuyorlar. Korktuklarını da «Soj ihlâlî hazırlanıyor», «Sapık ideolojilere karşı durulmuş», «Aman hiç bir ulusla kültür alışverişini yapmayalım» diyerek ortaya koyuyorlar. Bunu, henüz üniversitelerde ekonomik tartışmayı bir görev sayan kürsüler yokken, ekonomik tartışmayı bir ilke olarak kabul eden devlet memurları ortaya çıkmamışken, ekonomik tartışmaya malzeme teşkil edecek yayınlar yapan gazeteler bulunmazken, halkın çıkarını gözeten siyasi örgütlenmeler gelişmişken, sendikalar büyük bir baskı grubu haline gelmişken, topraktan yoksun köylü toprak isteğini su yüzüne çıkarmamışken, hattâ ve hattâ faşist özelemliler partilerde fikirlerini açıkça söyler ve hâlâ oy alırken yapıyorlar... Sadece bu tutumları nasıl haksız bir çizgi üzerinde ve haksızlıklarının derhal anlaşılacağı kanısı içinde bulduklarının bir belgesi değil midir?

Sapık, çarpık, haksız, dayanaksız, korkak olan kendileridir. Kapitalizmi tutarlar, bunca yıl herşey ellerinde iken para birliğine gidememişlerdir. Tarım ürünlerini yoksul köylünün elinden alırken alacak paraları yoktur ve her yıl ürün almında kredi adı altında, şu kadar milyon fındık için, şu kadar milyon tütün için, şu kadar milyon pamuk için, şu kadar milyon bitme ne için diye... kredi mulsukları kendilerini açıldıkları halde gelişmemişlerdir. Kapitalizmi savundukları halde «millî kapitalist» bile olamamışlardır. Yabancı para ile işbirliği yapıyorlar, «millî sanayici» olamamışlardır. Millî kapitalist, millî sanayici olmadıkları içindir ki, toprak reformuna, eğitimde fırsat eşitliğine, sağlığta sosyalizasyona, kültürede halkçılığa karşıdır.

Onun için değil mi, gelişmiş bir ekonomik sistemle —sistem ne olursa— karşı karşıya geldiğimizde sömürüyoruz, bağımızlarımızı yitiriyoruz, civiyiveriyoruz. Bir millî burjuvazi bile yetiştirememişiz. Millî sanayi yok, millî sanayeciler yok, millî burjuvazi yok, bunların hepsinin kökü dışarda ve bunların hepsi yabancı sermaye işbirliğidir...

«Fikir sapıklığı!..»

Bir Kıbrıs krizinde millî çıkarları kimlerin çarçur ettiği halkın anlayacağı biçimde ortaya döktüküverince koflukları ile, bilsizlikleri ile, yetersizlikleri ile nasıl da sapır sapır döktüküler.

Milliyetçiyimş bınlar!.

Hadi oradan, milliyetçilikle, milletle ne ilişkiniz var Us kiralyıcıları, yargı hakkı satmaları, yabancı sermaye araçları sizdi.

min arasındaki bir sohbeti düşünün: Bu sohbet hal hatır sorarsanız. Havaiyat vardır. Politika vardır. Sanat hakkında fikir alıp verme vardır. Bazen felsefeye sapsak vardır. Bunca iddialı radyoda, basit bir sohbetle bile bulunan, hangi unsur bulunmaktadır ki? Daha üstününe, daha sarmasına tırmanmıyalım.

«Gıt bunları memleketin yöneticilerine anlat» demeyin Aziz Nesin Bey! Onlar, «günlük denge» peşinde. Herşeyin eğitimle başladığını, herşeyin eğitimle bittiğini farkında olsalar... Farkında olsarlark...

Birşeyler yapalım Aziz Nesin bey. Birşeyler yapmalıyız.

Size bir teklifim var. Bir haftanızı feda edip, şu TRT'nin yayınlarını dinleyin. Ben de bir haftamı feda edip aynı şeyi yapayım. Haftanın sonunda enfraktüsten gitmezsek, «sütunlarda» buluşalım, bütün duyduğumuzla... Ve «Bizi dinler misiniz» deyip, Karagözün Hacıvatın ve ortaoyununun kültür beklentisini yapanlara, «siz bizi dinler misiniz» diyelim ve dinletelim kendimizi. Dinletiriz!

Biliyorum Aziz Nesin bey... Bir teşkilâtın hissunu uğramak çok ilüçil olabilir.

Ama gene desteğinizden eminim.

Siz de sayın milletvekilleri, şimdi birçok kişi size varacak. (Her köhneliğe çatıldığında böyle olur) ve sizleri savaşa, bilmediğinizi (bilmemek ayyp değil) korumağa yöneltmek için. Madem ki bu işle hiç meşgul olmuyorsunuz, çıkara «yalvarmalar» üzere de meşgul olmayın!... Birâkım mücedlemizi yapalım!.. Biz iki kişiyiz: Onlar bütün bir teşkilât! Şimdilik iki kişiyiz!

Başladık di mi Aziz Nesin bey?..

GELECEK YAZI

TRT Yönetim Kurulumun umur görmüş üyesi, Refik Ahmet Sevengil'in Tanzimatın yıldönümünde «Tanzimat tizes» konuşma ma dâdır, kendisine açık mektup şeklinde... Bunca dikkatle herhangi bir dinleyici tarafından izlendiğine ancak memnun olacağım sayıyorum.

Yeni bir fikir korsanlığı

Üniversitelerimiz ve yüksek okullarımızdaki fikir korsanlıkları yazmakla bitecek gibi değil... Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi profesörlerinden Dr. Ekrem Edgü'nün Ticaret Hukuku 1964 kitabı yeni bir fikir korsanlığı örneği. 1961 yılında 5 sayılı Adalet dergisinin 471. sayfasında çıkan Dr. Naci Kinacı tarafından yazılmış Ticaret Sicilli adlı inceleme, 3 yıl sonra, onun emri olan Akademi Reisi tarafından, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 71. maddesine aykırı olarak ve bazı değişiklik ve ilâvelerle Ticaret Hukuku kitabının ikinci Bölümüne aktarılmıştır.

Kitabın önsözünde Prof. Dr. Ekrem Edgü, Dr. Naci Kinacı'ya «Almanca tercümesi yapıldığı için» teşekkür etmektedir. Fakat aktarılan Naci Kinacı'nın incelemesine, kitapta hiç bir atıf yapılmamıştır. İsmet Girtili tarafından tam bir kopyacılıkla karşı karşıya değilseniz de, bir fikir korsanlığı ile karşı karşıya olduğumuz muhakkaktır. Metodumuz sadık olarak hükmü okuyucuya bırakıyoruz.

DR. NACI KINACI, TİCARET SİCİLİ, ADALET DERGİSİ, SAYI 5 1961, S. 471

Ticaret sicilli, ticari hayatta bazı vakıaların aleniyetini sağlar, hukuki münasebetlerde gerekli emniyete duyulan ihtiyacı karşılar. Modern ticaret sicilinin öncüsü ortaçağın lonca defteri (Gilderollan-Zunft Matrikel) dir. (1). Bu defterler, sadece azalar arasındaki münasebetlere müteallik bilgi verirlerdi ve hususî hukuk sahasında bir rol oynamazlardı. Hassaten aleniyeti sağlayan siciller ancak 17 nci asırda ortaya çıkmıştır. Bu arada sirküler, ticaret odalarındaki ve borsalardaki ilânlar ve diğer vasıtalar aleniyetin gerçekleşmesine hizmet ediyordu. (2).

Hakiki anlamıyla ticaret sicilli, memleketimizde ilk defa 1926 tarihli mülga Ticaret Kanunu ile düzenlenmiş ve kurallara bağlanmıştır. Birçok boşlukları ihtiva eden adı geçen kanundaki hükümleri yeni Ticaret Kanunu (T.K. 26 - 40) ve bu kanunun 28 inci maddesine istinaden çıkarılan ve 8 Şubat 1957'de yürürlüğe giren Ticaret Sicilli Nizamnamesi tâdil ve itnâm etmiştir.

Ticaret Sicilli Nizamnamesi 108 madde olup sicil defterinin şekli ve nasıl tutulacakları, sicille nezaret, tescil ve mecburiyetinin nasıl yerine getirileceği, sicil memurlarının kararlarına karşı itiraz yolları, sicil memurunun hazırlanacağı şartlar ve vereceği teminatın şekli ve miktarı hakkında geniş hükümler ihtiva eder.

(1) J. Gierke, Handelsrecht und shiffahrtrecht (1958) S. 57.

(2) H. Schumann, Handelsrecht S. 61.

DR. NACI KINACI S. 473

Herhangi bir vakıanın tescil edilebilmesi, kanun veya nizamname ile gösterilmiş olmasına bağlıdır (Niz. 27 1).

Tescil mecburiyeti yalnız tacir olan hakiki ve hükmi şahıslar (Ticaret Şirketleri, ticari işletme işleten dernekler, âmmе hükmi şahıslarının teşekkülü ve müesseseleri ve donatma iştiraki ve varsa şubeleri) için değil fabrika işleten sanayiciler hakkında olduğu kadar esnaf sınıftan müdat olmayan çiftçi ve güzel sanatlar erbabı için de câridir.

a) Sicil nizamnamesinde bilhassa, işletme sicilleri geniş ve teferruatlı hükümlere bağlanmış olup ticari işletmenin kaydında nele-re dikkat edileceği Niz. 13, 16 ve 18 nci maddelerinde düzenlenmiştir. Ayrıca işletme sahibiyle ilişkin bazı hususların tescili de öngörülmüştür.

İşletmenin tescilinde işletmenin hakiki ve hükmi şahsiyet olduğu veya donatma iştirakinden ibaret bulunduğu ve hükmi şahsa ait ise o hükmi şahsın kanunî şekle ve ticaret şekillerine ait işletmeler haric işletmenin kuruluşuna mütedair kararın veya esas mukavele hükmünün neden ibaret olduğu, ne gibi işlerle uğraştığı veya uğraşacağı, işletmenin yerinin açık adresi ve şâyet varsa işletmede kullanılan ihtaralar, markalar yahut imtiyazlarla veyahut model ve resimlere ait resmî vesikaların ve unsurlara ilişkin devir vesikaları varsa onların numaraları, tarihi ve bunları veren makam veya şahıs ve bunları tasdik eden makam şâyet işletme konusu itibarıyla bir ruhsatı veya izni icap ettiriyorsa buna ait vesikanın tarihi ve numarası ve bunu veren makamın adı kaydolunur.

PROF. DR. EKREM EDGÜ, TİCARET HUKUKU I, UNUMİ HÜKÜMLER 1964 S. 73

Ticaret sicilli, ticari hayatta bazı vakıaların aleniyetini sağlayarak hukuki münasebetlerde gerekli emniyete duyulan ihtiyacı karşılar... Modern ticaret sicilinin öncüsü ortaçağın lonca defterleridir (1). Bu defterler, lonca azaları arasındaki münasebetlere müteallik bilgi verirlerdi ve hususî hukuk sahasında bir rol oynamazlardı. Aleniyeti sağlayan siciller, ancak 17 nci asırda ortaya çıkmıştır. Bu arada sirkülerler ve ticaret odaları ile borsalardaki ilân ve diğer vasıtalar aleniyetin gerçekleşmesine hizmet ediyordu. (2).

Hakiki anlamıyla ticaret sicilli, memleketimizde ilk defa 1926 tarihli eski Ticaret Kanunu ile düzenlenmiş ve bir nizamna bağlanmıştır. Birçok boşlukları ihtiva eden, adı geçen kanundaki hükümleri yeni Ticaret Kanununun (T. K. 26 - 40) ve bu kanunun 28 inci maddesine istinaden çıkarılan ve 8 Şubat 1957 de yürürlüğe giren Ticaret Sicilli Nizamnamesi tamamlamıştır...

Ticaret Sicilli Nizamnamesi 108 madde olup sicil defterlerinin şekli ve nasıl tutulacakları, sicille nezaret, tescil mecburiyetinin nasıl yerine getirileceği, sicil memurlarının kararlarına karşı itiraz yolları, sicil memurunun hazırlanacağı şartlar ve vereceği teminatın şekli ve miktarı hakkında geniş hükümler ihtiva eder.

(1) J. Gierke, S. 57

(2) H. Schumann, Handelsrecht, S. 61

PROF. DR. EKREM EDGÜ S. 77

Herhangi bir vakıanın tescil edilebilmesi, kanun veya nizamname ile gösterilmiş olmasına bağlıdır. (Niz. 27 - I).

1) Tescil mecburiyeti yalnız tacir olan hakiki ve hükmi şahıslar (Ticaret Şirketleri, ticari işletme işleten dernekler, âmmе hükmi şahıslarının teşekkülü ve müesseseleri ve donatma iştiraki ve varsa şubeleri) için değil, fabrika işleten sanayiciler hakkında olduğu kadar, esnaf sınıftan müdat olmayan çiftçi ve güzel san'at erbabı için de câridir.

a) Sicil nizamnamesinde bilhassa işletme sicilleri geniş ve teferruatlı hükümlere bağlanmış olup ticari işletmenin kaydında nele-re dikkat edileceği Niz. 13, 16 ve 80 nci maddelerinde düzenlenmiştir. Ayrıca işletme sahibi ile ilişkin bazı hususların tescili derpış olunmuştur.

İşletmenin tescilinde, işletmenin hakiki veya hükmi şahsa ait olduğu veya donatma iştirakinden ibaret bulunduğu ve hükmi şahsa ait ise, o hükmi şahsın kanunî şekle göre kurulduğu ve ticaret şirketlerinin kuruluşuna mütedair kararın veya esas mukavele hükmünün neden ibaret olduğu, ne gibi işlerle uğraştığı veya uğraşacağı, işletmenin adresi, resmî vesikaların tarih numarası ile şâyet işletme konusu itibarıyla bir ruhsatı veya izni icap ettiriyorsa, buna ait vesikanın tarihi ve numarası ve bunu veren makamın adı kaydolunur.

LONDRA

Murat SERTEL yazıyor

İşçi Partisi ve Yeni Britanya

Dış politikada tavrızkar davranan İşçi İktidarı, içeride cesur tedbirlerle hasta İngiliz kapitalizmini tedaviye koyulmuştur. İşçi İktidarı, ithalatı kısıtlayıcı tedbirleri vergilerdeki artışlarla tamamlamaktadır. Bu savede hem enflasyon önülecek, hem de ihtiyarlık ödenekleri ve çeşitli sosyal yardımlar artırılacaktır. Baharda da, servet artışları ve şirket kârları fizesine yeni vergiler konacak. Muhalefetin iki güvensizlik önergesi, başarısızlıkla sonuçlandı.

15 Ekim'deki son genel seçimlerde İngiliz İşçi Partisi seçmene bir «Yeni Britanya» vadettiği; dinamik, ilerleyen, sosyal adaletin hüküm sürdüğü bir Britanya. Genel Başkan Mr. Harold Wilson'un partisi adına millete verdiği söze göre, İşçi Partisi İktidara geldiğinde, karşısında birleşmiş olan birçok meselenin acilen halli mümkün olanlar, en fazla yüz gün içinde yenecek, daha derinlerdeki sosyal ve iktisadi yaraların iyi edilmesi için gerekli reformların temellerini yine bu yüz gün içinde tamamlanmış olacaktır. Seçimlerin kazanılması sadece ilk hedefti.

Fakat bunu başaran İşçi Partisi şimdi çok çetin bir sınavla karşı karşıyadır; zira, Muhafazakârlardan devraldığı ağırlıklı bir idari mekanizmayı işler hale getirmek, dış pazarlarda rekabet gücünü yitirmiş bir ekonomiyi modern ve canlı bir kişilik vermek, sosyal adaleti kurtarmak özette Yeni Britanya'yı kurmak kolay olmayacaktır. Bunun kolay olmadığını herkes bilmektedir. Sosyalistler de her fırsatta halka bunu tekrarlamaşlardır. Fakat sosyalistler, güç de olsa bu işi başaracaklarına söz vermişlerdir.

Başbakan Wilson'un ilk icraat devresi tam bir atiklik niteliği taşımaktadır. Seçim sonuçları belli olduktan sonra, değil yüz gün, henüz yüz saat geçmemiştir ki Wilson yüzden fazla siyasal ve yarı siyasal tavin yapmış sosyalist hükümetin öncülüğünü edecek kadroyu kurmuştu bile. Aynı saatler içinde idari mekanizmanın köhne tarafları aşıyağı edilmiş yerlerine iş görme yeterliğine sahip yenileri konmuş, bu arada eski bakanlıkların bazıları ikiye, bazı üçe bölünerek yeni bakanlıklar kurulmuştu. Hükümet arasında ise yeni bir iş bölümü yapılmıştı.

Yeni iş bölümü esaslarına göre kurulan en önemli bakanlık, belki de, Mr. George Brown'un yöneteceği yeni Ekonomi Bakanlığıdır. Eski Hazine ve Maliye'nin görevlerinden bir kısmını üzerine alan Ekonomi Bakanlığının en başta gelen fonksiyonu iktisadi gelişmeyi planlamak, gerekli yatırımları ve bunların gerekli dağılımını tavin etmek olacaktır. Herle meyî öngören bir hükümetin böyle bir organa sahip olması şarttır zira sadece kemerleri sıkılmak yetmez; kemerleri sıkmaktaki amaç, daha fazla yatırım yapılabilir. Dolayısıyla hükümetin genel müdürüklerine bakın. Kârlarına sadece için çok para harcadıkları, niçin aynı zamanda niçin az para harcadıkları, yani niçin istenen yatırımları yapmadıklarını sorabilmek gerekir Yeni Ekonomi Bakanlığının iktisadi karar alma sistemine bu ikinci soruyu getirecektir. Bu şekilde geleneksel Maliye - Planlama dengesi kuru-

la çaresiz bırakılmamak gerekir ki son çarelere başvurmadan fakir fıkara! O günler geçmiş ola. İşçi Partisi kimden vergi alacağını, ve ne kadar vergi alacağını bilmektedir. Türkiye'nin ve birçok başka geri kalmış ülkelerin yakından tanıdığı, Cambridge Üniversitesi profesörlerinden Nicholas Kaldor'u İşçi Partisi vergi politikasında yol gösterici olarak seçmiştir. Kaldor raporlarının gizli tutulmuyacağı, yeraltına gömülme ve çalışılmayacağı bir memleket varsa, o da herhalde sosyalist iktidardır.

Balogh işbaşında

Sosyalist hükümetin ivedilikle çözülmesi gereken bir problemi de dış ticarete ortaya çıkarmaktadır. Dış ödemeler dengesindeki bozukluklar, ihracatı artırmanın bir yolu bulunmadıkça, sterlinin dünya piyasasındaki değerinin düşmesine sebep olabilecek niteliktedir. Buna engel olmak için uzun vadede yapılacak şey, şüphesiz, ihracat sektörünü modernleştirmek ve dış pazarlarda rekabet yapabilir duruma sokmaktır. Wilson hükümeti bu yönde gerekli tedbirleri almak için yeni kurulan Teknoloji Bakanlığını görevlendirdikten başka, genel bir kampanya açarak sanayi modernleştirmek ve kalkındırmak yolunu tutmuştur. Fakat dış ödemeler probleminin beklemeye tahammülü yoktur. Dolayısıyla hükümet kısa vadede etkili olacak geçici tedbirleri almış, ithalata yüzde 15 vergi koymuş, ihracatı teşvik için bazı vergi indimleri tesis etmiştir. Köklü tedbirler etkisini göstermeye başlar başlamaz bu geçici hâl çarelerinden vazgeçilebilecektir. Wilson, dış iktisadi meselelerde hükümete danışmanlık yapması için Oxford Üniversitesi profesörlerinden tanınmış iktisatçı Thomas Balogh'u görevlendirmiştir.

Ön planda bu gibi çabuklukla halledilmesi gereken meselelerden sonra sıra konut problemine, inşaat sektörünün açılan modernleştirilmesine, spekülasyonun ve özellikle arazi spekülasyonunun durdurulmasına gelecektir. Profesör Kaldor'un vergilerdeki maharetleriyle, kısa zamanda bu gibi dalaverenciliklerin ve genel olarak, emeksizce elde edilen gelirlerin kesinlikle önünün alınması beklenmektedir. Varlık artışlarını vergilendirme metodunun burada kullanılması düşünülmektedir. Bundan daha direkt bir hâl çareti de zaten akla gelmemektedir.

İşçi Partisi, ilk günlerdeki icraatıyla İngiltere'de sosyalizmin gerçekleşmesi bakımından kendisine bağlanan imitleri boşa çıkarmamıştır.

BOLİVYA

Halka ihanet!

Bolivya'da bir hafta boyu süren işçilerin ve öğrencilerin devrimci mücadelesi, eski devrimci Başkan Estensoro'nun düşmesiyle sonuçlandı. Fakat iktidar devrimcilere de kalmadı. İktidara şimdilik sosyalistlere gideceğini söyleyen, askeri bir cunta hüküm. Estensoro, 1952'de iktidardaki cuntaya karşı, kalay madeni işçilerinin giriştiği ihtilalle geldi. Başlangıçta sendikalara ve sosyalist teşekküllere dayanıyordu. 1953'de sendikaların isteğine uygun şekilde madenleri devletleştirdi. Toprak reformu yaptı. Fakat Kore savaşı sonunda kalay fiyatlarının düşmesiyle güçlükler başlanınca, Amerikan yardımını kabul etti. Sam Amca geldi, reformculuk son buldu. Estensoro, 1960 da sendikalara taraftar olduğu, 150 milyon dolarlık Sovyet yardım teklifini reddetti. Bu devamlı sağ, kayıp sol teşekkülle-

rin ve sendikaların muhalefetine geçişine yol açtı. Burjuvalar ve toprak ağaları ise, bir zamanlar toprak reformu yapan ve madenleri millileştiren bu eski devrimciyi affetmediler. Estensoro desteksiz kaldı. 1954'den beri dayandığı köylü milis teşkilatı, işçi ve öğrenci ayaklanmas karşısında pasif kaldı. Böylece, işçi ihtilaliyle işbaşına gelen fakat sonradan işçilerin üzerine ateş ettiren Başkanın iktidarı son buldu.

Askeri rejim, onu iktidara getiren halk kuvvetlerinin baskısı altında, ilk tedbir olarak siyasal polis teşkilatını dağıttı. Birleşik Amerika ise, Bolivya'ya yaptığı yardımı kesti.

SUDAN

Sokakları gördüren halk kitlesinin devrimci baskısı altında, Mareşal Abud'un muhafazakar askeri idaresi çöktü. Genç subaylar, muhafazakar Abud'a karşı halkın safında yer aldılar. Başlangıçta Abud, cumhurbaşkanlığına muhafaza ederek, sivil bir hükümeti iş başına getirmek suretiyle durumu kurtarmaya çalıştı. Böylece, halk bir müddet oynadı. Ancak, durum normale dönünce sivil yönetime son verilecekti. Fakat başta Hartum Üniversitesini öğrencileri olmaz üzere halk kitleleri, bu ayuna gelmediler. Yeni bir askeri hükümet darbesine dair en ufak bir söylenti iştilince, halk sokaklara döküldü ve sivil hükümeti savundu. Bu tip hükümet darbelerinde, İngiliz, ya da Amerikan parmağının ekseri hâlde mevcut olduğunu bilen halk kitleleri, Amerikan ve İngiliz elçiliklerine yürüdüler ve bayraklarını yırttılar. Min, lehine bir askeri darbe söylentisi üzerine Birleşik Arap Cumhuriyeti seçildi de aynı akıbetten kurtulamadı. Neticede Mareşal Abud, istifa zorunda kaldı. Şimdi büyük siyasal partileri bir araya getiren bir «Millî Cephe» iktidardadır. Fakat durum, istikrar kazanmış değildir.

BU BİR REKORDUR!

ZİRAAT BANKASI

Tasarruf Sahiplerine bir tek çekilişte

6 milyon lira

dağıtıyor. **Bu da bir REKORDUR!!**

BU BÜYÜK ÇEKİLİŞTE

T.C. ZİRAAT BANKASI

40 APARTMAN DAİRESİ

8 ADET	100,000 LIRA
10 ADET	50,000 LIRA
20 ADET	25,000 LIRA
50 ADET	5,000 LIRA

AYRICA 22200 YATIRILMAK ÜZERE ÇEKİLİŞİ PARA İZANIMLARI VE YATIRIM

1960 yılında Amerika yüzüncü bir W. Kittinger, bir balonla 21100 metre yüksekliğe çıkarak paradede altmış saatlik 38 saatye süratle 22017 metre yükseklikte altın rekorunu kırdı.

PARİS ATILTA İLHAN yazıyor

General de Gaulle'e bir rakip aranıyor

Fransız radyolarının hızlı muhabirleri, Birleşik Amerikanın dört bir yanına dağıtmış, başkanlık seçimini âdeta sandık başında izliyerek buraya dak kasi dakikasına iletirken; Bourbon Sarayında, bütçe müzakereleri maratonuna devam etmekte olan milletvekilleri tuhaf bir tesdüfle Dışişleri bütçesini tartışıyorlardı: Maurice Faure gibi, Plevin gibi muhalefetin başlıca «Tenor» ları söz almıştı. Tarım işleri dolayısıyla, biraz da köylülerin hoşnutsuzluğu üzerine oynamak isteyen muhalefetin yaptığı ciddi çabası böylelikle bir başkan takip ediyor.

Atlantik Paktı içinde İngiltere ve Amerika ile Ortak Pazar'da ise Almanya ile fikir çatışması halinde bulunan İktidarın Fransız, diplomatik bir yarıya sürüklenmekte olduğuna işaret oluyordu. Gerçekten Washington - Londra eksenine karşı ciddi bir Paris - Bonn eksenine direnmek isteyen De Gaulle'in hesapları Şansölye Ehrhard'ın Doktor Adenauer'in yerini almasının beri Brüksel'den geri dönmeye başlamaştı. Ortak Pazar üyesi arasına da tarafsız ve köktü. Bir ortaklığa geçmesiyle ilgili konuşulmuştu. Fransız önermeleri Alman direnciyle karşılaşıyordu.

Bu satırları yazarken radyo, Johnson'un başkanlığı Roosevelt'i bile gölgede bırakan bir kazanç yüzüyle seçimleri kazandığı haberini verdi. Muhakkak ki bu haber Elysee Sarayının gururlu patronuna önümüzdeki yıl kendisini bekleyen bir o kadar gürlü bir o kadar gergin Fransız Başkanlık seçimlerini hatırlatacaktır. Zira, bu seçime katılıp katılmayacağı hâlâ kesinlikle bilinmemesine rağmen, Fransa'da günün ve muhalefetin başlıca meselesi De Gaulle'e bir «rakip» bulabilmek noktası etrafında toplanıyor: En az onun kadar kişilik sahibi, en az onun kadar «militan» fakat ondan çok daha fazla halka yakın bir rakibi... Çünkü hak ile hükümet edenler arasındaki platonik ilişkinin bir de altı yapsı var ve bu altı yapıda eğilimler çokluk başka başka yönelişler gösteriyor.

Söz temsilî, Express Fransız Soruşturma Kurumunun her çeşit halk arasında altı aydır yürüttüğü bir sondajın sonuçlarını yayınladı: «100 Fransızdan 58'i için Fransanın en önemli sorunu hayat seviyesinin yükselmesi, 45'i için yaşlı ve emeklilerin rahatsızlığının sağlanması, 20'si için konut, 10-20'si için sosyal sigorta, Millî Eğitim ve tarım ve nihayet sadece yüzde 10'u için katıksız politika sorunları: Yoksul sınıflara yardım edilmiş mi, edilmiş mi? Anayasa değişikliği mi, değişmesi mi? Vurucu kuvvet lazım mı, değil mi?» Derginin bu sondajdan çıkardığı sonuç ise şu:

«... Fransız her şeyden önce yaşamak ve daha iyi yaşamak, yani, yeterince kazanmak, emekli olmakta oturmak, ihtiyarlığının garantisi altına olmak ve çocukların zahmetsizce okutmak istiyor...»

Fransayı dışardan, daha çok romanlar, filmler ya da sosyal bilim ve politika kitapları açısından tanıyan yabancıların biraz da irkiler farkına vardıkları en önemli Fransız gerçeklerinden birisi, zannederim, budur: Fransızların aşırı bireyciliği

ve kişisel çıkar düşkünlüğü. Bu gerçek yüpheşiz yalnız yabancıların kuramsal tartışmaları ve sınır dışı özgürlükler jenneti saydıkları Fransa'nayla değil; o kadar, hattâ daha da fazla, General De Gaulle'in prestij eksenine oturmuş büyük (Grandeur) politikasıyla gelişiyor.

Fransız seçim kadastrosu ise seçimin küllüsü son yıllarda iki büyük uluslararası etkinin rüzgârı altındadır. Bundan bir kısmı mutlaka biliyorsunuz: Sovyet Komünist Partisi'nin 20. kongresinden beri komünizmin geçirdiği ısrız ve başka laşma. İkincisi dikkatimizden kaçmış olabilir: Roma Katolik Kilisesinin Papa 13. Jean'ın itimesiyle oldukça içten ve derinleşmiş bir değişime doğru yönelmesi. Bu iki olaydan ikincisi yoksul fakat dinar katolik yığınların siyasal davranışlarını sola doğru iten birincisi batı ülkelerindeki komünist partilerin sosyalist partilerin ilişkilerinin göden geçirilmesini hazırlıyor. Bu olayın Fransa için önemi, Komünist Partisi ile Sosyalist Partisi'nin De Gaulle bloku karşısındaki başlıca iki büyük teşkilât ve kuvveti teşkil ettikleri göz önünde tutulursa daha iyi anlaşılır.

Fakat her ne kadar Guy Mollet Başkanlığındaki sosyalist heyetin geçen yılki Moskova yolculuğundan sonra iki parti başını arasında bir diyalog teatisi etmiş seçimler boyunca taktik birleşmeler gerçekleştirilmiş ise de; bir yandan, Fransız Komünist Partisi'nin adamakıllı kemikleşmiş ve dogmatik bir parti kalması ve Sosyalistleri ile bir halk cephesi programına bağlamak istemesi; öteyandan Sosyalistlerin özgürlük çillik ilkesinde direnmeleri, biraz da küçük burjuva müsterlerini ürkütüp kaçırarak kaygıları sınırdaki ciddi bir eylem birliğinin ulusal plânda gerçekleşmesini mümkün kılmamaktadır.

Fakat ya «Merkez» muhalefeti diyeceksiniz? Aslında bu alanda iki gruplaşmaya ele almak gerek: Herriot ve Daladier'in Radikal Partisi ve çevresindekiler ile Fransız Hristiyan Demokratları olan MRP. ve çevresindekiler. Bir bakıma, SFIO ile talihsiz dördüncü cumhuriyetin belkemiğini teşkil eden bu teşekküller kendilerini «Boşalmış» hissetmekte ve De Gaulle'e karşı bütün demokratların tek bir parti içersinde birleşmesini ve bir tek başkanlık adayı öne sürmesini istemektedir. Bu isteğin altında bir nedise gizli. Sosyalistlerin eminde sonunda komünistleri kendilerine tercih etmesi endişesi. Gerek

Emperyalizm ve az gelişmiş memleketlerin sanayileşmesi

Paulino Gonzales Alberdi

(Arjantinli İktisatçı)

Emperyalistler, az gelişmiş memleketlerin sanayileşmesini önlemeye, ya da hiç olmazsa, bu sanayileşmeyi ikinci derecede a-lanlarda süratle sanayileşmelemlerini frenlemeye çalışmaktadırlar. Emperyalist tekeliler, toprak ağaları çevrelerinde aynı menfaatlerle hareket eden bir müttefik bulmaktadırlar. Emperyalistler ve ortakları, sanayileşmeye karşı giriştikleri savasa teorik bir temel veremeye çabalamaktadırlar. Bunun için İktisadi liberalizmin eski kavramlarına başvurmakta serbest rekabetin, serbest teşebbüsün ve «elit imkânları» m'övgüsünü yapmaktadırlar. Devletin ekonomik hayata karışmasını şiddetle vermektedirler. Gerçekte ise mevcut etkileri bağımlı memleketlerin ömürgelemlerini pazarlarını emperyalist ülkelerin aynı üretilimlerini sürümünü elde tutmaktadırlar.

1948 de Hindistan'da toplanan C.E.A.E.O. nun (Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Asya ve Uzak - Doğu İktisadi Komisyonu) üçüncü toplantısında, Amerikan delegasyonu başkanı Grady, Asya memleketlerine «tedricî bir ziraat gelişme yolu» tutmalarını salık veriyordu. Britanya delegesi Stent, ağır sanayinin «bu memleketlerin gelişmesinin hemen şimdiki gerekliliklerine cevap veremediğini» bildirecek Grady'yi destekledi.

Bu son yıllarda serbest teşebbüs teorikçileri, Güney Amerika memleketlerinin konumunu tedbirlerle karşılamak için «sözümne» «Batı Almanya modeline» nişleri sürmektedirler. Adenauer hükümeti, «serbest teşebbüsün imkânlarını övmek için Güney Amerika memleketlerine, üstün bir şekilde, «Neo-liberalizm» te teoriklerini göndermektedir. 1961 haziranı başında, Batı Almanya'da, «Az gelişmiş memleketlerde küçük imalatın gelişmesi» hakkında bir kongre toplandı. «Nellibaskı hatırlar arasında Dışişleri Bakanı Von Brentano bulunuyordu.

«Erken bir sanayileşmeyi başlatmaya uğratmak için Export - Import Bank. Milletlerarası Para Fonu, vb. gibi milletlerarası mali teşkilâtlardan yararlanıldı. Milletlerarası Para Fonu'nun (F.M.I.) az gelişmiş memleketlerin hükümetlerine zorla kabul ettirdiği şartlar, onların sanayileşmelerinin gelişmesini ve himayesini önlemek, gerçekten pilli bir ekonominin kurulmasını önlemek gibi bir amaç gütmektedir.

Emperyalistler ve müttefikleri olan toprak ağaları, sanayi işçilerine karşı, toprak ağalarını, köylüleri ve tarım işçilerini bir tek cephe halinde yeniden toplamaya çalışmaktadırlar. Güney Amerika memleketlerinde İktisadi güçlüklerini sanayileşme gayretine yüklemektedirler. Gerçek bütün başkadır. Bu memleketlerin bazılarında bu nisbi gelişme olmasaydı ihracatın azalma-

Radikal Parti gerekse MRP. bunu son zamanlarda yaptıkları kongrelerinde belirttiler. İş sosyalistlerin cevabına kahyotdu ki, o da Genel Sekreter Guy Mollet'in ağzından geldi, için kötüsü onları hiç de memnun etmeyecek bir biçimde geldi. Bakın ne dedi Guy Mollet bu konuda:

ÜÇÜNCÜ DÜNYA KONUŞUYOR

Hazırlayan: FETHİ NACI

si ve gıda maddeleriyle İptidal maddelerin flatlarındaki düşmenin sonuçları kendilerini çok daha çabuk duyuracaklar, bu sonuçlar çok daha acı olacaktır.

Bununla birlikte, az gelişmiş memleketlerin, özellikle Güney Amerika memleketlerinin ekonomik ve politik durumlarının bugünkü hali, sanal gelişmelerine, belli bir ölçüde, yabancı tekelileri katılmak zorunda bırakılmaktadır. Sanayileşmeden yana halk yığınlarının vatansever hareketindeki ilerleme ve özellikle bir millî ekonominin kurulması, tekelileri bunsunmaktadır. Sovyetler Birliği ile öteki sosyalist devletlerin, az gelişmiş memleketlerin İktisadi hamlesine yaptıkları yardım da bunda önemli bir rol oynamaktadır.

Sosyalist kampın memleketleriyle ekonomik münasebetlerin gelişmesi, bugün yalnız genç halk yığınlarının bir isteği değil, millî burjuvazinin ve bazı toprak ağalarını çevrelerinin de isteğidir. Sovyetler Birliği'nin ve öteki sosyalist devletlerin az gelişmiş memleketlere yaptıkları yardımın arzettili tehlikeye, dikkati çekmek kaygısındaki M. Jean Royer şunu belirtiyor: Sosyalist dünya, «az gelişmiş memleketlere petrol, buğday, pamuk ya da herhangi bir başka ihracat ürünü karşılığında, 3 - 10 vade ve yüzde 2,5 faizle, sanayinin çeşitli kollarının kurulması için zorunlu olan her türlü maleryeli teslim etmeyi kabul etmiştir; bu durumda, «az gelişmiş memleketlerin ekonomik gelişmeleri için zorunlu kaynakları komünist memleketlerden almaları kimse yasaklayamaz.»

Petrol çıkarılan için zorunlu olan donatım sağlamak bahanesiyle Frondiz hükümeti, Arjantin'in menfaatlerine aykırı olarak, petrol tırtıyazları vermek üzere emperyalistlerle müzakerelere girişti. Aynı zamanda, Sovyetler Birliği'ne gönderilmiş olan bir heyet, aynı donatım satın almak için çok düşük bir faizle uzun vadede, 100 milyon dolarlık bir borç elde ediyordu. Oysa, Frondiz hükümeti, bu kredinin ancak güllünc deneye kadar «küçük bir kısmından» istifade etti; ve emperyalist tekelilere satışçı meblağları dolar olarak ödemeyi ve aynı zamanda memleketin petrol zenginliklerini bırakmayı terçih etti. Sosyalist dünya ile münasebetler kurun bazı az gelişmiş memleketler, hükümetleri, bunu millî menfaatler açısından değil, daha çok, emperyalistler üzerinde bir baskı kurmak ve böylece «borç» «yardım» vb. şeklinde emperyalistlerin kendilerine bırakılan pasta kırıntılarını muhafaza etmek için yapıyorlar.

Tekeller, az gelişmiş memleketlerin ekonomik hamlelerinin kontrolünü ellerinde bulundurmaya çalışıyorlar. Brezilya Yüksek Enstitüsü araştırma servisi müdürü ve İktisatçı Gilberto Pa-

lin, yabancı, az gelişmiş... «Bundan % 80'ini bugün için zararı olmadığını, hatta memleket için yararlı olduğunu» belirtiyor.

Bir anonim şirketin işlerini idaresini ele geçirmek için «aktüyonların (saham sahipleri) % 40'ına sahip olmak yeter. Ama bu anonim şirket özerk bir şirketin aksatılmadık % 40'ın kontrol edilmesinde birinci şirketin sermayesinin % 40'ına tekabül eden vatanseverden kat kat üstün olan sermayeleri istediği gibi kullanabilir. Cesetli resmi istatistiklere ve özellikle Birleşik Amerika Ticaret Bakanlığının istatistiklerine bakılırsa şu sonuçlar çıkarılabilir: İlk kez Amerika yabancı memleketlerde yaptığı 11,7 milyar dolarlık yatırım 1950 yılında, 22,2 milyar dolar değerinde bir sermaye kontrol ediyordu; bunun % 47'si Birleşik Amerika'dan çıkmıştı.

Her gün biraz daha vatansever çıkarırmak istiyor. Yabancı sermayenin millî karma teşebbüslere istekli, bugün başlıca memleketlerle sınırlı emperyalist nüfuzun konsolidatör bir sekildiği.

Karma teşebbüsler emperyalist tekelilerin az gelişmiş memleketlerin sanayinin özellikle devlet işletmelerinin önemli bir kısmını, bence de çok az bir vatansever kontrol etmelerini mümkün kılıyor. Tekeller kredi himaye tedbirleri vb. konusunda devlet işletmelerinin kendilerine verdikleri geniş imtiyazlardan yararlanıyorlar.

Az gelişmiş memleketlerin sanayileşmelerine kadar giriştiği savasta emperyalizm çok defalık «yeterli» kullanır. Bu memleketlerin bazı sanayi kollarının gelişmesini önlemeye değil, zaman aşırı kârlarını düşmesinden sakınmaya ve sanayileşmeyi frenlemek amaçlı bir kontrol kurmaya çalışır. Devletin kontrolündeki karma teşebbüslere nüfuz etmesi tekelilerin faaliyetlerini memleketin ekonomik hayatında devlet müdahalesini destekleyen halk vatanseverden ayırmaya imkân verir.

Az gelişmiş memleketlerin ekonomileri zayıf: 1949 noktasına varıncaya kadar toprak ağaları tarafından tutulan yabancı tekelilerin elinde bulunan özellikle bu memleketlerin ekonomik bağımlılığı hükümetlerinin dışarıya bağımlılıklarına yol açar. Ayrıca yabancı vatansever emperyalist tekelilerin hükümetleri... «Tarih ve aynı kârlarını artırır.»

Emperyalistlerin vatansever yatırımlar ve yabancı için elde ettikleri kârların özellikle kârların transferi hürriyeti vardır. Bugün tekeliler az gelişmiş ülkelerde vatansever sermayeden daha fazla az gelişmiş ülkelere alınıyor. Bu emperyalistler, ve en başta Birleşik Amerika, yardım «İktisadi İşbirliği» planlarıyla kitlesel bir şekilde sermayelerini döndürüyor ve gerçek bir ekonomik ilerleme için giriştikleri savastan vazgeçemiyor istemektedirler. Gerçekte hedefleri, az gelişmiş memleketlerin ekonomik ve politik bağımlılığını, bu ceset «yardım» na Lusum'na, Başkan Kennedy'nin terçih ettiği, Güney Amerika için on yıllik önümüzden geçirmek uygun olur. Bütün öteki ölçüler gibi bu da Amerikan hükümetinin Güney Amerika memleketlerinin ekonomik ve politik hayatına karışmasını daha çok belli etmektedir. 300 milyon insanın yaşadığı bütün Güney Amerika memleketlerine 500 milyon dolar gibi önemsiz bir meblağın ayrılması, buna doğrudur.

«...Bütün demokratlar, bir tek parti içinde birleşmek için ciddi bir fikir sayılmaz. Zira birleşim için istenenler arasında İktisadi plânda gerçek aykırılıklar bulunmaktadır. Buna mukabil, tek parti değil de bir demokratlar topluluğu dileyenler haklıdır; bir müzakereye hazırız; ilk adımı attık, bir başkanlık adayı önerdik; bu aday Sosyalist olmasına rağmen Sosyalist Partisinin adayı değildir. Bütün demokratların adaydır. Bütün demokratlara dilsen de onları desteklemek imkânıdır...»

Sinema Şurası'ndan görünüş
Filmcileri aramayınız

Bir yerli sinema güldürüsü

Rekin Teksoy

Filmin adı: İSTEMEZÜK. Yönetmen: Film Rejisörleri Birliği. Oynayanlar: Film Prodüksörleri Cemiyeti, Film Rejisörleri Birliği ve Sine-İş Yönetim Kurulları. Filmin türü: Beş dakika aralı acıklı güldürü. Değerlendirme: ★★☆☆.

Türk sinemasının tarihinde ilk olarak Devlet, sinema konusu ile ilgilenmeye karar vermişti. Geçen Ağustos ayı içinde düzenlenen «Birinci Sinema Danışma Kurulu» ön çalışmalarından sonra, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, bu kez yine İstanbul'da bir «Sinema Şurası» topluyordu. Sinema Şurasının gün demi, sinema kurumlarının meydana getirilmesi, sarsılır, sinemanın ekonomik ve teknik sorunları gibi konuların incelenmesini ön görüyordu. Sinema Şurası, Türk sineması için çok önemli bir olaydı. Çünkü geç de olsa Devlet, sinema endüstrisine bir çeki düzen vermenin gerekliliğini kabul ediyor, getireceği düzenleyici tedbirleri hazırlamadan önce, bu konuda bilgi edinebilmek amacıyla bir Danışma Şurası topluyordu. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, toplantıya filmcilerin sermaye, emek ve düşünceleri bölümlerindeki kuruluşları temsilcilerini, sinema endüstrisi ile çeşitli ilişkileri bulunan Bakanlıkların temsilcilerini ve düşünöçülerinden yararlanabileceği sanatçıları, düşünürleri çağırıyordu.

Şûra, 9 Kasım'da Radyoevinde Turizm ve Tanıtma Bakanının konuşmasıyla açıldı. Bu konuşmanın hemen ardından, toplantının aklı başındaki çağırılıklarının ömürleri boyunca unutamayacakları bir güldürünün ilk oyuncusu ortaya çıktı. Toplantının yapılmakta olduğu salonun birkaç yüz metre ötesindeki sinemada gösterilmekte olan «Bitirimsin Hanım Ablâ» filminin yapımcısı Bay Birsal Film Prodüksörleri Cemiyeti, Film Rejisörleri Birliği ve Sine-İş imzalı bir önerge vererek, gündeme geçilmeden önce, Türk sinemasının tanınımını yapmasını ve «meslektaş» niteliğini taşımayan çağırılıkların toplantıdan çıkartılmasını istedi. İstenmeyenlerin kimler olduğu önergede açıkça belirtilmemiştir ama, sinema yazarlarının söz konusu olduğu besbelliydi. Nitekim çok geçmeden, yönetmen Ertem Güreç, salondan çıkartılması istenenlerin «Tür! Sinema Yazarları Birliği» temsilcileri olduğunu açık-

layacaktı. Önergeyi okuyan yapımcının, daha birkaç ay önce düzenlediği bir senaryo yarışmasının jürisini sinema yazarlarından seçip, jüri üyelerinin adlarını gazetelerde yayınlamak firtasının reklamını yaptığını hatırlayanlar, izleyecekleri güldürünün soylu cinsten bir güldürü olduğunu anlamakta zorluk çekmediler. Verilen önerge yapımcılarla yönetmenler arasındaki çakar uyusmasını göstermek bakımından çok ilginçti. Türk sinemasının baş köşesine kurulan tavis politikasının doğal bir sonucuydu bu istek. İstek kabul edilecek olur sa, toplantı başkanının da toplantıyı terketmesi gerekecekti. Çünkü toplantıya başkanlık etmekte olan, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı İstanbul Bölge Temsilcisi Somih Tuğrul da sinema yazarıydı. Önergeyi verenlerin bir Bakanlıkta belirli bir konuda danışacağı kişileri seçmedeki takdir yetkisini sınırlama hakkını nereden aldıkları anlaşılıyordu. Üstelik dertlerine kendi aralarında bir çare bulabilecek idiyeler, şimdiye kadar ne diyor bir araya gelip de böyle bir yola gitmedikleri sorusu da cevapsız kalyordu.

«Toplumcu Rejisör» Halit Refik, Prodüksörleri Cemiyeti adına da konuştuğunu belirtmede bir sakınca görmeyerek önergeyi destek ledikten sonra, Ertem Güreç önergenin üstü kapalı deyişini açıklığa kavuşturdu. Sinema yazarlarının toplantıdan çıkartılmasını istiyorlardı. Sinema Yazarları Birliği temsilcisi «Türkiyede sinema yazarlarının yıllardır karşısında oldukları bir tutumun, yani düşünöçeye sırt çevirmenin en güzel örneklerinden birini verdikleri için» önerge sahiplerine teşekkür etti. Daveti düzenleyen Bakanlık toplantıda bulunmalarında bir sakınca görecekti olursa salonu terk edebileceklerini ekledi. Bakanın cevabı: «Bilâkis, kalmanızda büyük fayda görüyoruz» oldu. «Statükocu» İstemezük önergesinin uyardığı sert tepkiyi belirten konuşmalarından sonra yapancı Bay Birsal toplantıya beş dakika ara verilmesini istediği görüldü. Aranın ne amaçla istendiği sorusuna «dışarı çıkıp aramızda beş dakika

Kolay bir söz: Palavra

Mehmet Doğan

YÖN dergisinin 83. sayısında, Bay Ali Uzunisa'nın «Evet, Sanat Ülkemiz de Palavradır» adlı bir yazısı vardı. Yazı özellikle Memet Fuat'ın iki sayı önceki bir yazısına karşılık olduğu için, cevap vermek bana düşmez, dedim önce. Ama son yıllarda üzerinde en çok konuşulan bir konuda düşüncelerimi söylemenin benim için de bir borç olduğum: düşün-düm.

Tekrar edeyim, Memet Fuat adına cevap vermek değil niyetim. Zaten, kendimi aynı paralel üzerinde bulmadığım Memet Fuat'la bu konuda düşüncelerimiz birbirini tutmayacaktır belki de. Yalnız, tartışmalar yoluyla bir sonuca ulaşabileceğimiz Halkçı Sanat konusunda düşüncelerimizi ortaya koyma çabası benimsikil.

Önce şunun bilinmesi ve gözden kaçırılmaması önemli hance: Şu yurtta iyi - kötü, yapılan - yapılmayan, doğru - yanlış, eksik - fazla ne varsa, içinde yaşadığımız toplumun, şartların ürünüdür. Sanatın da bu gerçekten ayrıştığı yoktur, olamaz. Her kesiminde, toplumumuzun, ülkemizin geri kalışlığını, yoksulluğunu, ileri ülkelerle yarışamazlığın kabul ediyoruz da sanatımızı neden aynı ölçüye vurmuyoruz? Geri kalışlık, yalnızca maddesel dünya düzeyinde, ekonomimizdedir de, sanatın ve edebiyatın üzerine oturduğu taban olan fikir düzeyinde ileri mi gitmişizdir? Kabul edilir bir gerçek olamaz bu. Öyleyse bugün birşeyler yazmağa, çizmeğe, bestelemeğe çalışan sanatçılarımızın toptan bir inkara kalkışmak sağlam bir düşünce yolu değildir. Orhan Veli kendi zamanının olanaklarının şirini söylemiştir; Salt Falk, içinde yaşadığı çevrenin hikâyesini yazmıştır. Orhan Veli'leri ve Salt Falk'leri, Edebiyatı Ceddeciler gibi yazmadıkları için kınayamamız. Bizim için sanatçıyı ölçmede miyarın, devrini aşma, daha üstüne varma çabası olmak gerekir. Bugün de, «O pek meşhur iki buçuk ciddi gazetesinde», dergide yazıp çizen şairimizi, hikâyecimizi, eleştiricimizi bu ölçüye vurursak daha sağlam, daha kabul edilebilir bir sonuca ulaşabiliriz. Yoksa, toptan hepsine «palavra» deyip geçmekle değil.

Sonra, varılacak sonucun pek de içaçtı olmayışı, bizi umutsuzluğa da sürüklememeli. Bölünmüş bir toplumda farklı değer yargılarına sahip sanatçıların oluşu kaçınılmaz birşey. Farklı değer yargılarının, farklı sanat anlayışlarının olduğu yerde de bunlar arasında bir çatışma olacağı su götürmez bir sonuç. Bizi öncelikle ilgilendirecek şey, bu çatışmanın yönünü halkçı bir sanattan yana çevirmek ve doğru'yu savunuların gücüne güç eklemektir. Bu tip sanatçıların az olduğu, güçsüz olduğu ileri sürülebilir. Doğrudur. Ama yok demek değildir bu. Halkın çoğunluğunun daha okur - yazar bile olmadığını bir toplumda, sanat çalışmalarını üzerinde mutlu bir azınlığın büyük etkisi olduğu, aksî beklenemeyecek bir gerçektir. Zira, sanat çalışmalarını besleyen şey, belli bir kültür düzeyine, dünya anlayışına varmış olmaktır. Bu mutlu azınlığın, sanat alanında sürdüreceği şey, kendi dünya görüşleri olacaktır. Ama bu dünya görüşünün karşısında halka dönük, geleceği aydınlık bir görüş, bir sanat anlayışı yok mu? Var tabii. Halkımızın kültür seviyesi, gerçekleri anlayış ve değertendirilme gücü ne kadar düşük olursa olsun, var. Bunlar, kendi içinden çıkardığı kendi öz temsilcileri de olabilir, bu mutlu azınlığın içinden, gerçekçin bilincine ulaşmış kimseler de olabilir.

Tekrar etmek gereğini duyuyorum: Bizi en başta ilgilendirmesi, en başta üzerinde du-

rulması gerekli şey, bu diyalektik gelişmede halkçı sanatın gücü, halkçı sanatçıların görevlerini yerine getirirken gösterecekleri kendilerini aşma, bütünleme çabalarıdır. Seslendikleri külelere, değişen gerçekleri en dolaysız, en etkili yolla anlatma çabalarıdır. Bu çabanın yolu ise yine sanattan ve onun kendine özgü kurallarından geçmektedir. Yani, sanatçı görevini yine sanatçı olarak yerine getirecektir.

Sanatın kendine özgü kurallarından söz açışını, Bay Uzunisa'nın ve daha bazı kimselerin «halkın anlamıyacağı dilde ve türde eser yazılıyor» iddialarını karşılamak için. Balaban'ın bir harman tablosu karşısında saatlerce düşünüp ne olduğunu anlayamayan çok kimse gördüm ben. Diyeceğim, Balaban, bakan hemen anlasın diye, bütün sanat endişesini bir kenara bırakıp basitleşse miydi, fotoğrafçılığa mı özensydi? Toplumumuzun insanını ve onun kültür seviyesini unutmadan konuşalım: Bugün, çoğunluğuyla halkın anlayacağı dilde ve türde eser; şiirde manî'den, hikâyede, romanda Kerem ile Aslı, Battal Gazi türü şeylerden, resimde mazaracılıktan, müzikte ise tek sesli ağlamaklı türkü ve şarkılardan ileri gitmeyecek eser demektir. Bu ise ilerleme değil, gerilemedir, durmadır en azından. Oysa sanatçının ödevi, gelişen toplumsal şartlarla beraber, büyük çoğunluğu halkı estetik bir düzeyde bir bilince, bir zevke ulaştırmaktır.

İşte bu düzeyde sanatçı, önce kendikendini aşarak, yenileyerek, bütünleyerek varır. Bunun için kendi vazgeçilmezini, karşısını da bilecektir, ekuyacaktır. Kendi karşısına gözlerini kapaması —Bay Uzunisa'nın deyişleyle «halkı sırtını dönmüş bütün yayıncıları yakması» — hiçbir şey getirmez ona. Kitap yapmak hiçbir topluma birşey vermemiştir. —Hele yakılacaklar, Kafka'lar, Joyce'lar olursa—. Bugünün en büyük şairlerinden biri olan Aragon, gelişmesinin bir aşamasında gerçeküstücülüğü olmuştur, gerçeküstücülüğü kurmuştur. Bir moda olsun diye mi? Değil tabii. Onun gelişme çizgisi oradan geçiyordu. Bir adım daha ileri atabilmesi, yeni ufuklara çıkabilmesi için o tecrübeyi geçirmesi zorunluydu. «Şimdiye kadar yazdıklarım içinde, bugün de altına imzama çekilmeyen atamıyacağım bir tek satır yoktur» diyen Aragon, kubizim ve gerçeküstücülük deneyleriyle varacağı yere vardıkdan sonra onlara keyifle birer tekme sallamasını da bilmiştir. Onun, daima gelişen hayat içinde bir yere takılıp kalmasını nasıl affedebilirdik.

Sanat değeri taşımayan bir eser, sırf toplumcu olduğu için yüceltilmeyeceği gibi, gerçek sanat eseri de toplumcu, devrimci olmadı için inkâr edilemez. Bu iki özelliği bir arada bir sanatçıda buluyor muyuz, başta edelim onu, diyecek yok. Ama sanat eserlerini de «Palavra» deyip bir kalemde silmeyelim, yok saymayalım. Onlar da bu toplumun ürünüdür, istesek de istemesek de vardır.

Sanatçılarımız kendi dallarında çalışmalarını yapacaklar, kendi karşılarını aşacaklar ve kurtarıcı bir sanatın boyutlarını çizeceklerdir —bunları yapıyorlar da zaten—. Ama halka sırtını dönmüş bütün yayıncıları yakarak, kesin bir ortak ölçünün bulunamayacağı bir temizliğe girişerek değil. Zorla yaratılmış bir çöl ortamında değil.

Bay Uzunisa'nın dediği gibi yaparsak, bu temizliği yaptıktan sonra kurtarıcı bir sanatın hiç olmazsa boyutlarını çizilecek olanlar kimler olacaktır?

Yine bizler: 1964 Türkiye'nin «O pek meşhur iki buçuk ciddi gazetesinde», dergisinde yazan sanatçılar.

Sanatçı da ifhal edemeyiz ya dışardan, sanatımızı kurmak için!

müzakere edeceğimiz» cevabı verildi. Türk sinemasının üstüne çokmuş olan kısır görüşün, bununun ucuna görememenin en tipik belirtisiydi bu ara istegi. Bunca yapancı, bunca yönetmen kafa kafaya verip, çıkarılmayı güvenlik altına alabilmek amacıyla bir plân hazırlamışlar, fakat istekleri tepki ile karşılaşıp olursu ne yapacaklarını kararlaştırmayı unutmışlardı. Sinema Şurası ile sinema setini birbirine karıştırmışlardı anlaşılmalı İstemezükçülerin sanatları de, zamanın gerisinde kalmada sahipleri kadar iddialı olmahydı. Çünkü beş dakikalık ara tam kırkbeş dakika sürdü. Geri geldiklerinde yepyeni bir buluş ileri sürdüler:

Sinema yazarları toplantı çalışmalarına katılınsalar, ama komisyon çalışmalarını da öz vermesinler. Tefil bu sayın bayların katılımları toplantının niteliğinin ne olduğunu bile bilmediklerini göster-

riyordu. Danışma toplantısında, oylanmanın söz konusu olamayacağına, düşünöçesi azınlıkta kalan temsilcilerin de, varılacak kararların yanı sıra düşüncelerini belirtebileceklerinin farkında değildiler. Kendi mesleklerinin gereklerinin farkında olmayanların bu kadarlık yanılmasa hoş karşılanılabirdi belki. Ama iyi niyetle düzenlenmiş bir toplantıyı baltalama tertipleri daha fazla hoş-görü ile karşılanamazdı. Nitekim başbakanlık düşünöçeye yönetilmiş bu utanç verici önergeyi bir yana bırakarak komisyonların seçimine geçti. Tertiplerinin bozguna uğrayışının şaşkınlığı içindeki yapımcılar ve yönetmenler kendi meslekleri ile ilgili çalışmalar yapacak komisyonlara katılmaktan kaçındılar.

Şûranın açılış toplantısı, sons erdiğinde, bu mevsim gördükleri yerli filmlerin kalitesizliğinden yalınan sinema yazarları, izledikle-

ri güldürünün kusursuzluğu konusunda birleşiyorlardı. Uzüntülerini, böylesine gerici bir davranışa, Türk sinemasının umut bağıdağı ilericî yönetmenlerin de katılması olmasaydı. Sinema Şurasının açılış toplantısında hazır bulunan yönetmenlerden Metin Erksan iki gün sonra Türk Sinema Yazarları Birliğine yolladığı bir mektupta şöyle diyordu: «Sinema yazarlarının Türk Sinema Şurasının her yöndeki çalışmasına katılmalarına karşı değilim. Aksine, Türk sinemasının her meselesini, sinema yazarlarının bütün uyumlarına rağmen kötü film yapmakta devam edegelen ve Türk film prodüksörleri içinde çoğunlukta bulunan kişilere karşı, birlikte halledileceğiz. Erksanın sözleri gerçekçin ta kendisiydi. Ne var ki Sinema Şurasının komisyon çalışmalarında sinema yazarları özgür sinemayı ve sinema sanatını savunurlarken, yanbaşlarında bir tane olsun film yönetmeni yoktu.

Cahit Atay'ın «Sultan Gelin» ile «Ormanda» sından birer sahne.

Sultan Gelin - Ormanda ve Buzlar Çözülmeden Ayperî Akalan

SULTAN kız güçlü mü güçlü. Yetip hakkından gelmeği iş yok Babasına tarla gerek. Tarlaya da para gerek. En «minasıp» i Sultanı satmak. Haraç mezar, dört bin kaymaya gidiyor Sultan. Sultan, gelin gerdek gecesi dul kalıyor. Güvey marazlı imiş meğer. Törelere uğruna ölüyor damat Osman. Sultan gelin kız oğlan kız. Ama güçlü mü güçlü. Tarlaya, sabana, davara, çamaşıra biçmiş kaftan. Gelin olamadıysa ırgat olur. Havayamı gitsin bunca para? Hem için aslına bakarsanız onu iş kotarsın diye aldılarız zaten. Çare? Bir nikâh kıyılır küçük oğlana. Oğlan on yaşında yok. Eh, Sultan gelin çalışadursun, büyür elbet. «Oturdunuz yerden sesleniniz gelir!» Sultan gelin ne'dü güzelliğin? Sultan gelin nerde mutluluğun?

On yıl'ın mihneti alır gençliğini baharını Sultan gelinin. Gün erişir, oğlan yetişir. Bir kez daha gerdeğe koyarlar solmuş gelini. Sultan gelin erkek ister, döl ister, biraz da mutluluk ister. Ama «etme aba, eyleme aba» diye gelir güveyi. Sultan gelin yakasına yapıştır, ne fayda başkasına yangın oğlan. Caresiz pencereden kendü uçurur gönlünün kuşuna.

Sultan gelin kim sebebin? Sultan gelin nerde senin çaren?

Sultan gelinin yine eli böğründe. Dönmemez baba evine. Dönse ne olacak? ırgatlık her yerde bir değil mi? Hem oğlan doğurdu kayın anası. Biraz daha dişini sakarsa elceğizle büyütür on beş yıla kalmaz sarar güveyi. Yok, Sultan geline yetti artık. Çocuk bakmıyacak. Ya ne yapacak Sultan gelin?.. Oyle bir çalışacak ki nam salacak, şan salacak dünyaya. (Estâfurullah Sultan gelin, o şan bize ait. Sen gam yiyer dur. İt öl, öküz öl çalış. Şan bizlerindir.) Sultan gelin hava aldın. Sultan gelin nerde şanın? Böyle gösteriyor Atay nice köy gelinlerinin gerçeğini. Bir replik alamaz sanız oyunundan öyle güzel, öyle bütünü, öyle sağlam. Bir kişisini eksik ya da fazla bulamazsınız Oyle gerçek, öyle ölçülü.

Bir solukta, kolaycacak yumuşacık, öfkesiz, yargısız, güllüçükler içinde söylüyor sözünü Atay. Ben gerçek tiyatro yazarı diye böylesine diyorum.

Orman dâvası diyorsunuz değil mi efendim. Buyurun işte ormanda iki kişi. Kişi ama ne kişi İnsan böylesine yoksul, böylesi ne çaresiz olursa ona kişi demezler artık. İki «Ademoğlu» orman da Atay sizi güldüre dursun kösecekler ormanı. Ama devlet var, kanun var. Binerler ensesine adanmış. Biniyorlar da. Korucunun önde bizinkiler. Gittikleri yerde «mapus damı» olsa gerek. Perde iner.

Alkış kıyamet ya. Soru orta yerde. Kim kel etti bizim yurdu? Kim kesiyor ormanı? Devlet kesiyor. Biz kesiyoruz. Bakmayın

şehirlerde uslu akıllı oturduğumuza. Bir yandan orman kesiyoruz. Bir yandan kız satıp gelin aplatıyoruz. Bizim yerimize de Hüsük'ler gidiyor mapusa. Kayınanasına, kaderine değil her gece olsa olsa bize ünür Sultan gelinler Biz sattık Sultan gelini BİZ. Hem tarla derdinde de değil dik, üç paralık mutlulukla, kaygısızlığımızla sorumsuzluğumuzu satın aldık yerine.

Sultan geline adam gibi bir yaşama. Ormanda'kilere tarla, ormana ağaçborçluyuz.

Oyuna gelince. Şehir Tiyatrolarının geniş, güçlü kadrosunu gördükçe özel tiyatroların cılız, çıkarıcı, ahbap işi kadrolaşmalarını anıyorum. S. T. 'nda her rol buluyor oyuncusunu. Bir de yetenekleri oldu mu oyuncuların işte böyle güçlü oyunlar çıkıyor orta yere.

H. Rakunt, K. Tuna, B. Oraloğlu hele F. İshan hepsi - hepsi saygılı, güzel oyunlar verdiler. Sahneye daha özenle ve daha gerçekçi, şifli bir dekorla konabilirler oyunlar. Atay oyunlarının tek yanını ihmal etmemelidir kanımca. Karakaya'ya bir sözüm var. Bu nerdeyse soyut oyunu seyrederken çok hoş gidiyor ama Atay'ın kişisini bir meczup olarak ileri sürüyor yer yer. Karakaya bu tip'i oynarken Atay'ın gerçekçiliğinin üstüne iktremeli oysa. Ataya saygı duyar, kişisini çarpıtmaz, alkış avını bir yana kor da o acı güldürüyle yakalarsa kat kat artacaktır başarısı. Karakaya bu değerlendirmeyi yapması gereken duygulu, gerçek bir oyuncudur benim bildiğim.

Atay'ın oyunlarını kaçırınlar tiyatrosu adına çok şey kaçırdılar. Bana sorarsanız Atay'ın oyunlarının tadını hiçbir yazarımız veremiyor derim.

BUZLAR ÇÖZÜLMEDEN

Toprak ananın ürün sütünü toprak ağaları sağlar. Obur ağardan sızanlar yoksul köylünün payıdır ancak. Zahireci, tüccar, aracı, tefeci halktan hakkını çalarlar. Bir sınırsız talan, bir korkunç vurgundur ülkemizde kol gezen. Hepsî de kanuna uygundur. Ya kutsal mülkiyet hakkıdır, ya da ticaret özgürdür ardına sınırlanmış kara kitaplar. Acı gerçek şudur ki milletin meclisinde bile azınlık çıkarıcıları çoğunluğa hem de Demokrasi adına apaçık düşmanlık ederler. Düzenleri vardır akıl ermez, kanunları vardır dokunulmaz, dostları, yardakçıları, usakları vardır yola gelmez. Başkut'un güzelim Buzlar Çözülmeden oyununda söylediği yiğitçe sözler, oyunun açık seçik halka yönelttiği bildiri işte bu yüzden görmezlikten gelinir ve sorumsuz ve yüklümlü eleştiriciler tarafından akıllı yöneticilerin akıllılığını hicvetme olarak tanıtılır.

Başkut bir deliyi aracı ediyor. «Akıllılardan ne bulduk» da diyor bir yerde. Ne var ki tiyatrosu çoğu kez dolaylı söylendiğini iyi bi-

olmanın bilincini, insanlık hayşyetini aşılıyor... Aman buzlar çözülmeden, aman buzlar çözülmeden. Çünkü, buzlar çözülüp, dağlar geçit verdi mi kanunlar, yöneticiler, toprak ağasının dayamışıkları, mevzuat ve mahkemeler kasabaya akın edecektir. Bir kelime ile o bize özgü demokrasî gelecek ve işini bitirecektir deli kaymakamın. Oyunun sonunda çıka gelenler gine ihtilâl'in dürist yöneticileridir ama sevirici biliyor bu oyunu. Bir kez daha sevretilmiş, seyretiliyor. Ne oldu 27 Mayıs? Azınlık çıkarıcıları o içteki, dıştaki sömürücüler, mallı güçler buzları çözüp eritince, kendi gitti, adı kaldı yadigar 27 Mayıs.

Bu kadar taze olayları çağırıştırın, bu kadar somut gerçeklerimize parmak basan bir oyunu en hafifinden, bir hiciv komedisi olarak yorumlamayı ben yazarın kendine ve kaymakamı böyle yürekten alkışlayan. Çavuş'a bu kadar vürekten ağlayan halka saygınlık savarım. Başkut oyununun kimlere umacı olduğunu öylesine bilincini de ki kaymakam kös kös timarhanenin votunu tutmuş çıkıp giderken sövle dediriyor ona «Söylevin onlara işi a-zıtmaları yoksa yine gelirim ben.» Oyununun çağırışlarını, geçip gidenleri bir yana kovalım. Başkut'un açık seçik bir söylediği var: Bu düzmece demokrasîvi, bu temel sorunları gürlüğe getiren politik keşmekeşi bir yana kovun, delice bir çıkışla yeni bir düzenleme yapmak gerek, yoksa akımız, halkın yanında olanlara deli ya da komünist devio timarhaneye yollamak kurnazlığı bence bilmekten başka bir işe yaramıyacak. Devran gine ol devran sürüp gidecek.

C. F. Başkut'un oyunu teknik yönden az bulunur bir sağlamlık ve ustalık taşıyor. Sahneye koyan ve kaymakamı oynayan V. R. Zebu her zamanki halkla koynanmış, halkla gönüldeş sıcak, doyulmaz oyuncu. Bu kez Başkut'un oyununda yer yer ve şimdive kadar rastlamadığımız bir şiirselik var. Orneğin kaymakamın deli ça-

vuşa konyak sunduğu o kısacık, güzelim sahne bunlardan biri. Bir deli çavuşu var Başkut'un. Ama onun değil artık. Rıza Tüzün'ün oyunu bu rolü iyice kendine kattı, şiir gibi ağır bir şey yaptı Çavuş'u. Sade Tüzün'ün oyununu görmek bile yeterli bir sebeptir Buzlar çözülmeden'i kaçırmamak için.

1964 yılındaki İstanbul sahnelerinin gerçekten mutlu dönemidir Başkut'u böylesine bir çıkış noktasına getiren. Halkın ve yönetimin mutsuzluklarının bilincine varmak, gerçeğin yanında yer almak, yapının gücünü gerçek almanın kaçınılmazlığı da tiyatro yazarlarının çoğunluğunu böylesine -salt sanat açısından olduğu kadar tutum yönünden de- sağlam, güzel bir duruma getirdi. Asıl dikkatle izlenecek, üstünde durulacak sanat olayı budur kanımca. Soluk almağa başladı ülkemiz. Bu soluğun ergoç getireceği de artık boğulamaz bir güçlü ses olacaktır.

İMECE

Özellikle Köy Sorunlarını İleyen AYLIK FIKIR VE SANAT DERGİSİ

Bu sayıda, Aziz NESİN, BAŞARAN, Suat TAŞER, Fakı AMAÇ, Mehmet KARABULUT, Mustafa ÖZ, Ceyhan Atuf KANSU, Talip APAYDIN, Sami N. ÖZERDİM ve daha birçok imzanın yazıları, güirleri yer almaktadır. Dergide ayrıca, Fikret OTYAM'ın ilginç bir fotoğrafı bulunmaktadır.

İMECE'yi Ankara ve İstanbul'un başlıca bayilerinde bulabilirsiniz.

Fiatı 100 kuruş, yıllık aboneliği 10.000 liradır.

Abone ve haberleşme adresi: P.K. 373 - ANKARA

REKLAM LARINIZ İÇİN

BASIN İLAN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1.

İstanbul

Telefon: 22 43 84 - 22 43 85

Telgraf Adresi: BASIN KURUMU

ŞUBELER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

DIŞ MUHABİRLER

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

İsviçre
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

Önce, bundan evvelki yazıyı özetleyelim: Bir ülke ilkel maddele üretilen dışarı satarak kalkınmaz. İhracatı, nisbeten kolay teknik ve ucuz emekle üretilen mallar alanına kaydırarak da kalkınmaz. Geriye esasta iç piyasalara dayanarak gelişme yolu kalıyor. Ve bir ekonomi ancak geliştiikten sonradır ki, gelişmiş ülkelere ileri sanayi mamullerini, büyük ölçüde ve nisbeten devamlı satabiliyor. İç piyasalarla gelişme, tarım ve sanayinin birbirine bağlı gelişmesiyle sağlanabilir. Sanayileşme için tarım kesiminin mutlaka bir «fazla» yaratması şarttır. Petrol gibi bazı madenleri büyük ölçüde ihraç edemeyen; ya da çok uzun vadeli, düşük faizli, siyasi tavizsiz dış kredi bulamayan fakir ülkeler, anlamlı bir tarımsal «fazla» yaratabilmek için mutlaka geniş bir toprak reformu yapmalıdır. Ayrıca, mevcut ihracat gelirleriyle (dövizlerle) ve alınabilen dış kredilerle ithalat sermaye mallarına kaymalı ve bu yurt içinde mutlaka tasarrufla birlikte olmalıdır.

1 - VARSAYIMLAR

Yukarıki şartları (Türkiyede olduğu gibi), yerine getirilmediğini varsayalım (farzedelim); ki bu ekonominin bütün olarak veriminin düşüklüğü demektir. Şimdi bu ekonomik yapı yanında, aşağıdaki ilâve varsayımlarla asıl iddiama geçeceğim ve bunu, Türkiye için göstereceğim. İlâve varsayımlar:

a) Para teorilerinden «miktar teorisi» gelişmemiş ülkelere uygundur. Miktar teorisine göre, ekonomide para miktarı arttıkça fiyatlar da aynı oranda artar; para miktarı azalırsa fiyatlar aynı oranda azalır. Gelişmiş ülkelerin aksine, gelişmemiş ülkelerde büyük çapta aylak (atıl) üretim kapasitesi, yeni yeni yatırımlara gitmeden üretimi arttırma imkânı olmadığından tedavüle çıkan fazla paralar, fiyatları kolayca arttırır. Fevkalâde hallerde (Kıbrıs buhranı gibi) paranın tedavül süratini bir süre azalabilir ve fiyatlar yükselmeyebilir, buhranın etkisi azalırsa tutulan paralar harcandır ve fiyatlar yine yükselir; meğer ki, başka sebeplerle üretim artsın. Öyle ise, varsayım şudur: Gelişmemiş ülkeler, daima enflasyonun sınırlarını aşmamalıdır; ve çabucak enflasyona girebilirler. (Türkiyede olduğu gibi) D. Parti bunu anlamamıştı; fakat, «bize enflasyon var diyordular, kendimizi durgunluğun içinde bulduk» derken Ferit Melen'in de anlamadığı açıktır. b) Diğer varsayım, hızlı bir kalkınma hızının istenmesidir. (Türkiyede olduğu gibi) c) Kamu harcamaları yanında, aşırı kâr eğilimindeki özel kesim de para dolayısıyla kredi hacminin arttırılması için baskı yapacaktır (Türkiyede olduğu gibi) d) Uzun vadeli, düşük faizli ve siyasi taviz verilmeyen; kısaca ekonominin düşük verimliliğine uygun dış kredilerin sağlanmadığı varsayılacaktır. (Türkiyede olduğu gibi) e) Ekonomik kaynakların büyük kısmının, doğrudan ve dolaylı (birçok kamu kurumunda olduğu gibi) gerçek kontrolünün özel kesim tarafından yapıldığı varsayılacaktır (Türkiyede olduğu gibi).

2 - İDDA VE TÜRKİYEİN DURUMU

Yukarıki varsayımlardan özerceğim iddia aşağıdakilerin bütünüdür: a) Öyle bir ekonomi, kalkınmak istersen enflasyona sürüklenecektir. (Bu aşırı kâr ortamdır.) b) Dış ticaret, dış borçla (kredi ile) kapanır gözüyle bakılınca, açık verecek ve ihracat azalır ya da aynı kalırken, açık artılabilecektir. c) Paranın, iç değeri ile birlikte, dış değeri de düşmüş olacağından resmi kambiyo haddi ile gerçek kambiyo haddi arasında büyük fark olacak; enflasyon devam ettikçe bu fark artacaktır. Bu ise, döviz kaçakçılığını teşvik edecek ve resmi kurdan döviz tahsis alanları derhal büyük servete kavuşturacaktır. Aşırı talep sebebiyle stokçuluk, karaborsa kaçınılmaz olacak; bu da dış döviz kaçakçılığını mal ithal etmek; daha fazlasını tekrar kaçırmak üzere teşvik edecektir. d) Ekonomi dış ödemeye güçlüğüne düştüğünde normal dış krediler alınamayacak; ancak dâhildeki aşırı kârlar sebebiyle uluslararası «finans kapitali» ne büyük faizler (ya da komisyonlar) vermek suretiyle mal ithal edilebilecektir. Bu, böyle bir hale sokular ülkenin iki yanı soyulmasıdır. e) Nihayet kapitalist özentisi ekonomi, sisteminin kuralları dışına da çıkmaya mecbur edildikçe, iki yanı, tavizli dış ticaret anlaşmaları; ya yöneltilen olacaktır. f) Yukarıda anlatılan ekonominin dengersizliği demektir. Bu, aynı zamanda sosyal ve politik dengersizlik getirir. Enflasyon sosyal sınıflar arasında gelir farklarını arttırır; fakir sınıfların reel gelirinin bir kısmı iş adamlarına zorla transfer edilmiş olur. Bütün bu dengersizlikler, ortaya çıkan tenkitle-

DIŞ TİCARET

Büyük soygun yolu: 3

İbris Küçükömer

ri susturmak isteyen iktidarları. Anayasayı çiğnemeye kolayca iter. g) Çok önemli bir oluş, gelişmemiş ülkede yukarıki ekonomik ve politik dengersizlik sebebiyle, kamu kurumlarının gözü önünde, ithal ve ihraç yoluyla sermaye (ya da gelir), kısaca döviz kaçırdırken, ülkenin dış ticaret açığı suni olarak şişirilir. Yani gerçek olmayan beyanlarla ithalatta fiyat yüksek gösterilerek, dışarıya gerçekte ölenmesi gerekenden fazla döviz transfer edilir; ihracatta ise satılan malın fiyatı düşük gösterilip yurda getirilmesi gerekenden daha az döviz getirilir. Bunlar dış ticaret açığını ve dış borçları toplamını suni olarak şişirir. Ve bu tarz soygun, dış ülkelerdeki firmalar ve mali kurumlarla anlaşarak yürütülebilir. Ayrıca, ithal ve ihraç mal ve hizmetlerinin kalite ve miktarı üzerinde de oynamak yoluyla kaçakçılık mümkündür.

Yukarıda yaptığımız varsayımlar Türkiye için doğrudur. Onlardan önerdiğimiz iddiaların da Türkiye için doğru olduğunu gösterelim şimdi. İddialarımızın ispatında, «1948-1960» ve «1960 ve sonrası» olarak iki dönemi ele alacağız. Türk ekonomisi 1948 den bugüne devamlı dış ticaret açığı vermiştir. Bu açıklar, dış borçlar olarak kapatılmıştır. Bugün ise ülkemiz, bu borçları vadesinde ödeyemez hale gelmiştir. Ve aşağıda göstereceğim ki, bu borçların önemli bir kısmı Türk Ulusunun gerçek borcu değildir.

1948 - 1960 DÖNEMİ: Ekonomi, harp içinde biriken paraların harcama-ya başlanmasla (tedavül süratinin artmasıyla), ayağını yorganına göre ayarlamış ve 1948 de başlayan dış kredi ve yardımlarla (Marshall yardımı) dış açık başlamıştır. Bu is. Liberal dış ticaret politikasına geçildiği 1950 den sonra, dış kredilerin de artmasıyla süratlenmiştir. Süratli kalkınma hikâyesi ile 1953 den beri (ucuz para politikası) uygulanırken, yani para - kredi hacmi arttırılarak fiyatlar yükselmiş enflasyona girilmiş; ihracat 1953 den sonra düşmüş, kredi bulundugu sürece dış açık olagelmıştır. 1954 den sonra, Türkiye'nin normal dış kredileri tükendiği halde önce kaçırılmış dövizler ve dış «finans kapitaline» verilen komisyonlarla «kredili ithalat» diye uydurma bir adla ithalat finanse edilmiştir. Enflasyon devam edip ithalata döviz tahsis edilemedikçe, yabancı ülkelerin alacakları, «zorla kredi» haline dönüşmüş ve bu yüzden birçok yabancı ülke firması iflas etmiştir.

Ne yazık ki, bu zorla kredi mekanizması, o tarihlerde Avrupada Türkiye'nin haysiyetini yaralayıcı sözler söylenmesine yol açmıştır. Resmi kambiyo hadleri ile karaborsa hadleri arasındaki büyük farklar sonucunda döviz kaçakçılığı artarken, herhangi bir kimseye resmi kur üzerinden yapılan döviz tahsisi, o kimseyi derhal milyonlar yapmaya yetmiştir. Fiyatları yükselten para artışına devam edilirken, budala bir politika ile parh koyarak fiyatlar durdurulmak istenmiştir. Bu dönem; vitrinlerin boşaldığı, kuyrukların arttığı karaborsa ve vurgun dönemidir. Enflasyon, geri alma imkânlarını azalttı; bundan dış kredilerin ilâve daraltılmasına sebep olmuş; ve dışa bağlı firmaların kapasitelerini kapamışlardır. Bu arada kapitalist ülkelerle ticaret azaltılırken, zorunlu olarak doğu Avrupa ülkeleri ile iki yanı tekas ve kırling anlaşmalarına gidilmiştir.

İki tarafı anlaşmalar Türk mallarının satışını sabote eden şimdi burada konuyu uzatmamak için izah etmeyeceğim, rekortspor işlemlerinin de sebebi olmuştur.

İçerideki dengersizlik ve hoşnutsuzluk karşısında Menderes meşhur İmar politikasına girişmiştir. Bu plan, Merkez Bankasını zorlamadan finanse ettirilmek istenirken başka bir hata yapılmıştır. Şöyle ki, Menderesin «Kristof Kolombun yumurtası» dediği, sosyal sigortalıların senelerdir birikmiş ve enflasyonda reel kısmının «massedildiği» fonlara el atıldı. Bugün benzer bir durum, Amerikalıların P.L. 480 tarımsal ürün fazlası yardımının iki kere kullanılmasında söz konusudur. Bunları gerçek tasarruf sanan Menderes, İmar adı altında enflasyonu körüklemiştir. Ve

buhranın yol açtığı tenkitleri susturarak iktidarı yürütme zorunda kalmıştır ki, D.P. yi anayasa dışına itmiştir. Aslında sistemin işleyiş sebepleri, anayasayı ihlal sebebiyle, Menderes trajik sonuna bu sebebi anlamadan gitti; kanaatimce onu asanlar da anlamadılar bunu. Diyoruz ki; yirminci yüzyıl gelişmemiş ülkelerinde, sosyal sistemin bu sonucu yaratan ve yaratacak olan etkenlerini değiştirmeden kimseyi asamazsınız. 1958'in 4 Ağustosunda, dış alacaklıların zoru ile D.P. önce ak dediğine kara diyerek meşhur kararlara imza attı. Bu, Türkiye'nin bağımsız olmadığına açık bir delil idi.

1960 - ve SONRASI: Durgunluk iddialarına rağmen dış açık arttı; 1963 yılı hafif bir enflasyon yılı oldu; ihracat artmadı, hattâ azaldı. 1964 yılı da, Kıbrıs olayı dolayısıyla paranın tedavül süratinin düşmesi yanında önemli fiyat yükselmesinin olmadığı, fakat bundan sonra olacağı bir yıldır. Şimdi ekonomi, batıya tekrar kapanmakta doğuya açılmaya mecbur kalmaktadır. Kanaatim bu sistem altında, Türkiye doğu ile de batı ile de ekonomik ilişkilerinde kârı çıkmayacaktır. Şimdiye kadar olduğu gibi. Şimdi, 1948 den beri ithal ve ihraç yoluyla döviz kaçakçılığının önemi geliyor:

3 - HİLELİ DİŞ TİCARET AÇIĞI YA DA HİLELİ DİŞ BORÇLAR

Türk ekonomisi dış ticaret açığı, yani ithal edilen mal ve hizmetler değeri ile ihraç edilenler değeri arasındaki yıllık farklar, aşağıda gösterilmiştir:

(Milyon dolar)

Yıl	Açık	Yıl	Açık
1948	78,3	1956	102,4
1949	42,3	1957	51,9
1950	22,2	1958	67,9
1951	88,0	1959	116,2
1952	193,0	1960	147,5
1953	136,5	1961	162,3
1954	143,4	1962	241,0
1955	184,3	1963	290,2

Ben, resmi arşivlerdeki belgelere ve ilgili memurların ifadelerine de dayanarak yukarıda gösterilen yıllık açıkların, götürü ve yaklaşık bir hesaba ne kadarının şişirme olduğunu ortaya koyacağım. Hesap, gerçekten biraz fazla ya da eksik olabilir; asıl gerçek, kaçakçılık ile şişirme borçların varlığıdır. Hikâye şöyledir:

Yıl 1956, ithal ve ihraç yoluyla resmi kanallardan da geçerek dışarıya döviz kaçırılış hikâyeleri ayuka çıkmıştır. D. Parti için tüccarın kaçakçılığı önemli olmayabilir; fakat şişirme açık nasıl kapanacaktı. Bu hale Menderes dahi tahammül edemedi ve 1/X/1956 da «ithal malları fiyat kontrolü dairesi» ni kurdurdu. Daire, ithalatçıların kambiyo mercilerine bildirdikleri fiyatlar ile dünya fiyatları arasındaki farkı tesbit edecek; eğer fark bulunursa ithal vizesi verilmeyecek ve durumu Ankara da Odalar Birliğine havale edecekti. Odalar birliğindeki komite, farkın % 15 e kadar olanlarının ithal edilip edilmemesini karara bağlayacaktı. Bu komite tanınan % 15 in altında ne kadar yüksek olduğuna dikkatliki çekirim. % 15 in üstünde fark yapanlar ise, üç bakanlardan kurulu üst bir komitenin kararına terkediliyordu. Bunlara dayanamayan pek mahir ve vatanperver ithalatçılarımız, dairenin vize selahiyetinin kaldırılması için D. Parti iktidarını devamlı tazyik altında tutmuşlar ve nihayet muratlarına 19/12/1959 da ermişlerdir. 23 sayılı tebliğ ile artık Dairenin vize selahiyeti kaldırılıyor; sadece fark ne olursa olsun tescil işlemi yasan hale getiriliyordu. Nitekim 1959 Şubatını izleyen kısa bir dönem içinde seçilmiş 51 çeşit ithal mal için ortaya go hakikat çıkmıştır: İthal edilen bazı mallarda % 100 ün üstünde (örneğin, dolu sinema filimlerinde % 166 gibi) farklar olmuş; ortalama fark % 41.35 gibi deşhet verici oranı bulmuştur. (Resmi arşiv). Belli standart malların fiyatlarındaki bu farklar kaçakçılıktan başka neyi gösterir dersiniz? Farklar bir derece azalmakla beraber, kaçakçılık bu güne

kadar devam edegelmiştir. Yüksek ithal fiyatına karşı hiç bir müeyyide yoktur halen. 1962 yılı ilk altı ayı itibarıyla sondaj ile yaptığım hesaplamada; kaçakçılığı ifade eden farkları tespit ettim. İlgililerin belirttiğine göre, fiyat tescilinden dahi bir dereceye kadar çekinen bazı ithalatçılar kalite ve miktar üzerinde oynamaya yönelmişlerdir. Ayrıca önemli miktarda ithalat için, fark hesabı ithalatçının gerekli evrakları daireye vermemesinden yapılmamaktadır. Ne tuhaftır ki, Maliye Bakanlığı bu gibi ithalatçıdan fazla evrak istenmesini daireye bildirmiş bulunuyor! Ayrıca hiç bir ithalatçı yabancı firmalardan sağladığı ve gerçekte bazıları büyükçe yüzdelere varan dış komisyonlarını resmen beyan etmemektedirler. Şimdi, bu verilere dayanarak yaklaşık bir hesap yapabiliriz: İthal malların fiyat tescil dairesi, halen bütün ithalat için yaklaşık olarak ortalama % 3 kadarı fark olarak bulmaktadır ki, buna kalite ve miktar oyunlarının sebep olacağı farkı; kâfi vesaik vermeme sebebiyle yapılan kaçırılmaları; ve nihayet dış komisyonları ilâve edersek % 10 genel fark akla yakındır. Bu yüzden 5 yukarı, 5 aşağısı, miktarı değiştirse de kaçakçılığın gerçek varlığını değiştirmez.

İhracatta bir kaç mal hariç tescil dahi yoktur. Çok eskiden beri düşük fiyatla mal ihraç edip dışarda döviz bırakmak normal işlemidir. Son aylarda ayyuka çıkacak dereceye varan bu işlemleri, gazetelerde dahi okuyabildik. Bu sistemde bunlara temelden engel olma imkânı da yoktur. İlgililer ihracatta % 10 düşük fiyat beyanını küçük bir yüzde olarak kabul ederler, hele kalite ve miktar oyunları da dikkate alınrsa.

Biz bu yüzdelere, 1950 den bu yana gerçeğe yakın ithal döviz giderlerini ve ihraç döviz gelirlerini yeniden hesaplırsak, dış ticaret açığında döviz kaçakçılığı için yapılan suni şişirmeyi götürü olarak tesbit edebiliriz. Bu hesaba göre 1950 - 63 (dahil) arasında ithalattan götürü olarak 663 milyon dolar fazla döviz dışarı transfer edilmiştir. (1) İhracattan ise 465 milyon dolar yurda getirilmemiştir. Hesap yapılırken her yıl ithalât değerini % 10 azaltıp, ihracat değerini % 10 arttırdım. Bu yoldan 14 yıl için toplam fark 1,2 milyar dolar kadar tutmaktadır. Demek ki, dış ticaret açığı söz konusu dönemde yaklaşık olarak bu kadar arttırılmış ve dış borç diye Türk ulusuna yüklenmiştir. Bu 1,2 milyarı az bulan da olabilir, çok bulan da; fakat gözükem gerçeğin varlığına kimse itiraz edemez. Aynı hesapla yalnız 1963 yılı farkı, 105 milyon dolardır. Siz bunu dış alemde 1963 yılında alınan borçla mukayese ediniz. Türkiye'nin bu yoldan gerçek kaybı, 14 yıllık faiz de ilâvesiyle bulunabilir.

Peki, bütün bu kaçırılan ve dış borç sayılan miktar ile fakir ulusun iradesinin ne ilişkisi var? Bana göre hiç bir ilişkisi yoktur. Türk İthalat ve İhracat tacirlerinin yabancı ülkelere tacirleri ve mali kurumlarla birlikte yürüttükleri bir soygundur bu. Ve Türk ulusu ödememeli bunları. İstanbul ticaret odası konferans salonunda Mustafa Kemal'in tüccarı tarif eden bir sözü vardır. M. Kemal, tüccarı ulusun ürünlerini değerlendiren kimse diye kabul eder. Bu soygunu yapanlar mı milli ürünü değerlendirenler! Bu soyguncuların vatanı nerede? Bunlar değil mi köklü dışarda enternasyonal ajanlar?

Kısa bir müddet önce Türkiye'nin başlıca ihraç mallarından bir kuru maye kooperatifinin bir sorumlusu anlattı. İhracatta, tüccarların düşük fiyatla satış yapmasının önlenmesini ilgili Bakan'dan isteyen sorumlunun aldığı cevaba şöyle bir kısım var: «Ben tüccarın da Bakanımın» Bu kaçakçılığı kökünden halledilecek tedbirleri alma imkânını bulamayan Bakan, sadece, milli ürünleri kendi kaçakçılığı için dışarda düşük fiyatla değerlendiren ve adına tüccar denilen kimsenin Bakan'ıdır bence.

Ve son günlerde ihracat ve ithalatı temsilcilerinin hükümetten isteklerine bakın: «Kamu kesimi ihracat ve ithalat yapmasını» Ben de derim ki, Menderesin asilmasında, sosyal sistem içinde önemli rol oynayan ithalat ve ihracat tacirlerinin bu rollerini tekrarlama-maları için, bu kaçakçı kesim devletleştirilmelidir. Devletleştirme, dış borçları azaltacağı gibi, uluslar arası sömürmenin büyük kapısını da kapatacaktır.

(1) İthalattaki farka, uluslar arası finans kapitaline verilen komisyonlar, ödeme vadesi etki yapabilir. Bu, Türkiye aleyhine işleyen bir mekanizmaya işaret etmektedir. Ve döviz kaçakçılığını önemli derecede azaltmaz da.